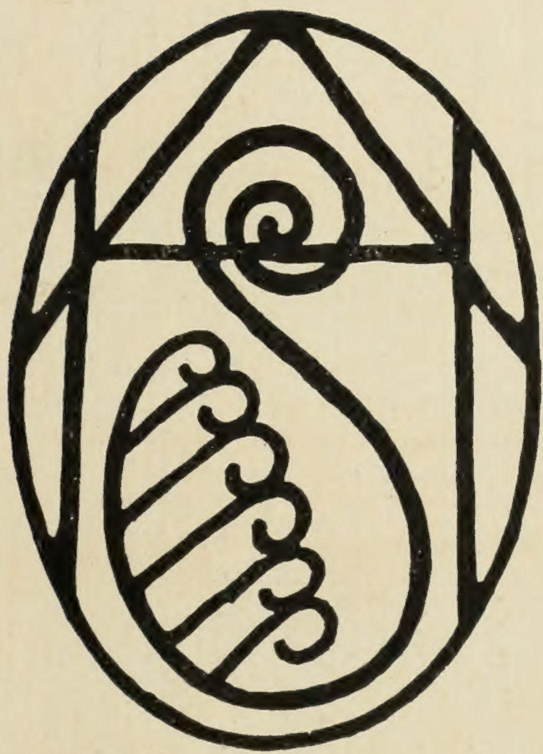
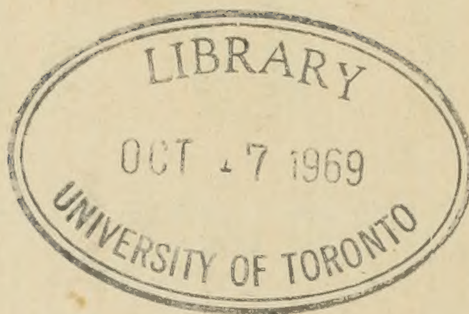

АЛМАНАХ

ХРВАТСКИХ · И · СРП-
СКИХ · ПЕСНИКА · И
ПРИПОВЕДАЧА 1910

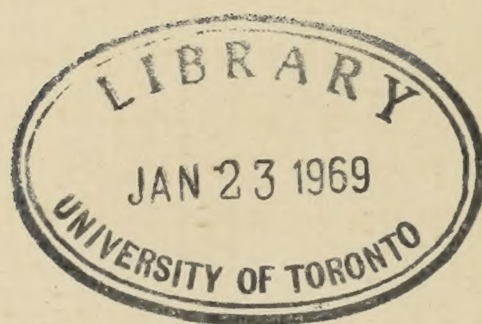
ЗАГРЕБ — БЕОГРАД

LIBRARY
OCT 17 1969
UNIVERSITY OF TORONTO

ALMANAH

SRPSKIH · I · HRVATSKIH · PJESNIKA · I · PRIPOVIJEDAČA ❧ 1910

BEOGRAD ❧ ZAGREB

VA KNJIGA posvećena je ideji narodnog jedinstva. Ona bi htela biti jedan korak bliže k ostvarenju te ideje. A ako uspe, ona bi ujedno značila početak jednog sistematskog rada u ovom pravcu. Inače, ovaka kao što je, po sadržini, ova knjiga nema ništa sistematskog. Jedna neusiljena, neredovna publikacija, privatno književno preduzeće, ona ne pretenduje na potpunost, ili na neku odredjenu vrednost, ni u kom pogledu. Jedino književni ukus i shvatanje ovakog posla jedne male književne grupe ljudi dolazi u njoj do izraza. Čak ni radovi nisu poredjani po nekom naročitom redu. Prirodno je dakle, da ni saradnici nisu pozivani po planu ili sa izvesnog gledišta. Njih je ipak toliko i oni su takvi, da mogu pristojno representovati našu lepu književnost u ovome času. I, što je u ovome slučaju glavno, oni su svi aktivni zastupnici ideje narodnog jedinstva, u čijem ostvarenju vide spas i budućnost našeg plemena. — — Deleći se, mi cepkamo jedan narod u male narodiće, a mali narodi danas nemaju prava na opstanak. Iz te jedne velike istine hoćemo da crpemo svu mudrost u pitanju narodnog jedinstva. Rad na njegovu ostvarenju lep je i dostojan da mu žrtvujemo svoju snagu i ceo život.

Svakom saradniku ostavljena je sloboda do krajnjih granica, od glavne ideje do interpunkcije; pod svojim potpisom, svaki stoji dobar za ono što je napisao. I pismo je zadržano, koje je ko izabrao. (Da nisu, zasad još, tehničke teškoće pri transkribovanju velike, ugledalo bi sveta latinicom ono što je napisano ćirilicom, i obratno, — radi jačeg naglašavanja jedinstva i jednakosti).

Od pozvanih obećali su priloge ali nisu dali gospoda Ivo Vojnović, Borisav Stanković, Petar Kočić i Mate Lisičar.

Prva ideja za Almanah potekla je od gospodina Jovana Dučića. Pri uredjivanju pomogao je gospodin Branimir Livadić.

U ZAGREBU, jula meseca 1910.

MILAN ĆURČIN.

VLADIMIRU
VIDRIĆU

ВЛАДИМИР ВИДРИЋ.

ладимир Видрић је и по своме укусу за уметност и по своме смислу за живот био само артиста. У његовој књизи песама нема ни једног личног мотива, као да је његов век протекао без своје повести, само као део једне опште равнодушне лепоте у којој он сâм за себе није ништа значио. Као за Малармеа, и за њега је свет постојао само зато да се напише једна лепа књига. А како је Видрићева уметност пре свега сликарство и пластика, скоро никада музика, а извесно никада рефлексија, цела његова књига покривена је једним отменим миром, и она не узбуђује ни онда када задивљује. Та отмена мирноћа у књизи Видрићевој чини, да нам дело овог песника изгледа више као књига која је изишла из каквог круга такозваних лепих духова; као збирка песничких радова каквог космополите који пише из сујете; као поетизирање каквог академика; као свеска стихова каквог човека од фине ерудиције и дилетанта од велике рутине; као, можда, један доказ да није далеко време када ће цео свет умети да прави стихове онако како су то умели некада само избрани међу нама, или онако како то ни они нису умели.

То је, у осталом, фатална и нетачна импресија коју имамо када год читамо књигу каквог писца који је само вештак. У Видрића извесно не треба тражити новост у његовој инспирацији, јер његова инспирација није нова. Има у њега новости у његову тону, стилу и ритму — а и то је довољно да песника направи великим мајстором и без новости у инспирацији. Материја коју је радио Видрић у својој књизи стихова, то су романце из живота паганског, античког и средњевековног-католичког. После онога што су нам о томе оставили класици и романтичари, а нарочито Хајне и Ередија, не би по самом предмету било у Видрића ничег особито новог. Али је Видрић унео у те старе мотиве један тако нов тон, и све рекао тако личним стилом и својим ритмом, да је његова уметност одвојена не само од оних који су у нас писали романце и баладе, него и од најбољих таквих страних писаца. Има у Видрића једна тако фина и дубока меланхолија прошлости, и један мирис старих и несталих ствари, какав нису имали у својим књигама ни много већи писци овог рода. А што нарочито одваја његове романце од романца које смо читали у осталих песника, то је: што је старим предметима дао нову позадину — пејзаж и тон данашњег симболистичког сликарства

које се развија од Беклина и Сегантинија. Све је у тону, нијанси и штимунгу. Наративни елеменат спојен је с једним état d'âme, које старија уметничка поезија није познавала. Ово је можда моменат који, боље него много шта друго, карактерише његову уметност, и треба ово истаћи ударајући гласом на овај део лепоте Видрићеве поезије. То је, чини ми се, у многом, тајна његова успеха. У тај род песама нарочито спадају песме »Силен«, »Notturno«, »Боскет«, а таква је типска и она лепа романца под именом »Кипови«. Ево садржине »Боскета«. У омрклом парку јабланови окружују бели бунар, и шуме јаблани тужни и невесели. Он је ту некада седио с госпођом коју је волио. По небу сада лебде облаци, и гасну над црним јабланима. А кипови гледају за њима ... у грмљу . . . са чистине . . . побелели. Они су стисли у рукама камене лире. Хладни су богови љубави. Они замичу бели и хладни у општи сутон, који све осваја као нема и тамна поплава . . . .

Ја ћу је ипак чекати
Уз јутарњи сен боскета
Кој одмњева сав од песама
Јер у љубави цвета —
Госпе, где уза њ уздишем
Већ два сунчана лета.

Лакоћа и намерна површност којом је Видрић радио своје ствари, и овај споредни сликарски елеменат, чине га пре свега декоративним уметником, али то у најбољем смислу речи. А кад се тако узме, Владимир Видрић, и ако писац само једне танке свеске песама, био је велики песник. И да је поживио, он би очевидно ишао увек само овим правцем који је долазио потпуно од његова књижевног осведочења. Он никад не би у књижевности био од оних неимара који дижу катедрале, ни вајара који вајају монструозне кипове. Он би остао увек мајстор који прави велика чуда на малим стварима, ванредан уметник који ради на злату и на емаљу. Он је био златар као Бенвенуто Челини. Он је резао и шарао мале и лепе путире с чудесним вињетама и рељефима, или да кажемо језиком који је ближи њему: он је правио златне чаше какvих није било ни на столу Лукуловом. Видрић је био један од најлепших песника-златара које сам игде читао. А у нашој књижевности била су можда свега један или двојица који су знали тајну речи оно-

лико колико је знао овај писац — који је иначе писао рђаво нашим језиком, и који се очајнички спотицао о нашу синтаксу.

Његова књига »Pjesme« испуњена је цела љубављу за жену којој овај песник пева с пожудом сладострастника. То је час женка из митских шума, то је час библијска жена, час римска патрицијка, час египћанска госпођа, час варварка и паганка — дакле вечна жена, она која је изнад свих времена и која је средиште људског уживања и људске уметности. Све што је ван жене и ван љубави архаичне и плотске, Видрић не схваћа; а чар женског тела пева он с празноверјем и усхићењем правог варварина. — У главном мотиви његових романца — јер је он само песник романца — обрћу се око три опште периоде: паганске, античке и хришћанске из средњег века.

Од паганских песама је можда најречитије »Јутро«, која у четири строфе јединствено евоцира стари митски живот шума, с изванредно пуно примитивног колорита, и с краткоћом одличног артизана. Та је песмица један p a n n e a u какви се данас раде много у новом декоративном сликарству, и који имају увек сласт старинских легенди и многобожачке поезије. Ова песма показује много декоративни карактер Видрићеве уметности, исто толико колико и његов веома богат беснички говор.

Свиташе. Још би тама у лугу.
Пан се указа с омашним мехом.
Он ступи на чистац под јасику танку
И ту се огласи смехом.

Плахе су сене дошле из таме
И плесат стале на зеленој трави.
Биле су дивље плавојке нимфе
С белим венцима на глави.

А свиташе јутро. Роса је пала,
Па се у крупним капљама блиста.
Сја јутарња звезда. Дрхће и трепти
Јасика широког листа.

Под јасиком љупко жаморе дуде,
И игра коло наоко Пана.
А шуми луг — то иде ветар
О првом освиту дана.

Песма, опет у четири строфе, под натписом »Помпејанска сличица« чини пандан овој романци, по својој инспирацији и по својој изради. У долини пуној ловорове шуме, и куда тече сребрна вода, црни сатири пеку руменог овна. Једна жена крије на грудима једног сатира своје обљубљено лице. Наоколо скачу сатири, бодући се малим роговима, носећи и вукући крчаге, и пијући слатко вино. Они дижу дивљу грају, стављајући себи у косу винову лозу. »Куцају срца. С љупког се гаја бијеле нимфе озивљу«.

Лепших строфа ове љупке и наивне паганске поезије тешко је наћи. Ни Албер Самен, који је имао најпримитивнију и најнаивнију душу од свих песника, није имао у својој љупкој књизи »На боковима вазе« потпунијих евокација прастарог мита. Ни Анри де Реније, који има много наклоности за поезију овога рода, не би извесно написао песме са оволико чаробне простоте. То сећа на Теокрита и александријске декаденте. Оне изазивају слику љубави у њеном детињству, слику првих удараца срца, првих неуких пољубаца, страсти сполова која изгледа да је тај час оживела и распалила се под првим зраком сунца тек одвојеног из хаоса. Модерно сликарство имитирало је много ове сцене са старих фреска и старих ваза, али и наш песник Владимир Видрић показивао је овим покушајима да је био међу најбољима који су те мотиве уносили и у лирску поезију.

Остају још античке песме и средњевековне-католичке.

Од античких песама треба с пуно хвале поменути песму »Елије Глауко«. Несрећни Елије Глауко имао је лепу робињицу »плавооку варварку, Немицу«. Осим ње није имао ништа више — осим дуга. Он је дуговао једном старом сенатору који му прашта дуг ако му Глауко дадне своју робињицу ; чак као приде даје му златан крчаг какав нема ни најбогатији човек на свету, Лукулус, а по њему су урезане нимфе како лешкаре по шикарима, а по дршци насликани су голи генији. Глауко дугује још и двојици других. То су сада два »црна неугледна створа, два трговца Грка спреко мора«. И они му траже за откуп само да им дадне своју плавооку варварку Немицу. Али се Глауку тешко растати од своје љубазнице којој је једва петнаест година; а и њој се цепа срце, — и простота којом Видрић описује ову простодушну сцену, достиже митску простоту популарних легенди. Нико с мање средстава није умео да постиже већи ефекат. Песма свршава овим штурим и неколорисаним речима : »Елиј нема више робињице, плавооке варварке Немице.« Цела романца је срачуњена на тај архаички рефрен »плавооке

варварке Немице«. Да је, изгледа, ма како друкчије завршио, пропао би сав чар типског завршетка једне старе приче. — Песма »Два левита« има библијску боју и општи библијски тон. Два левита бдију у великој и осветљеној библијској ноћи, и у тишини и врућини мисле на лепу бледу жену коју грли у постељи цар Соломун. Они седе на степеницама храма, и од страсне месечине њихове су ризе модросјајне. Тамни гранит окружује их свуд наоколо. Небо је модро, велико јудејско небо. Види се тихи месец како тоне у тамни гај. А они један другом понављају: »Цар Соломун бди у постељи и љуби бледу жену«. Други понавља: »дивну жену!« И док ветар лелуја светлости и њихову плаву сенку, они обојица понављају: »дивну! дивну жену!« И два левита као да су ту на молитви. Свршетак: »А бијела мјесечина, по стубима храма пала«. — Песма »Scherzo« исто је тако библијски мотив, повест једног Јеврејина излуделог од жеље за женама. Зове се Језаија. Он јаше на свом магарету и дижући се у самару он виче, зове и маше женама: »О љубим вас, о срца ми, љубим вас чаробне жене! О проспите косе на белу груд и дођите до мене«. Али се све девојке разбегоше, а оста само Сали, стидљива и обореног чела. Жидов се саже и дигну је у стремене, милујући јој недра. Магарац уши спустио. Ветрић лети и хлади... А песма има опет овај наивни свршетак: »О сјети се, Сали, о сјети се кад смо те девојком звали«.

Као за паганску и библијску песму, тако Видрић има аутентичну визију из римског старог друштва. Видрић има, више него ико у нашој поезији, тај осећај старине и старинске културе, и један широки смисао и интуицију за обраду ових тако разноврсних предмета: разноврсних по времену и колориту. Римљанске романце »Помона«, »Којена«, »Силен«, »Ментор и Песник«, »Мртвац«, или »Ex Panonia«, све имају свој изванредно успео историјски веран осећај, и тон и архитектуру која му одговара. На пример, песма »Помона« почиње овим стиховима:

На балкону виле херкуланске
Празни жарке капљице кампанске
Старац Маркус Антоније Друзус
За грације — како је то usus.

Тако исто што је Видрић изванредно, и више него ико у нас, осећао то је католички средњи век. До сада је у нас романца из средњег века имала своју излињалу археолошку гарнитуру: кациге, гвоздене рука-

вице и мачеве; витеза који се туче за жену коју љуби, и то се увек туче и увек љуби на исти начин; затим плаву жену и заљубљеног пажа... То је хајнеовско осећање старог друштва. У Видрића, напротив, има једна романца која је нова по целом основном тону, и која нема ничег конвенционалног ни апокрифног. Таква је мистична балада о једном заљубљеном свецу. Овакве песме имају поезију оних шарених прозора по готским црквама, с окнима на којима се сјају многобојна светитељска лица, и на којима пламти разнобојно стаклено цвеће. У ту атмосферу цркве са студеним сенкама великих ступова и влажну тишину сводова, Владимир Видрић у песми »Гонзага« унео је контраст своје вечне љубави за женско тело. Свети Алојз из Шпаније, хистерични клерик са крином, види како му прилази блудница и ставља га на искушење. Она му каже да не сме од анђела који се кочи на дверима да пође степеницама храма. Светац не подлеже искушењу и иде даље. Чак и сами анђео с двери наговара га да се окрене на лепу жену, али шпански светитељ побеђује себе и иде даље. Док најпосле, авај! виде да анђео силази са двери и узима девојку за руку, замичући с њоме, и свети Алојз клече:

И како се задивио
Одуљило му се лице,

И песма свршава:

Баш таког га видех сликаног
У руци уседелице.

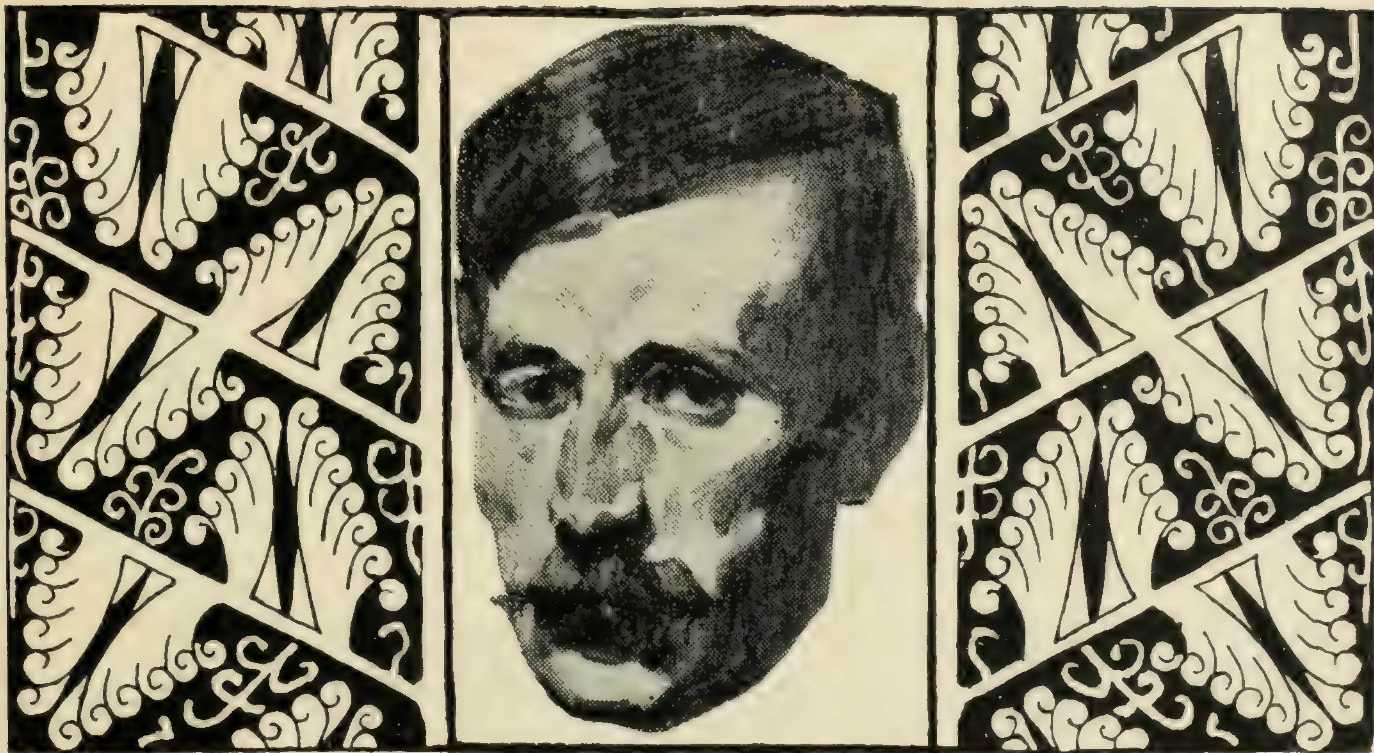
Ми Срби и Хрвати немамо озбиљних покушаја за католичку средњевековну романцу. Војислав је то покушао у три четири маха, и задржао се на општим знацима тога рода лирике. Митровић је дао неколико веома наивних огледа. Ни један ни други нису имали широки и плодни осећај католичанства, нити су имали ни површан осећај општег средњевековног живота. Они то нису добили пролазећи средњевековне улице, јер нису нигде ни били; нити су то наслућивали са фасада цркава, јер их нису нигде ни гледали; нити су то интуитивно погађали из књига црквених отаца и средњевековних мистичних легенди и драма (мистерија), јер их нису читали. Митровић је за средњи век знао од Војислава, а Војислав из Хајнеа. Видрић је први који показује и осећај и ерудицију довољну за тај књижевни род. Не кажем да многе од тих песама ипак

не сећају на Хајнеа и друге. Али, најзад, све добре ствари сећају на некога ; треба да једна ствар буде рђава па да не сећа на никога. У осталом, Видрић је и у темпераменту који је сав од једне безазлене разнежености, имао много нечег што га је дубоко одвајало од немачког песника, имао је много модерног у обради и много оригиналног у схватању. Романца која је неперсонална и општа, има, за чудо, у Видрића разнежен осећај који је толико личан, да цела романца има изглед једног драматисаног и намерно наративног песникова душевног стања. Отуд она непосредност и топлота у целој књизи његових песама, које иначе на први поглед изгледају хладне слике са насликаних зидова какве откопане римске виле, и на фризе у врху какве античке фасаде.

Чак онај рапави, и, изгледа, насилни језик којим су те песме испеване, онај ритам који вређа све наше лепе навике, све то даје некакву свежину и лични тон Видрићевој књизи. Тај језик скоро мутав, има свежу лепоту каквог дијалекта који први пут чујемо ; а тај ритам даје и утисак једне блазираности и сујетне самовоље, која личи целој овој песничкој појави. Владимир Видрић је, по свему, био велики господин у нашој литератури, а према таквом роду писаца потребна је једна нежна и снисходљива пажња више и од самог признања.

J. ДУЧИЋ.

НАША СРЦА.

Ко затвара ваше очи небројене,
Срца, срца, срца? И куда се распе,
Кад се свако од вас затвори и заспе,
Ваш свет од свег већи и лакши од сене?

И откуд на ове брегове, куд које
Падате, о срца, као вихор вила,
И сунчате тамна и велика крила
Безумно пијући све звуке и боје?

У музици свега што око вас тече
Сва сте увек пуна само вечитога,
А мрете, о срца, срца! И зар с тога
Има среће за вас, срца? Једно рече:

»Бескрајне су наше среће небројане
На тој међи измеђ вечног и тренутка:
Јер ма смрт и била у дну нашег кутка —
Свет је само оно које у нас стане«.

Ј. ДУЧИЋ.

МОЈА ЉУБАВ.

Сва је моја душа испуњена тобом,
Као тамна гора студеном тишином,
Као морско бездно непрекидном тмином,
И вечити покрет невидљивим добом.

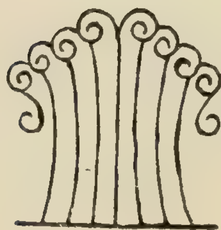
Као мрачна тајна лежиш у дну мене,
И мој глас је ехо твог ћутања; ја те
Ни не видим где си, а све дуге сате
Од тебе су моје очи засењене.

И тако бескрајна, и вечна, и кобна,
Течеш мојом крвљу. Жена или машта?
Али твога даха препуно је свашта,
Свугде си присутна, свему истодобна.

Кад побеле звезде у сутон над лугом
Рађаш се у мени као сунце ноћи,
И у моме телу дрхтиш у самоћи,
Распаљена огњем, или смрзла тугом.

На твом тамном мору лепоте и коби
Цело моје биће то је трепет сене;
О љубљена жено силнија од мене —
Ти струјиш кроз моје вене у све доби.

Ј. ДУЧИЋ.

NAŠ SUSJED DOBROMIR BOSILJKOVIĆ.* (Odlomak).

Napisao Ksaver Šandor Gjalski.

edno majsko jutro baš mi se je pred Brezovicom desila nepogoda, te je kobila Rahel izgubila kopito, i ja sam morao sjašiti pa zakrenuti gore k dvoru, da dadem kobili staviti novo kopito. U Brezovici po starom negdašnjem običaju hrvatske vlastele držao je i poslije prestanka tlake illustrissimus Batorić u službi i svoga gospoštinskoga kolara i svoga gospoštinskoga kovača — dapače i posebnog gospoštinskog bačvara, koji je ujedno imao nad sobom nadzor nad pivnicom i manipulaciju vinsku. Bio sam dakle posve siguran, da će mi odmah biti posao svršen, — a napokon, u Brezovicu poći nisam nikad žalio.

Ja istom što udjem — eto pred mene starca inoša Vanka, koji mi kaže, da je baš taj čas imao poći po nalogu „gospodinovu" k meni s pozivom, neka bi danas došao u Brezovicu.

— Zar su opet gosti? — upitam nebrižno.

Starac mi izkaže, da se je najavio za danas gospodin iz Remetinca. Malo mi se to na čudo dalo, jer sam znao, da je to neobičan posjet. Nekoč u vrieme ilirsko bili su Batorić i Bosiljković, vlastelin remetinski, veliki protivnici, jer je Bosiljković bio jedan od najvatrenijih Iliraca. Ja sam Bosiljkovića tek po čuvenju poznavao. Nisam dosad nikad došao u prigodu, da ga lično upoznam. Ali slušao sam dakako mnogo o njemu. Iz najmladjih ljeta još sjećao sam se pripoviedanja o zanosnom rodoljubu Iliru. Dok su ljudi Josipovićeve i Briglevićeve stranke znali samo najgore o njemu pričati, te ga u najboljem slučaju nazivali „onaj ilirski norc« ili »ruska luda«, dotle su pristalice Gajevi jedva nasmagali dosta sjajnih i odličnih epiteta za velikog rodoljuba i narodnjaka Bosiljkovića.

Batorića našao sam u njegovoj mračnoj sobi, ma da je pogoda bila krasna i mladi majski dan blieštio se i sjajio svojim modrim i zlatnim svjetlom na sve strane, odisao i mirisao svježim dahom i kliktao i radovao se i slavuljevom i ševinom i zebinom pjesmom iz gora i iz dola. Sjedio starac u svom volterskom naslanjaču pred malim stolićem, na kojem si je slagao pasijanse.

— Dakle — priča mi Vanko, da očekuješ gosta? — nagovorim starca, kad sam k njemu prišao.

* Iz neobjelodanjenog drugog diela: „Pod starim krovovima".

— Jest — jest! Piše mi jučer Bosiljković, da me želi vidjeti i neka mu odmah javim, da li sam kao danas kod kuće? — Naturaliter, ja sam mu odmah odgovorio, da ga danas čekam. Veselim se, da ću ga nakon toliko godina vidjeti. Veliki je fantasta — moj amicus Titus — ali vriedan i čestit čovjek!

— Illustrissime — zar danas latinski, kada očekuješ gosta, za kojega znadeš, da je vodio toliku borbu proti latinštini! — primjetim u šali.

— Ecce — revera! No — nisam u istinu mislio na to. Vama novim ljudima iz novih škola ne ide baš najbolje s „dijačkim" jezikom. E — pa dobro — pa ćemo brate po naški — odpovrne isto šaljivo starac, navlačeći od šale svoj govor na štokavsku.

Batorić je mnogo hvalio čovjeka. Dašto — fantastom ga je ipak nazivao i nikako nije mogao da shvati njegove slavenske čežnje.

— Per amorem Christi! — imati svoju slavnu hrvatsku djedovinu, — tisućgodišnju kraljevinu — biti u savezu sa Svetom Krunom — pak onda — misliti na nekakvu Jugoslaviju, Iliriju ili Rusiju! — Mi Hrvati — jedini medju Slavenima — koji smo sačuvali svoju kraljevinu od početka do danas; — i mi ćemo tu onda ustupiti odlično to mjesto moskovskim barbarima i onim drugima, još jadnijima! — žestio se već stari unionista Batorić. I zacielo prosliedila bi dalje slična filipika, da se nije na otvoren prozor razabrao dolazak kočije. Illustrissimus Batorić ostavi svoje karte i pristupi skupa s menom k prozoru.

Iz kočije izlazio je medjutim stari gospodin srednje visine, odjeven u narodnu smedju surku sa modrim gajtanima, s kakovim su bili postrance obšiveni takodjer pantaloni. Isti ljetni bieli prsluk bio je na šnure. Dapače oko mekog sivog šešira nije bila obična pantljika već trobojna šnura. Izpod šešira vidjela se nad zatiljkom dosta duga gusta kao snieg biela kosa.

Glas mu je vanredno ugodan bio i nije nimalo imao u sebi staračke piskutljivosti.

— Nosi tu ludu ilirsku surku, koju sav sviet više ne nosi. To su njegove ilirske ludorije! — reče Batorić, ali se požuri u pokrajnju sobu »palaču«, pred gosta, kojemu je baš u isti čas inoš Vanko otvorio na široko vrata i klanjajući se pustio ga prvoga u sobu.

— Evo me — illustrissime domine — servus humillimus! Da si mi zdravo, moj stari Kornele! — srdačno pozdravi došljak domaćinu, idući k njemu raširenih ruku. Starci se ganuto ogrle, izljube i izrukuju. Ja sam se istom približio, kad su se odielili.

— To ti je moj susjed Vladimir! Poznavao si mu otca — bio Ilirac kao i ti, — predstavi me Batorić gostu.

— Kako ne! — reče mi Bosiljković, pružajući mi obe ruke, pa onda šaljivo i sa kratkim smiehom dodade: — Bar nisam sâm s mojim tvrdoglavim unionistom i magjarofilom.

— Ne ćemo danas politike; — danas ćemo dragi Tite radje o negdašnjim našim danima, kad smo Ti i ja bili zajedno u Požunu kao jurati — a nismo se svadjali — kako bih ono rekao — radi brade sv. Petra.

— Eh — nije politika ni politička svadja, ako ćemo razgovarati o narodu našem i o svetim našim ciljevima i zadaćama — odvrati Bosiljković ljubkim smieškom, a iz svake je rieči odzvanjalo silnim zanosom, dubokom vjerom i dalekom ljubavlju, kad je izustio rieč narod i narodni ciljevi. Gotovo morao sam se diviti sedamdesetgodišnjem starcu, dok je tih nekoliko rieči izrekao, te velika snaga i ljepota ilirske dobe sinula mi je sva pred dušu.

— Ja bih tebe — dragi magnifice — kao pravog i oduševljenog »Slavjana« morao dočekati hljebom i soli, — ali ti ćeš dozvoliti, da ću se držati samo običaja moje drevne kurije i nuditi te tek čašicom stare šljivovice — pozove ga Batorić k stolu, gdje je stari Vanko spremio već šljivovice i narezana kruha.

Bosiljković se dobroćudno nasmieši i lakom gotovo elegantnom kretnjom uzme čašicu, da s njom pozdravi Batorića i mene.

— Bonum silvarium! — kako bi rekao naš Kuntek — primjeti Bosiljković, izpivši šljivovicu.

— Ali, — tvoja starinska krasna bašta — i ti ne sjediš u njoj. Još danas mislim na divne tvoje lipe. Valjda još stoje?

— Naturaliter! —

— E — pa dobro — illustrissime — kako bi bilo, da idemo pod lipe — tako je krasan dan. A do ručka još je vremena.

— Bene — bene! Fine — finaliter — kazat će Vanko ostaloj gospodi, — gdje smo! Pisao sam još i Petroviću i Ercigonji — pa Kunteku. Petrović ne bi mi na smrtnoj postelji oprostio, da ga nisam zvao, kada imadem u goste njegovog Bosiljkovića, koji mu je i ideal i apostol i sve bio.

U staroj brezovičkoj bašti, držanoj sasvim onako još, kakova je bila u vrieme Batorićeva djeda ili pradjeda, skrenemo odmah onamo, gdje je bila stara prastara lipa. Pod dalekim njezinim granama oko gorostasna široka stabla bijaše na okolo usadjena u zemlju drvena klupa.

Bosiljković čisto pobožnim zanosom stupi pod njezine sjene. Tamne mu milovidne oči se vješahu u visoke vrhove stabla, vanredno razgranjena. — Kako je to divno! I u istinu najljepše je to drvo. Napokon nije uzalud bilo posvećeno bogu Svetovidu ili Perunu. Slavensko je to — naše je to drvo! — izusti Bosiljković, ostajući stojeći pred klupom sa šeširom u ruci, da se sav začaran zagledava u raskošno granje i svržje prastarog drveta. A samo mu se od sebe nadavalo, da mu se stale sipati rieči o Slavjanstvu — i njegovoj veličini — o velikoj slavnoj budućnosti. Čisto je izlazio ditiramb na tu silnu skupinu čovječanstva, koja se širi od vječnoga leda do žarkih obala Crnoga i Jadranskoga mora, od Dunava do Volge i onda onamo preko Urala do najdaljih iztočnih strana svieta. S tako divnim moćnim vidicima morali su se osvajati duhovi, — morao se i najdublji san prekinuti! —

Isti moj illustrissimus Batorić nije smio da prekine rieči zanešena starca. Pod sjenama stare slavenske lipe kao da se i njega lovio čar velike misli i hvatala snaga istine.

— Ecce — poeta — meus carissimus Titus! — reče napokon Batorić.

— Ti znadeš, da tome latinskome imenu odgovara naš slavenski Dobromir — pak se ja od svoje mladosti pišem Dobromir —, i tako sam po svem svietu poznat.

Kod toga mi pade na pamet, da je Bosiljković ne samo svoje ime Titus promienio u Dobromir, ravnajući se kod toga po nekom koledaru zagrebačkom, što su ga Ilirci izdali u četrdesetim godinama, već on je i iz svoje supruge Julijane načinio Slavicu, djecu si je krstio samo slavenskim imenima, pak je imao u obitelji Miloša, Uroša, Ljubomira, a od kćeri jedna se je zvala Olga, a druga Milica. No on je dapače kod svoje služinčadi pravio iz raznih zagorskih Štefeka, Jankića i Martina same Krunoslave, Vitomire, Davorine — dapače Svetozare. A kod djece svojih seljaka, gdje je bio kumom, redovito je već na krstu zahtjevao od župnika, da daje narodna imena. Srećom je i župnik njegov bio „dušom i tielom“ Ilirac — pa tako se okolica Remetinca počela odlikovati od susjednih krajeva, da je medju seljacima nestajalo Jakova, Tinča, Uršula, a mjesto toga učestala narodna imena.

Bosiljković baš je zapadao u slavne rieči, kojima je Batoriću dokazivao, kako je jedan te isti narod od Koruške do Drinopolja, kad se pred lipom pokažu još ostali očekivani gosti. I Petrović i Ercigonja gotovo su od radosti poskočili, kad su spazili Bosiljkovića. Veselje je bilo u istinu ogromno i iskreno.

— Dakle si se, magnifice, ipak jednoč vratio? — govoraše uzbudjeno Petrović. — Bar ćeš nam dosta moći da pričaš, kako naša braća dolje ! —

— Hoću — gospodo — ovdje pod tom starom slavenskom lipom ići će mi rieč još laglje i sladje.

Bosiljković je naime veoma mnogo i često putovao po slavenskom svietu — osobito pak po Balkanu. Njega je jednako vuklo srce »onamo — onamo«, kud se „slavska rieč ori“. Slavenske krajeve prošao je ovamo i onamo i to po nekoliko puta. Još kao mlad čovjek prošao je svu Slovačku, sve srpske i hrvatske krajeve u Ugarskoj, Moravsku i Češku. Zatim je išao u Bosnu, da vidi domaju svojih djedova, a u društvu s hrvatskim pjesnikom Mihanovićem prošao je svu Srbiju, Maćedoniju i Bugarsku. U Rusiju išao je odmah poslije četrdesetosme godine, da ju predje od Odese do Petrograda, a sad je po drugiput išao kad mu je već sedamdeseta tako rekuć za šijom sjela. Tajput dolazio je s juga. Prošao je svu Dalmaciju, Hercegovinu, Bosnu, Bugarsku i Srbiju. Malo ne godinu dana izbivaše na putu.

Posve je prirodno, da smo ga salećivali pitanjima o braći. A Bosiljković pravom je nasladom govorio. Rieč mu je tekla skladno i sladko pod ubavim sjenama lipe, od koje je silno odisalo mirisom njezinog cvieta i zamnievalo zujenjem pčela i osa. A gore negdje daleko u vrhu zvonjela je silno i srebreno pjesma češljugareva.

— Pak onda, braćo, kakvo li je ugodno čuvstvo zastrujilo dušom, kad mi na trgu u Sofiji pridje seljak Bugarin i nudja mi nešto na pazar, govoreći : „Gospodin, zemi, dam za groš !“ Gotovo sam se lecnuo — ta morao sam dobro pogledati, nije li se možda stvorio odkale moj Zagorac iz Remetinca — isti govor — iste rieči ! I sva sjajnost — sva veličajnost velike istine, da smo jedni i isti od Alpa dolje do Bospora, sinula mi je pred dušu i ogrijala mi srce. Ili opet — kad sam šetao nedavno u Beogradu na velikom trgu — pa vidio lica seljačka gotovo ista kao i kod nas na Jelačićevom trgu — ta — isti sviet — isti sviet, — kako da onda gubiš vjeru u budućnost, kako da ti se ne probude u duši sve nade naših ilirskih dana, — kako da s triumfalnom radosti ne uvidiš — da smo jedni i opet jedni i isti ! —

Starčeve rieči zaprimale su snagu mladenačku, a svaki mu je glasak svaka riečca ozvanjala zanosom i drktala od uzbudjenosti.

— Pa gle — baš tebi Kornele moram da izpričam, da sam u Bosni medju begovima ušao u trag tvojoj krvi. Sastao se s begom prezimena, kakvo je prije tvoja obitelj nosila i vjere mi, — gotovo, da bi našao i

sličnosti u licu. Isto se i meni slučilo sa begom, koji imade s menom isto prezime. I tako na svakom sam koraku dobivao dokaze, kako smo jedno i isto. Ima i tamo protivnika toga jedinstva, — ali mi, u kojima teče čista slavenska krv — mi smo i na jednoj i na drugoj strani za to jedinstvo, jer ga nosimo u sebi.

I dok je starac sve više i uznosio i opajao mislima i pogledima svojim, — dotle je onamo preko plota, negdje iz polja, zaorila seljačka djevojačka pjesma. Svojim dugim dubokim akordima divno se vezala k svoj ovoj krasoti majskoga dana, a Bosiljković sasvim tronuto zagundža kao za sebe isti napjev, da onda zanosno kaže, kako ga ta pjesma prenaša i dolje k Drini i Marici i k Dnjepru — ta — svakud, kud se »slavska rieč ori !«

A zanos Bosiljkovićev hvatao se i naših duša. Kao da nas je sjena stare granate lipe sasvim občarala — jer i isti illustrissimus Batorić nije se više protivio Bosiljkovićevim hvalospjevima Ilirizmu i jedinstvu Jugoslavena.

Kad je došao stari Vanko, u paradnom pandurskom mundiru, najaviti, da je objed na stolu, — mi smo gotovo svi žaljeli, što je dragi i ugodni razgovor prestao. A kad je kod pečenja illustrissimus Batorić pozdravio goste — posebice Bosiljkovića, a ravnanje stola predao svome »perpetuus«-u Hercigonji, — nije potrajalo dugo, da su se starci tako uznieli i razigrali, te su si morali pjesmom dati oduška svojoj uzbudjenosti — pak je stara brezovička kurija odjeknula od staračkih ali uznesenih glasova. I redom zaredaše ilirske davorije i slavenske himne. »Oj Slaveni, jošte živi!« — nekoliko puta je potreslo starim šajbama dvora, — pak onda : »Još Hrvatska ni propala«, onda »Prag je ovo milog srpstva«, onda »Gdje je domov moj«... Svi smo bili vanredno razdragani i noć je davno zastrla već zemlju, kad smo još uviek bili na okupu, jednako slušajući Bosiljkovića, dok je pripoviedao i pripoviedao iz svojih putovanja po slavenskom svietu...

VOJGA.*

oš trenom zlatni roščić mjeseca mrakom sinu;
Za otočićem minu ; još nad brežuljkom cvate
Njegova svjetla bokor kroz ljubičnu modrinu,
Ko cvjetan grm čemina ; sad smjelije se jate
Zviezde kroz plavu tminu.

Po moru se, ko dušom pjesnika, nujnost lieva,
Ljepote kad mu tračak svjetlomrcne u mašti,
Pa ugine u bestrag s nedovršena pieva :
Mjesečni suton svenu u zviezda zlatnoj bašti,
I nadom već ne sieva.

Duboka zamišljenost u mora je maini,
Tajanstvenu ko molbu u vastrgu da moli ;
Svemirnih misli bliesak u njegovoj dubini
Trepetom zviezda titra. Nejasno čuvstvo proli
Čeznuće po tišini.

Vjetrića katkad ćuhom uzdahne vlažna gora,
Ko sjetna duša čuvstvo prolieva miris smilja ;
A gaj borova pjesmu šapuće pokraj mora
Neshvatljiva čeznuća i nedostižna milja,
Pod brzim krilom Hora.

Umorna zbiljom Zemlja pod uskim svodom dana
Sanjari sanje noći, i vlastitu kroz sjenu
Stremljenjem se zalieće u zviežgja rascvjetana ;
U moru ih zrcali, kroz svoje duše zjenu,
Od nada razdragana.

Nad Morosom iz magle Algol se sjajni budi,
Oda sna kano oko, i jasniji sve biva ;
A zraku mu lelija dubina modrom grudi,
Vrhovnu kano miso pjesnika mašta živa,
Za kojom vječno žudi.

---

* Vrst mreže, kojom se love srdele.

Prožeta je ko sokom ljubica modra tama ;
Tajnovit iz nje Mosor veličajan se diže,
Ko miso neotkrita, otajstvo što prolama
Kroz magle sviesti k umu sve jasnije i bliže,
Kad sanja duša sama.

Tišina prisluškiva gdje brák u moru puca,
Ko da se gase zviezde — i ritmički šum vala
Po uvalama ; kano da srce Zemlji kuca,
I ljubavnoj u sanji cjeliva siva žala
I fosforom svjetluca.

Zapaljuju se redom sviećala modrom tminom ;
— Zar padoše s nebesa na pučinu planeti? —
I lagano se miču lazurnom površinom ;
Ko sjena levut puzi svjećarica kud svieti,
Ko duhovi tišinom.

S resina procvjetalih, sa bráka na dnu mora
I drugog šarnog bilja nebrojeno se stado
Srdela diže prama svjetlu, što čara s gora,
Ostavlja meki krevet, gdje noć prospava rado,
Misleć da zove zora.

Pod sviećalom se more bljeskanjem zasrebreni,
Ko Mliečna Staza laska : Već ribar vojgu suče ;
Sva površina vrije, svjetluca se i pjeni.
Veseo svjećar stado pram vojgi tiho vuče,
Gdje vreba smrt i plieni.

Svemožno svjetlo, sjeta noći i uma što je,
Neg za tobom čeznuće, za izvorom života?
Prirode svaki atom, ko čest bitnosti tvoje,
Počelom tinja sviesti, a vabi ga ljepota,
Da svoje biće spoje.

Sve teži u vis k tebi, i miso uzvišena,
I lepir, crv i cvietak i gorska hrid i zmija
I more pjenom vala ; a kad si sakrivena,
Cviet sklapa tugom čašku, duša se u se zbija,
Sirota zapuštena.

O zviezde, vi nas biedne čarate u dubinam',
I vučete nas k sebi ; za sviećalom nam nade
K vječnosti srce gjipi i k beskrajnim visinam',
Dok vojga Kobi vuče pram kraju naše jade,
I opliće nas tminam'.

Dr. A. TRESIĆ PAVIČIĆ.

ИВО ЋИПИКО: НА ПРОШТЕЊУ.

а помолу мора и приморских села зауставише се да опочину. А и бјаше кроз го крш угријало ; сунце, док се родило, чисто и сјајно, као да је из мора изашло, поче одмах да грије. Марко и стара Стана махом сједоше на камен, а Божица, која до овога часа не бјаше нигда видјела мора ни питомине, запањена застаде дивећи се толикоме чуду љепоте, што јој, на један мах, пуче испред очију. Цура по причању других замишљала је море као неку чудну, голему, немирну локву, али ово што јој је сада на догледу, бјаше преко чуда нешто чиста, жива, сјајна, што се не може да замисли, и не нађе ни једне ријечи да своје дивљење с њоме изрази. И док јој се мајка Стана и заручник Марко одмарају, она не диже очију са обасјане пучине, и бесвјесно купи у се и свјетлост и зеленило и шаренило боја новога свијета, и нагли утисци чисто се одбљескују на њеном младом раздраганом лицу, и у живим јасним очима у којима као да је тек сада заиграло пробуђено весеље живота.

Гледаше доље под собом пространо поље обрасло виноградима, посуто зеленим сребрнастим маслинама.

По њему испрекрштала се дрвета и расуле се суре гомиле испреплетане бршљаном и заклонице над којим, као стражари, стрше мрки чемпреси, поред поља уз море нижу се села, из чијих средина издвајају витки звоници. Па пучина негђе пространа, пуста, негђе тијесна као ријека, из које као да ничу острва, школљи . . . И пусти рати задрти у море, окићени бијелим пијеском, пјеном . . . па даље недоглeдно море... све сјајно весело живо, — занесе Божицу па се чисто боји свpнути погледом другамо, отрага, од куда су они јутрос дошли — из онога пустога, голога и гладнога крша . . .

Марко приђе к Божици и руком јој показа поље, гђе ће они на завјет, вели јој : — Не види се црква, али пази онђе, гђе су они чемпреси, онђе између дрвета је . . . У дебеломе је хладу, код живе воде . . . И надода : — Их ! да ми је онђе сјавити стоку на пландовање . . .

Одморивши се силазе ногоступом.

Јутрос у зору подранили су, да на вријеме стигну на свету мису, што ће да се служи у пољу пред кипом светога Рока. Марко се зимус завјетовао свецу, кад му се крава бјеше разболила од неке кужне болести. Крава преболи, па сад је ред одужити се Завјету.

Сигурно на проштење доћи ће и других горштака: свети је Роко стари чудотворац и помаже у невољи. Марко се веселије спремао на пут, од када му је Божица изјавила да ће она с мајком и с њиме у приморје сићи. Он већ давно за њом пристаје и чека само да година добро понесе, па да је од мајке испроси. Инокос је самац, на њему је остала кућа. Отац му умрије док је још дијете био, затим му се мајка преуда у друго село и остави га у кући нејака сироту, на милост и немилост комшијница. Кућа му је махом под планином — големом планином, голом што једнако ћути над његовом потљеушицом. И нигђе у около никога. Црква је далеко, покривена плочама и уз њу пет шест сељачких димова између којих кочи се фратарски, жупниски стан под црвеном цигљом. Пред кућом му је го крш, што се зими следи, а љети је сув, нигђе на далеко капи живе воде, већ се пије кишница, што се сакупља између стјена, пије се онако, млака, каљава, са стоком, до задње капи. Ако је љето пресушило нестаје и ње, а тада треба је носити на леђима чак из трећега комшилука.

Јутрос се живо намолише, кад наљегоше на жупничку кућу, док им фратарски слуга дозволи да се напију хладне бистре воде из чатрње. Чекаше дуго док је слуга донио кључ од жупника, вели им: — Једва ми га фра Јура даде, љути се, каже да немате права на воду него само у неђељу кад к миси дођете . . . Овако, вели, не би је залегло ни до љета . . . по љета . . . Нема код њих ни школе ни путева ни уређених локава. И црква је подалеко, зими бије лед, а љети припека па се не мили ни ићи. Па и фратар им је обично осорит, љут, шкрт, љути се ради малога бира, и што мора да живе код њих у овоме забаченоме крају, »гђе Бог свога нема.«

А они горштаци неуки на сваки начин настоје да фратра одобровоље, дају му: и јаја и масла и руно вуне и шкопца, дају му, а штеде на своме залогају, и никада му доста. Тешко им је, али опет немају већ њега, па треба да га мите, да им не оде, и онако ни један не може да се дуго код њих задржи.

Марко се у путу заустави код врела живе воде, каза за њ Божици: Она га није опазила, јер је врелашце закриљено големим каменом, у хладу поврх поља. Ознојени, жедни, полегоше једно до другога на земљу и прилегом пију . . . Препланули им се образи дотичу и чују како уста жељно срчу хладну живу воду. Сједоше на земљу да дочекају стару мајку.

— Чудо што је овђе питомина, — рече као за се цура.

— Питомина да, а и ти си ми питома — надовеза Марко и погледа је у очи.

Дјевојка сврне погледом другамо. Чињаше јој се као да се пробудила иза сна и сада гледа оно што је у сну негда гледала. Велике тамне очи сјају од изненађења, и одскачу сјене испод дугих трепавица, а цурска црвена капа оивичила јој чисто чело. Малко узвраћена горња усница приљубила се уз бијеле зубе. Сврне погледом на Марка и насмије се.

— Мило ти је овђе — каза он погађајући њену мисао.

— Мило да . . . Питомина ! . . .

— Ти си и милија и питомија . . . — понови он, — и као да му паде нешто на памет, нагло се диже и погледа у страну. Боји се цурске љепоте, јер полази на завјет, а у туђем, непознатом мјесту није згода за ашик . . .

Ухвативши је за руку похита пољем. Водајући се пролазе путем оивиченим цвјетном живицом поред винограда, присјенком маслинових и смокових дрвета. Уставише се испод густе смокве, неколико косоваца звизнуше и — прхнуше. Смоква родила, из густога лишћа виси сочни плод, циједи се слатки сок из пуцалица, а вјешалицама црвене се уста као дјевојчина горња усница.

Марко их бере и даје Божици.

— Не штеди их — вели јој, и смијући се залаже се с њима. И једући, угледаше црквицу између мрких високих чемпреса.

— Пожуримо, — повика Божица. — Пожуримо ! — и раздрагано повуче Марка за собом.

У хладу високих дрвета око цркве купе се приморци, неки и преноћише да заузму прикладнија мјеста ; крчмари, дућанџије и читаве породице поставише столове, удешавају, и хоће да чим прије посврше све што је од потребе за данашњу славу.

Марко пролази поред поређаних столова, за њим узастопце пристају Божица и стара. Гледају и посматрају уоколо, чуде се овоме новом селу усред поља.

Пођоше прама цркви посвећеној светоме Року, обазриво уљегоше, да се помоле.

Насред цркве стоји свечев кип, са смежураним, набраним црвеним плаштем преко леђа, у високим чизмама, погнуте главе на страну, а са лицем премладим, дјетињим . . . Око свеца обилазе, клизу на голим кољенима жене и неки од људи, а пођекоја старица пред светим кипом

на хладној каменој плочи језиком чини знак крста. Чује се шуштање одијела, и тешки дубоки уздаси, од којих уздаха као да се црква меком, топлом влагом застрла.

Жене клекоше, а Марко часом застаде на ногама у трагу сунчеве зраке, што се ушуљала у тамну црквицу кроз отворени прозорчић ишараних стакала. Момак измоли обичну молитву извадивши из завежљаја мараме завјетну плету положи је на поднос пред свечев кип,да се одужи завјету, и у час осјетивши се лакшим и мирнијим изиђе из цркве. На пољу у свјетлости дана осјети се раздраган, весео . . . И би му чудно, што не само жене већ што и људи толико дуго клече и моле се светоме Року. Он је часом своју молитву одмолио, удијелио чудотворцу своју завјетну плету према обећању и — сада је слободан, испустан . . . И пође ка врелу. Познаваше већ давно ту живу воду заклоњену међу дрветима, што му је толико пута самцу жеђу загасила и чији је жамор одмарајући се слушао. Сваки пут кад је силазио у приморје радо је свраћао амо у ово затишје у сред поља, гђе је око цркве мирисало по тамјану, старим одеждама и накапаним воском, њихао се чемпрес и поглед пуцао на море, чија му се пучина чињаше сваки пут на догледу другчија све љепша и љепша . . . и ма да није овђе никога налазио, ипак ово мјесто бијаше разговорљиво, увијек као да нешто живо заклоњено шапори, па кад би одилазио осврнуо би се за собом, чињаше му се да неко за њим пристаје, зове га, и хоће да му нешто рекне. Али сада као да се жуборење воде потајало, испред толикога свијета, што се око њега окупио. Свакога часа прилазе поклоници, да воде захвате, а они што суда немају прилегом пију. И жене се повратише из цркве. Марко сједе са њима поред врела, одмара се и чека да почне велика миса, јер тек послије службе настаје весеље . . .

По дубрави уоколо већ се пеку на ражњу јањци и овчевина, дим се губи у свјетлости дана, а вонь допире до њега и чисто га подражује . . . И он ће данас да се мрсом заложи и да га залије јаким приморским вином, чији мирис три дана се осјећа, и трећег дана, што но веле, с коња обара. И подаће се пустом, испусном весељу, кад му је све за руком пошло — и Божица је ту с њиме . . .

Два клапца са звоника вребају на жупника и док га угледаше прихватише звона и живо заславише. Макоше се. Стара Стана умјешала се међу жене, а Марко и Божица уставише се код старе претрге, што пред собом носи којекакве женске потркуше. Дјевојка узе један прстен и једну укосницу и извадивши из њедара неколико јаја, пода их у за-

мјену старој претрги. Закитивши се тиме, бјаше задовољна и јаче стишче руку своме Марку.

Народ одоздо с мора све више придолази, дубрава испод цркве испунила се столовима и кућним посуђем, пије се кава и хладно пиће, чује се по гдјекоји поклич продавача, да сврне пажњу, и одјелита пјесма момчади, али још није настало право весеље, оно је затајано, пригушено, јер треба прије свега одати пошту свецу, слушати пред његовим кипом свету мису, па још је и рано, тек се чврци буде, и дубрава још вином не мирише.

Долази и жупник, тежак, задихао се, таре зној са чела и унилази равно у цркву. Зазвони други и трећи пут и започе света миса. Марко пред црквом држи Божицу чврсто за руку и слуша пјеваче, који у пјесми објашњују живот светога Рока чудотворца, а кад спомену кужну болест обоје се побожно прекрсти. Тек пред подне доврши се служба, а било је и вријеме, јер свјетина махом се разбјеже по дубрави. Још неко вријеме митокласи се народ поред високих дрвета и намјештених пуних столова, жагори, а кад зазвони подне, крсти се и молећи сједа за мрсне столове, око врела, и свугдје гдје је згода.

Марко са женама уграби мјесто испод врела у прошарици, ни бриге га што сунце пече, наручио печене овновине с ражња и скленицу вина — вина, што кад га окуси, помисли : Горило би, да га се у ватру баци.

Часом и дубрава заигра у обиљу и весељу. Са столова, из хлада, из заклонице заче се пјесма, смијех и хихот. А сунце осваја и продире кроз густо лишће, увлачи се, и пођекоји зрак одбљескује се на знојноме раздраганоме лицу. Дубрава испрекрштала се сјенкама и свјетлошћу љетнога дана ; и чврци учесташе као да хоће да се такмаче са пјесмом и жагором.

Марко уз Божицу осјети се раздраган, пије, наздравља старој Стани, подаје се весељу и сили Божицу да на искап пије. И заојка по загорску, али док пусти глас, један од приморске момчади, погледавши га мрко, вели му : — Не пјева се тако код нас !

Али се Марко зажели пјесме као и цуре и вина, па поведе жене подаље од врела у окрајак дубраве, на чистину, на сунце. Купи још скленицу вина и обгрливши Божицу — заојка у сав глас.

Одјељен од свијета осјети се слободнијим, веселијим и часом зажели да овдје остане у овој питомини, али кад се сјети њих примораца, чији жагор до њега допире, махом се сневесели; — чудо, што су они одвојили

од њега, ситни су, тјесногруди . . . нијесу обилати . . . као с нечим потопљени . . .

Али весеље превлада. Божичини образи преплануше као ватра, а у тамним очима што на њ замичу, једнако нешто игра, мами га и јари . . .

А вино је јако, јевтино, кад се проспе прељева се у сунцу, земља с њиме мирише и жељно га у се упије. Марко навикао да своју цуру милује, обгрли је, диже се, повуче је за собом и бијесно заигра.

Стара Стана, насмијана, чучи на земљи, гледа своје дијете и слуша како одскоком звече старе плете на црвен-капи. А дјеца горе, зној их облива и пада на жедну топлу земљу ; препланули сад ће да им образи распуцају . . . Стара чучи и гледа, и пред очима не види већ никога до њих двоје — бијесних, јаких, њених . . .

Звона наједном заславише у знак да пододневна литија креће из цркве. Махом по дубрави, око врела и по заклоницама застрше столове, насмијана раздрагана лица уозбиљише се и весеља привидно смјеста нестаде ; богољубни и понизни изражај, намјештен, показа се чак и на пијанцима, што су до онога часа грајом бунили побожни свијет . . .

У прошарици показа се крст, на махове засија у сунцу, и литија суче се полако, мирно, издржљиво. Четири млада човјека у бијелим туникама са кукуљицама, носе кип светога Рока са црвеним плаштом, кип се на свакоме кораку клања, као да одпоздравља. Пред светим кипом жупник и пјевачи пјевају свечеву пјесму, а један клапац, у бијеломе одијелу, иде унатрашке и кади свеца са сребреним кадиоником. Мирише тамјан, застаје у заспћеноме топломе зраку, и као лаки облак што лута застире дјетињаво свечево лице, и обавија црвени његов плашт . . .

Редом сучу се »браћа« разних школа, у смеђим, плавим и црним туникама, конопцем опасани, са кукљицом на глави, и благословеном воштаницом у руци. Свијеће дрхте, а тунике се у сунцу одбљескују у свим бојама. И долазе жене пуне крцате злата ; у ушима, на рукама и прсима, с наваљеном свиленом марамом на глави, скрушене, погнуте, гледају преда се. »Од кужне болести, ослободи нас, свети Роче !«

А народ одговара : »Тебе молимо, услиши нас !«

И молба народа све је јача и јача, страшна је : »Тебе молимо, услиши нас !«

Сребрени криж сјаји се у сунцу, и примиче се окрајку дубраве. Стара Стана чучећи запази га, јави се дјеци и — диже се на ноге.

— Нека их — одговори Марко, не испустивши цуре из руке — ми гледамо нашега посла !
— Не Марко — моли стара Стана. — Ја их познам, старија сам . . . Љути су као љути пси . . . Лако кавгу заметну . . .
— Бојим се ја њих . . . Што !? Ја сам се своме Богу помолио и свецу одужио . . . Бриге ме за њих . . . Далеко им кућа . . . И бесвјесно даље игра, и чини му се играо би тако три дана и три ноћи, кад га сласт вина, дјевојчин мирис и сунце до у душу прожига и топлина њена живота осваја. Па онаку знојну, загријану ко ће да му је из руку истргне . . . Дјечурлија, што пред крстом трчи заустави се код њих, а оно момче што криж носи, осврне се и повика : — Живине !

Марко пречу грдњу. Криж прође, а он још игра бијесно, разблудно... А људи се суче и мрмоње . . . Испод кукуљица већ се чује по гдјекоја псовка.

Стара запази то, хвата кћер, хоће да је истргне из Маркових руку, али он као да је опчињен, раздражен, гледа у земљу и једнако — игра . . . И вуче цуру даље . . . А већ средина литије поред њих пролази. —
— Растргните живине ! Срамота ! Пред лицем светога Рока ! И граја бива све јача и јача . . . Неки од људи збацише с главе кукуљице и пријете . . . Наједном из небуха испаде из литије висок, дуговрат човјек с набреклим жилама у црној туници, потрча до Марка и благословеном воштаном свијећом, псујући му Бога, свом силом удари га по глави. Марко се тек сада освјести ; пусти цуру и бијесан навали на њ . . .

Али часом нађе се опкољен гомилом »браће« свих школа, сви држе дебеле воштанице у руци, пријете и замахују . . . Марко потражи очима цуру. Поглед им се сукоби, она загледа се у њ својим поплашеним тамним очима, нахереном црвен-капом на глави. Момак не рекавши ни ријечи истрже го нож иза паса, шчепа цуру за руку, и голим ножем хоће да се пробије кроз гомилу, што се око њега слегла.

И већ очи замичу на отворено поље, да са цуром побјегне, машући ножем полако продире. А граја, покличи, чују се све јаче и јаче : — Убиј пашче ! Држ га ! Убиј !

Стара Стана моли и заклиње свјетину живим Богом да их пусте :
— Данас је дан проштења — вели. — Он је добар . . . биће да је пијан . . . Али гомила већ не прашта ни њој. Туку је и пљују на њу : — Вјештице ! Безбошци ! Дивљаци ! . . . .

Марко пријетећи ножем одмаче неколико корачаја, рекао би про-

дријеће кроз гомилу. Кад наједном из небуха, проби редове литије млад човјек, у плавој туници, без воштанице у руци, приближи се од трага на дохват Марку и, не рекавши ријечи, испружи руку испод тунике, замане свом снагом големим каменом и, сативши Марка чисто у главу — побјеже . . . Момче јаукну, затетура и паде на земљу . . .

Гомила бијесни, дивље навали на њ, бије га дебелим благословеним свијећама, и ногама гази по њему, — виче : — Убиј дивље псето . . . Безбошца ! . . . Убиј ! А кад угледаше крв и замрла човјека, поплашише се, и разбјегоше у редове литије. И литија суче се издржљиво, побожно, полако напријед, уоколо ка цркви . . . Жупник у сјајним одеждама, на око миран, у сав глас запјева светачку пјесму.

Мајка и кћи прострше се по Марку. Стара куне и жали, а Божица на кољенима гледа Марка замрла, блиједа, окрвављена . . . Крв му се из главе пуши, пада на земљу и нестаје је . . . Земља жедна, нагло, похлепно је пије, хоће младом топлом крви да жеђ загаси . . . Сунце је жеже — жедна је ! . . . А кроз засићени ваздух, крцат нова мириса тамјана, воштаница и старих туника, што за собом остављају у свјетлости дана задах нечега давнога, застарјела, још се чује јаки, пјевачки поклик —: »Од кужне болести ослободи нас свети Роче !« — И побожни пук, уједначено, пуним гласом одговара : — »Тебе молимо, услиши нас !«

СВЕТОЗАР ЋОРОВИЋ: СМИРАЈ.

а рукама га снесоше у башчу, под стару, јаку, гиздаву шандуду његову, чије се мрке, чворугаве гране спуштале до тала као пешеви каквог големог, китњастог шатора, положише га на влажну, свилен утраву која је мирисала младином, подметнувши му, прије тога, под главу мекан, широки јастук. Никако није хтио да и даље остане у мрачној, тијесној, загушљивој соби, са прашњавим, хартијом облијепљеним прозорима, кроз које се једва пробијала свјетлост, а међу чађавим, мемљивим зидовима њезиним, који се вјечито знојили и заударали влагом. Не. Он је желио умријети напољу, на зелењу, под отвореним небом, као што умире јунак на равном бојишту, у одбрани земље своје, груде своје рођене.

— И оружје ми донесите, — слабим, изнемоглим гласом рече чељади, што се, усплахирена и поплашена, окупила око њега и опколила га са обје стране, додијавајући му непрестаним понудама. — Нек ме смрт овди нађе, с оружјем, како сам и замишљо некад . . . — Па се с муком оприје на сухе, танке лактове, који се јасно провидили кроз разгрнуте рукаве танке, широке кошуље, и лако уздахну. — Ех . . . кад не би суђено да ме нађе тамо . . . у планини . . . у окршају . . .

Кад му донесоше зарђалу, искривљену сабљу, велики, тешки нож и сребром оковане пушке, пожудно их прихвати, пригрли објема рукама и, спустивши поред себе, погледа унаоколо. И осмјехну се старац. Тога часа све се свијетлило, све мирисало око њега. Широка крошња шандудина, обасјана сунцем, које се, залазећи, пробијало кроз крвав облак један, бљескала је, горила, прелијевала се у свијетлоружичастој и угаситоцрвеној боји, младо јој лишће треперило, лепршало, играло се као густ рој хитрих лептирова, дробећи међусобно шарене зраке сунчане и раскошно их разасипљући око себе по трави и по бокорима ружа, гђе се, као капље вреле крви, блистале за час и дрхћући, блиједећи нагло, губиле се, упијале, исчезавале. Слијевале се оне и низ жуто, испијено, светитељско лице Халилбегово и играле му по дугачкој, сиједој бради, која, таласајући се, покривала му уске, раздрљене прси, одакле је на махове нешто силно цијукало, шиштало, кркољило, што се чудновато стапало са меким, тупим, шуштањем траве, која се лако повијала под учесталим навалама благог, прохладног вјетра и све јаче, све јаче мирисала младином.

— Аах! — задовољно избаци старац и жељно раствори уста да се до сита накади мирисом овим. И као да се, изненада, сјети старог земана, доба старога, када је, силан и јак, окићен и оружан, у овакe вечери, пуне влаге и пуне мириса, јахао кроз високу планину, на ватреном своме ђогату, — чија се дуга грива повијала према вјетру и свијетлила се као растопљена срма, а свилена пјена из уста расипала се унаоколо и лепршала попут прецвалог бехара, — носећи за собом, на теркији, макар чије дјевојче, које се, узбуђено и преплашено, читавим младим и топлим тијелом својим привијало уз њега, стежући га рукама око појаса, и, нагоњено његовим подвицима, гласом пуним неисказане туге неке пјевало му пјесме о големом севдаху коме мјере ни краја нема, непрестано пјевало... Као да се сјети и многих окршаја у планини, с четницима и са ускоцима, кад се ножеви бјеласају а свјежа крв, црвена као небо вечерашње, залијева и прска по трави и по камењу и ту се пуши. И, у сјећању томе, као да му дође нова снага нека, као да за час заборави на све муке, болове. Поново заприје мршавим лактовима о траву и поново покуша да се дигне. И опет клону, малакса, паде наузначке.

— Хоћеш ли да те дигнемо, бабо? — тихо запита млађи му син, Алија, и, приступајући му, хтједе га подухватити испод пазуха, обгрлити га. — Је ли ти ружно тако?

— Нека, нека, — једва изговори Халилбег и лијено даде знак руком да га не гурају. — Ја само... мишљах на стари земан... стару снагу... Ех... Свака сила за времена!... Сад сам и ја нејак... Нејак!...

Негдје у близини ситно зациликта тамбура, зајеца и зазвони меко, болећиво. Зејна, кћи Халилбегова, упознавши зар к а ј д у свог ашика, бржебоље се прену, изви, исправи се и, нехотице, погледа доље, у дно башче. Изнад искривљеног и раскрханог плота, који је много сличио разбарушеној коси каква пијанице, помицао се и црвенио високи фес нечији, дражећи је, мамећи. И она задрхта, зарумени се, распали и као да хтједе потрчати тамо, прелетити. Али се ипак прибра, освијести некако и покуњено, постиђено гледајући у жуто лице очево, обори главу. И малом, ружичастом руком притискајући бујна, једра прса, измаче се у страну и, једнако подрхтавајући, спусти се на траву.

— Липо ти је овди... Липо!... — опет протепа старац, пошто је отпочинуо мало и наслушао се тамбуре. — Липо! — избаци јаче поново гледајући око себе. — Овди... под небом овим... Кад видим клисуре наше како рањено сунце држе на јаким плећима... и зеленило ово... и пространство 'влико... ех... Овди видим како смо ситни,

како смрт једног човика, макар какав био, не значи више него смрт једног црва... Шта је човик према овом величанству Алаховом?... Шта?...

Па погледа у Алију и осмјехну се.

— А ко сазна своје ништавило, лакше му је умрити . . . Не мисли да ће с њиме пропасти свит . . . Изгуби се к'о муха у пространству овом . . . Оно нас подгаја, оно прождире, храни се нама... Оно је све, а ми ништа...

Ибрахим, старији син Халилбегов, који се непрестано мотљао по кући и био необично узбуђен, сад поново сиђе у башчу и брзим корацима приступи Алији.

— Како је баби? — запита тихо, шапатом, гледајући га испод ока. — Је ли боље?

— Јок, — кратко одговори Алија, одмахнувши руком. — Гори је . . .

— Умире?

— Ко зна ! . . . А чини ми се, да је близу крај . . .

Ибрахим баци један узгредан поглед на оца, па се нагло окрену и опет пође у кућу.

— Стани ! — узвикну Алија живо и брзо потрча за њим. — Чекај ! — рече промукло хватајући га за рукав од кошуље. — Хтио сам ти казати, да не дираш у бабину чекмеџу с парама без мене . . .

— Нисам ја лопов, — окоси се Ибрахим мргодно и окрену му леђа. — Нећу красти . . .

— Чис' конат, дуга љубав, — окреса Алија мекше и потапша га по рамену. — Не велим ја да ћеш красти, ама хоћу да заједно и чекмеџу отворимо и паре подилимо . . . И нек сестре не знају . . .

Па се лагано врати и стаде покрај оца. Заморен великим говором Халилбег је сад теже дисао и широка, сиједа брада, до половице осјенчена једном овећом граном шандудином, све му се јаче таласала преко прсију. Бијаше склопио и очи и причинио се као да спава. Али само за час. Јак кашаљ напопаде га изненада, у прсима му опет зашкрипа нешто, те поново прогледа и поче разгледати око себе.

Сунце се бијаше спустило за оштри, гребенасти врх мрачне и горде клисуре, која је сад све силнија и све страшнија изгледала ; на шандуди још се само помало бјеласала голема круна при врху, чије лишће све више добијаше мркајастобакарну боју. Лагано, готово непримјетно поче се хватати сумрак. Мрке, големе сјенке околног дрвећа, раздеране и истрзане, простријеше се по трави, лијено се повијајући и угибајући ; бокори ружа као да се почеше умотавати у танке, угаситољубичасте копрене. Ситни, мали свијетњаци на све стране полетише и разасуше

се испод плотова ; један се заустави и у Халилбеговој бради и као драгоцјен, крупан смарагд поче горити и свијетлити у њој. И вјетар као да ојача мало и два-три пута усуди се снажније навалити на шандуду. Зашушта и лишће и трава под његовом навалом. Ноћ поче шаптати.

— Како ти је сад? — запита Алија меко и поново се наднесе над оца. — Је ли лакше?

— Шути ! — одговори стари изнемогло, стискајући зубе и све теже дишући. — Кад Алах збори, ви шутите !

И, ослухнувши мало, узе га за руку.

— Ја га чујем . . . Зове ме . . .

Тога часа, усплахирен и весео, дотрча Ибрахим из куће и готово поче поскакивати по трави.

— Муштулук, бабо ! — викну испрекидано, па изненада притрча староме и клекну поред њега. — Стек‘о сам сина, а ти унука ! . . .

— Шта?

— Унук ти се родио !

Халилбег зажмири мало, застаде, отпочину

— Е путуј стари ! — отегну тихо, малаксало, да се једва чуло, — дај мисто младоме . . . Ред је таки . . .

Па лагано дохвати сабљу, нож и пушке и, обгрливши их опет, јаче привину на прса.

— Носите ми јастук испод главе, — рече. Јунаци не умиру на јастуку.

— Биће ти ружно, бабо, — уплете се Алија, дрхћућом руком измичући јастук. — Жуљаће те . . .

Старац се намргоди.

— Пусти ! . . . Не збори ! — осијече оштро, кркољећи. — Ја ‘вако хоћу . . . И хоћу да ми запивате писму ону о зор-делији, што јунаци након побида пивају, док им браћа на ледини умиру од рана . . . То је моја писма . . . Пивајте ми ! . . .

— Бабо ! . . . Како ћемо . . .

— Пивајте ми !

И док се пуна, снажна, мушка пјесма, уз јако шуштање младога лишћа, пробијала и растолијегала кроз танки, плавичасти сумрак и, изломљена, одбијала се од мрачних клисура, стари, поносити Халилбег, узваљен на влажној, мирисној трави, чврсто држећи своје оружје на прсима, мирно је издисао, сиједа брада подрхтавала му све јаче и јаче, а свијетњак онај, попут драгоцјеног, крупног смарагда, још је и сада свијетлио и горио у њој . . .

КОНДИР.

очуј, драга, речи искрене и јасне
Једне болне душе твојој души присне,
Пре но олуј стигне и гром страшни прасне,
И немирно срце наједанпут свисне,
Почуј ове песме узалудно страсне.

Пре одсудног боја ја ти нисам дао
Копрену, ил бурму, ил аздију, као
Старински јунаци, по чему ћеш мене
Поменути када стигне удес зао
И запиште деца и заплачу жене.

Сад на разбојишту лежи леш до леша,
Племићи и себри. Лежи страшна смеша.
Ноћ се хвата. Само муња кадкад блисне.
Док последње жртве стари крвник веша,
Непрегледна хрпа рањеника кисне . . .

Хоће ли ме наћи међу њима твоје
Бистре очи, драга? Хоће л' из кондира,
К'о претеча скромна вечитога мира,
Пасти кап на ране што зјапе и гноје?
Хоће л' пасти капља што болове спира?

Чекам. Нигде никог. Светлост дана гасне,
Ноћ просипа таму и часове касне,
Ни звезде на небу да за тренут блисне.
Чекам. Нигде никог. Уз вапаје гласне
Непрегледна хрпа рањеника кисне . . .

М. М. РАКИЋ.

ЈЕФИМИЈА.

ефимија, ћерка господара Драме
И жена деспота Угљеше, у миру,
Далеко од света, пуна верске таме,
Везе свилен покров за дар Манастиру.

Покрај ње се крве народи и гуше,
Пропадају царства, свет васколик цвили.
Она, вечно сама, на злату и свили
Везе страшне боле отмене јој душе.

Векови су прошли и заборав пада.
А још народ овај као некад грца,
И мени се чини да су наша срца
У грудима твојим куцала још тада.

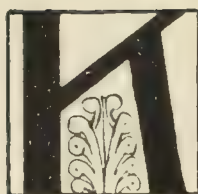
И у мучне часе народнога слома,
Кад светлости нема на видику целом,
Ја се сећам тебе и твојега дома,
Деспотице српска с калуђерским велом!

И осећам тада да, к‘о некад, сама,
Над несрећном коби што стеже све јаче,
Над племеном које обухвата тама,
Стара Црна Госпа запева и плаче...

М. М. РАКИЋ.

TAJNA NOĆI.

ad spušta se noć, a duboke sjeni
Pokriju polja i pute
Ko krila velike, crne ptice —
Tad smreke u parku zašute.

Sred parka ribnjak kao da zamre,
Bez gibanja počiva voda,
Dolazi noć — tek jedna zviezda
S nebeskog prati je svoda.

Tad kao srebrni vali u drâgi
Zadršću stidne ti grudi,
Zakrvari oko od čežnje i želje —
To ljubav se tvoja budi.

I kao čarobni, lotosov cvijet
Ti dižeš sanjarsku glavu,
Gorućim usnama tražiš mi usne
U mraku, u zaboravu.

U parku smreke snatreći šute,
Ko tajna jezero sniva,
Miruje noć ko hladjena sanja,
A naša je ljubav živa.

U slasti užitka gori i gori . . .
A onda nam nosi duše
U daleki svemir, gdje bezmjerjem vjetar
Beskrajnih čežnja puše — —

A noć nas čuva slazeći tajno
S mirnog nebeskog svoda,
I sjajnim se zviezdanim ogrće plaštem
Vrh polja, šuma i vodâ . . . .

MIHOVIL NIKOLIĆ.

ОКОВИ.

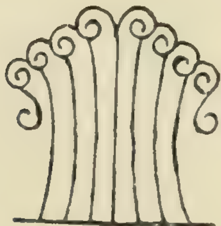
оковима живи душа моја,
Роб љубави и туге свеобимне,
И не познаје другог славопоја
До мученика екстатичне химне.

К'о вечан тренут мрења на Голготи
Живот је мој ; ја ћутим љубав жртве
За смртни нож свој у души, у плоти —
К'о млеко добре мајке давно мртве.

И сањам тихо сан великог дана
Ослобођења, кад ће мачем пламним
Моћ мојих стега бити раскидана,

И кад ће дух мој, пун крвавих суза,
Под свим тим сјајем, у дубинам' тамним
Побожно љубит траге својих уза.

СВЕТ. СТЕФАНОВИЋ.

ПОСЛЕДЊИ КОРАК.

нам: кад се срећа живота осме'не
Највиша на ме, какву нико не зна;
И све већ сметње буду пребројене;
И премошћена и последња безна;

И задњи покрет стоји сав до мене;
Учинит не ћу последњега крока!
Но сурваћу се, склопив оба ока,
У понор испред среће домашене.

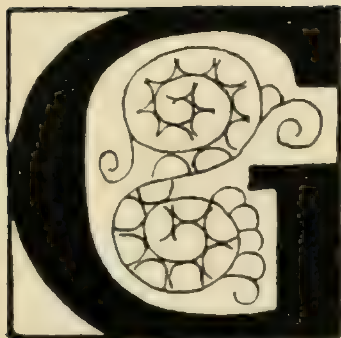
Јаче од воље, од чежње ми сваке,
К'о страшан злокоб неизбежне раке
Повући ће ме — сузе човечанства,

Плач побеђених, недоспелих друга
На истом путу, и кроз сва пространства
Плинуће струја узајамних туга.

СВЕТ. СТЕФАНОВИЋ.

JUGO.

Gone se oblaci. Jugo. More dimi.

— Veži čvrsto — prvi će mornar.

— Zavezo sam — drugi će mornar, — je li sidro ulovilo, Pave?

— Dobro je, Mate. I obojica skočiše na kraj.

Jugo cvili. Žalom sve jedan dim.

— Pobjegosmo taman na vrijeme. Selo je ko zamrlo, nigdje žive duše. Orkan će, velim ti, — prozbori Pave.

— Eno Stane — odpovrnu Mate. Traži sina. Uvijek ga traži, kad jauče jugo. Zadnji joj je bio — — zakopao ga ocean ko sve prve. Jadna majka !

— More je bez duše . . .

— I bez srca, ko žena — mrko će Pave.

— Ne vrijedjaj žene ! Eno pogledaj Stanu. Žena ima i srce i dušu, kad je majka. Vjetar urla. Još jače i bolnije rida Stana na pustoj obali.

— Sinko, sinko Miro vra-a-ti se ! More dimi. Jugo cvili i jauče bolno ko plač majke

RIKARD KATALINIĆ JERETOV.

GRETCHEN.

laj smo se sastali bećari!... I gjegjerna pjesma gubila se uspavanim gradom.

— Pa kud ćemo sada, Ivo — ozva se jedan od trojice pjevača — i pjesma utihnu.

— Kuda? Ti poznaš Trst, Piero, vodi nas.

— Ajdmo u veselu kuću.

— Bolje bi bilo, da podjemo spavat — zamudrova najstariji Niko. — Ne, Nikice, ajdmo mi u veselu kuću. Imade ti tamo curica plava sanjarskih očiju modrih, a mora da je naše gore list. Ja je prozvah Gretchen. Smamuti će ona i tebe, ublažiti i tvoju ogorčenu dušu.

Još se čas Niko skanjivo i otimao prijateljima, pa napokon podje s njima, da im ne kvari veselja.

U dvoranici vesele kuće sjedilo je nekoliko djevojaka u samim lagahnim bijelim kimonosima, našminkanih, naprašenih Venera sa dalekih dunavskih obala. Sve skočiše na noge, kad udjoše u dvoranicu tri noćna pjevača. Jedna je samo ostala kraj glasovira i prebirala nekakovu sjetnu popjevku.

— Gretchen — zazove ju Piero.

— Vi ste — nasmije se žalosno i preko srca djevojka.

Niko se nekud trznu i pogleda u plavku, lijepu djevojku još mladu modrih očiju, u kojima se slila vječna čemerna tuga. Niko je gledao u djevojku, ko da gleda u milu i dragu sanju iz mladjih dana...

— Kako si ti ovamo dospjela sa tako lijepim angjeoskim očima? — pomilova je najmladji Ivo.

— Čudne su staze u životu! — uzdahnu Gretchen.

— Jesi li rado u ovoj kući?

— Rado?! — nasmija se plavka, a taj smijeh je bio gorči od svakog plača.

— Pa izadji!

— Izaći — — — ne može se — — okovaše me dugovi. Pa kuda ću... što ću u svijetu?

Niko je još uvijek sjedio osamljen postrance i gledao u plavku, a pred njime se dizao tihi primorski gradić sa svojom sunčanom obalom, sa uz-

talasanim morem, milovanim od m a j š t r a l a i sa nekom prijatnom kućom sa bijelim doksatom, baš nad morem. A na doksatu smije se veselo milo plavo djevojče slikaru tudjinu . . . I Niko se sjeća ljetnih sutona, kad je plavu prikazu tražio po žalu i kumio je i molio samo za jednu riječ. Plavka bi se samo nasmijala i rekla mu :

— Vi ste dijete — pravo dijete — — i odletila na tajni sastanak sa slikarom garavih očiju . . . I sjeća se dana, kad se gradićem pročula vijest, da je kapetanova jedinica Milka pobjegla u svijet sa tudjim slikarom, a starog su kapetana našli prosvirena čela pod velikom slikom kćerke u s a l o n u. I sjeća se Niko kako je i on plakao za izginulom Milkom i utopio u suzama svoju prvu i zadnju ljubav — — — —

— Gretchen — i skoči Niko na jednom do djevojke u lagahnom k i m o n o s u i povuče plavku u osamni kut dvoranice.

— Milko !

— Niko ! — — —

I sjedoše jedno uz drugoga. I bila je njezina priča legenda propalih iluzija, otrovane ljubavi i satrvena srca, pusta kalvarija sve to dubljeg i dubljeg padanja u ponor. — — I eto dovedoše je prevarom u v e s e l u k u ć u, gdje se ona smijala trpkim smijehom mješte gorkoga plača romanu svog sanjarskog srca, koje se podalo mlado i neiskusno nevrijednom i bezdušnom protuhi. I ona je govorila i govorila, a svaka je njezina riječ bila živa čeznja za primorskim gradićem, za sunčanom obalom, za uztalasanim morem milovanim od majštrala . . .

RIKARD KATALINIĆ JERETOV.

KIKLOP.

I.

zjavi, seko Zoro, rumene krave svoje
Na polja amarantâ, na staze od vedracâ!
U špilji od kamena ovčice bleje moje,
I stoji vèka kozâ i mèka jaganjacâ.
Zvjezdice rujne pale šljivi na granu tanku,
Blješti se zelen vrh;
Njiše se, šûmi more proljetnom o uranku,
Snažan ga prenu srh.

Izjavi, seko Zoro, rumene svoje krave
I rasprši ih neba po stazam plavetnijem;
Žrtvovat ću ti jutros rogate dvije glave,
Zagrlit stupcim dima kô bielim rukam dvijem.
A ti ćeš ruže sipat iz dlana procvjetalog
Na vale, stienje, hvoje,
Na pute, štono vode do onog vrta malog:
Do stana cure moje.

Rumene krave svoje izjavi, Zoro seko!
Zemlja se iz sna trznu, sile se nove bude;
A ja sam dugo dugo u mrzloj spilji čekô
I slušô kako vani vjetrine zimske gude.
Žilama mojim opet krv burka i žubori;
Brekćem kô mladi bik...
Put tebe, orlu sličan, vije se, diže, ori
Moj nagli, gromki krik.

II.

I gajde rože... Šuma odjekuje daleka.
Rominja krv sunčana na poljane i gore...
Oj liepa Galateo, ustani sa dušeka!
Jagnjadi biele more poplavilo ti dvore.
Ne čuješ meket pusti, bruj slatki, pjesme tije
U svome zlatnom snu?
Ne čuješ, kako sunce na pèndžerak ti bije:
Djevojko, ja sam tu!

Bjelja si od cvietaka kaline i sjajnija
Od stakla i kristala, od školjkî ti si gladja,
Od šiblja vrbova si gipkija, žilavija,
Od jarca objesnija, od zrela groždja sladja.
Ja sam ti hrast planinski, pun kvrgâ i čvorovâ,
Panj smrče zimzelene...
Oj Galateo, nježna grančice bršljanova,
Ovij se oko mene!

Vjetrnje krilo lupa o tvoja okna mala:
— Djevojko, preko noći procaptje glogov trn...
Ljubite! sviet je lijep kô bašta procvjetala:
Ne mari što smrt vreba, plot gdje se koči crn!
Oj Galateo, seko blistave morske pjene,
Kći vala nestalnog,
S krdom, što mliekom vonja, a kose orošene,
Čeka te šumski bog...

III.

I žrtvenik se puši... Bijelo kozle moje
Roščića pozlaćenih i vune jarenice,
Ne šaljem ja te danas, gdje vječni bozi stoje,
Da vonjom mlada mesa razvedriš Zevsu lice.
Ja, porod Posidonov, kralj polja i mrčave,
Gorostas grdnih silâ,
Žrtvujem, a u slavu Nerejke nježne, plave
Sestrice morskih vilâ.

Ovjenčah glavu svoju makom i halugama
I potjerô sam stado na ravan sred kukrika
I zapjevô sam pjesmu o boli i čežnjama
I zaplesô sam biesno okolo žrtvenika...
Kada će danak svanut, da usana vatrenih
Izljubim njeno lice,
Oj bielo kozle moje roščića pozlaćenih
I vune jarenice?

IV.

Vidiš, ja hrašće mlado s korenjem čvrstim čupam,
Bikove za rog hvatam: u vratu kost im puca,
Grohote gorske kidam, o hridi njima lupam,
I klisure se ruše, gdje moja peta kuca.
Kosmat sam i crn; glas mi val je, što žale pljuska . . .
Ne slušaj bruku, kar!
Snaga će uviek biti najveća slava ljudska,
Najljepši božji dar.

Ti si mi ljiljan morski, kći pjene i mjeseca;
I jer si takva, ginem od draži smieška tvoga.
Koljeno od kremena pred tobom meni kleca.
Hoće se malo gniezdo vrh hrasta stoljetnoga!
Zemlje nam majke bilo u mojim žilam lupa,
I pjeva vasiona . . .
Oj Galateo, dodji! pa ćemo rodit skupa
Novoga Devkal'jona.

V.

Ogromne gajde rože . . . Čuj, do tri biju vrela:
Iz jednog voda ključa na zvonke kamen ploče,
Iz drugog glogotaju mlazovi mlieka biela,
Iz trećeg krvi mlade jedre se žile toče . . .
Pod džbunom borovčinim, pod grmom bagreninim
Romone do tri česme;
Tri žice, što trepeću, tri vrvce, što lepeću,
Titraju predjom pjesme.

I pećina se gorska u biele dvore stvara:
Stube su od mramora, stupovi od granita;
Sjaju se zlatne šare na pločama duvara
Pod krinom ametista, pod ružom hrizolita.
Io Peàn! Uz poklik Nerejkâ, sjajna, mlada,
Bez vela morske pjene,
Ulazi Galatea; na krevet velji pada
I šapće: Polifeme!

VI.

— I ti mi dodje, dragi, iz svoje kitne gore,
Jelen rogóva zlatnih i srebrn parošćićâ ;
U bradi duhu nosiš smrekove crne kore,
U pramu vonju cmilja, kupjene i klinčićâ.
— I ja te nadjoh, draga, na igalu morskome
Svu sjajnu i blistavu, kô školjku rasklopljenu.
Nauči ti me tražit po moru dubokome
Zeleni lišaj, ružu mesnatu i crvenu !
— Za mene zar si raslo u luzim zelenijem,
Jelenče moje gorsko?
— Za mene zar si niklo na obalam slanijem,
Cvijeće moje morsko?

— Dragane, lupa l' jošte žuna po suhom panju?
Kuka li kukavica u onom šumskom strahu?
Glas šume ja sad čujem u tvome šaputanju ;
Osjećam dah guštarâ u tvome muškom dahu.
— Sve zabih na tvom krilu, u ovom svetom času . . .
Čuj, galebovi kriče od milja i prkosa,
I ciče vodomari u pjeni na talasu,
A duša moja klikće od sreće i zanosa . . .
— Dragane, iščupaj me s igala, položi me
U gniezdo usred bora ! . . .
— Oj draga, daj mi usta koraljna i vodi me
U spilju na dnu mora ! . . .

Caruje ljetno podne na kopnu i pučini.
Mrtav je val. Na grùdam mlohave leže trave.
Čas je, kad sunce plamsa kô požar u visini,
Kad more i zemljica himènej tajni slave.
Iz kraja prekomorskog, iz predjela daleka,
Nošena krilom, koje kô srp se srebrn sjaji,
Na smreku kraj pećine pala je ptica neka
I sluša . . . Zamukoše u špilji uzdisaji.
Nad vodom mir ; na kopnu tišina ; s vedrine
Zmaj ognjen rieku lieva,
A ptica, pjana zraka, svjetlosti i topline,
Sve pjeva, pjeva, pjeva . . .

VII.

Boginja Jesen blaga dare nam svoje dieli.
Maginje već su zrele i jagode kupjenâ.
U mojim vedrim mlieko blješti se i bijeli :
Istekla šumna rieka iz sisâ i vimenâ.
Ojagnjit će se ovce, otelit će se krave
Sred širnog tora mog.
Plodnosti, ti ćeš krunu metnut mi povrh glave,
I bit ću heroj — bog !

Počivaš, Galateo, na sienu, što miriše,
I gledaš dragog svoga, umorna, razdragana ;
I slušaš kako neko pod srcem tvojim diše,
Sin snage i dražesti, zvijezda željkovana.
Na žilave mi ruke položi svog junaka,
Tvoj krasni, slavni plod ;
A zatim — nek doplovi iz kraja patuljakâ
Uliksov kobni brod ! . . .

VLADIMIR NAZOR.

BRANIMIR LIVADIĆ: POHODE MRTVOGA.

a zapadu se počeli upravo rumeniti oblaci, da sakriju u svome rumenilu sunce. Ana Milareva stajaše do prozora hladeći sebi ugrijana lica bijelim rupcem. Oko joj bludilo čas nebom čas trgom prateći sad ovoga sad onoga prolaznika. U to začuje kola i tek što se obazre, stadoše već pred kućom. Stari kočijaš spusti se lagano s boka, otvori vratašca na izlizanoj kočiji i pruži obje ruke unutra. Za kratko vrijeme izmili iz nutrinje staro, bono lice, lice iskrivljeno od gnjeva i bola, što ga je mali gospodin za cijelo osjećao namještajući oprezno i nespretno kratke suhe nožice. Kad je desna lebdila tako u zraku, da se je vidjela ukusna crevlja i svilena crvena čarapa, klonu mali gospodin. Kočijaš morao ga svom silom suzdržati, da ne pane unatrag. Onda ga je iznio i posadio na zemlju. No gospodinu bilo je voljko nosanje, pa zapovjedi osorno sluzi, da ga ponese u kuću.

Ana se Milareva požurila medjutim, da sa svojom kćerkom gospodjicom Marom, poredi sobu. Kad je to gotovo bilo, izadju obje napolje nasmjehnuvši lica unaprijed za doček. No toga smiješka nestalo je baš u odlučan čas. Gospodje se nijesu mogle više smiješiti, kad su zagledale u naručju kočijaševu bolesnoga malog gospodina, kad ga je on tik do vrata postavljao na klecave noge. Ana Milareva pruži smetena došljaku ruku, a on misleći samo na svoje noge stane se braniti :

— O mogu ja i sam . . . i oslanjajući se o batinu dotetura do divana. Od vrućine zarumenila mu se lako žuta lica, sa čela se spuštao znoj u debelim kapljama, a oči mu upale kao u duboko modro ždrijelo.

— Molim te, Maro, primakni stolac nogama — molio je gospodin još vazda obuzet sobom. Ona se požurila i primakla do divana stolac, na koji on položi desnu nogu sve govoreći preda se :

— Ovo je bolesna, ovo . . .

Sad su se istom pozdravili. Za malo ispitale su ga gospodje za suprugu i pokćerke, a on im je ukratko odgovarao svedj vraćajući se na jedno: kako je to nesretna njegova služba, kad treba da sad, sred ljeta, u toj omari putuje, a da bi bilo zašto, nego zato, da se riješi konačno pitanje: po što će se prodavati žesta, da li po 68 ili 72 filira po litri? . . . I to bi bio povod, da se on znoji za ona četiri filira . . .

Dakako, da gospodin financijalni savjetnik Petar Domjanović nije imao vremena u taj čas da smišlja, da su upravo ovi mali poslovi učinili

njega postepeno kr. financijalnim savjetnikom, da su mu u svoje vrijeme omogućili ženidbu mladom udovicom i pribavili mu tako dobru pregršt radosti i slasti u životu . . .

Obje su gospodje zvale Petra Domjanovića kumom. On je bio dalek rodjak i prijatelj još roditelja gospodje Ane. Bio je baš u muževnim godinama, kad je gospodja Ana bila već umiljata djevojčica. Spomen na njezinu mladenačku ljepotu imala je u njegovim uspomenama posebno posvećeno mjesto. Odanle joj je on osjećao neki neodoljivo prijatan čar. Od nje obasula je gospodju Anu neka aureola, koja ju je za vazda učinila njemu nekim dragim i svega udivljenja vrijednim bićem. To je bilo kao jedan dojam od onih čudesnih i zagonetnih, koji s nama kroz čitav život žive i nikad se ne gube. To ga je i u ovo pozno doba života, kad je osjećao, da mu pridolazi smrt, k njoj domamilo. Kod nje znao je, da će se osjećati na čas voljko, još i više, nego kad se starci tope u djetinjoj uspomeni . . .

Kao slučajno stale su onda gospodje, da pitaju i njega za zdravlje. On im je odvraćao nujno, namještajući na stolcu bolesnu nogu :

— Ja? . . . ja sam vam mrtvac ! — Kako je to bilo uvjerljivo rečeno, gospodje se nijesu mogle oteti dojmu ove istine. Gospodji Ani zatrzalo je nervozno lice, Mari probile se na usnicama blijede pruge.

Nasta neprijatna šutnja. Gospodja Ana stala ga je kuditi.

— Kako se smiješ, kume, takovim mislima podavati? Nijesi ti toliko bolestan, ne bi ti mogao putovati po toj vrućini . . .

— Ah, ne pita se to ! — branio se kum. To su životinje, a ne ljudi ! — srdio se na svoje pretpostavljene, kao da su ga oni gonili, a uistinu molio se sam, da smije putovati hineći silom zdravlje.

— Pomisli samo : kola se drndaju, a moja se noga trese i ne može naći mira. Sad ovamo . . evo ovako . . sad onamo . . a u kostima sve se nešto raspiruje bolni plamen. Treba da znate, slomio sam dva rebra. Nemirne mišice ih razbibavaju i diraju rane . . .

Uistinu i to je zlo stiglo Petra Domjanovića. On se je dugo hranio arsenom, a od toga su mu postale kosti krhke i polomile se, kad se je jednom u uredu nagnuo nad prozor.

Riječi su bolesnoga starca pobudile u gospodjama duboku sućut. Gospodja Ana ponudi mu, da se pruži na divanu, da se odmori baš kao da je kod kuće. No Petar Domjanović ne primi te ponude. On namjesti u kravati dijamantnu iglu i stane dalje govoriti kao podavajući se slobodnije svojim mislima :

— Čemu da ležim? . . . naskoro ću leći za uvijek ! Oh, osjećam ja dobro

kako slabim od dana u dan. Boli me podilaze podmuklo... kao ranjave misli...

Gospodja je Ana osjetila u taj čas težinu ljetnoga zraka, ali nije imala snage, da podje do prozora. Medjutim je bolesnik nastavljao:

— Ja sam ti mučenik, velik mučenik. Prolaze dani, tjedni i mjeseci a da ne zaklopim očiju. Zar nije nepojmljivo, da još živem? Kako samo mogu da podnosim tolike muke? Nijesam, vjeruj mi dosele znao, da sam toliki junak. Il je to svaki čovjek, kad se bori sa smrću?...

Ovdje prekine kucanje na vratima govor Petra Domjanovića. Na ulazu se pojavi debeljkast, rumen staračac. Već način, kako se je sa svima na dugo i važno pozdravljao odavaše staroga vojnika. Došljak bio je drug i prijatelj savjetnikov, umirovljeni pukovnik. Gospodjama je posve odlahnulo, što ih je izbavio iz neugodna položaja. No tek što su se bili opet namjestili oko Petra Domjanovića, nastavi on svoje jadikovke.

— Nije tome davno, što sam odležao mjesec dana u krevetu. Ne znaš mi ti, brate, što je bolest, što su jadi? Da li ti još vazda živo politiziraš? Druga ti je to — moja politika! Kad sam ležao onomad u vrućici — to ti je politika života i smrti... došlo mi je prividjenje, pomisli, da je nada mnom porasla gora snijega. Bio sam na vrhuncu nad neizmjernom snježnom pustoši. Onda se je poda mnom probilo, i u uskom snježnom kanalu spuštao sam se strjelimice u neizmjerne dubine. To je imalo valjda da bude umiranje.... Kad sam sustao, okružio me je u uskom prostoru snijeg, a kroz rov nada mnom dosezala je do mene sunčana zraka kao uže ispleteno od zlatnih niti... Ili jedared opet... drugojačije... Našao sam se na obali močvare. Voda je bila kao posuta masnim pjegama. Medju vodenim biljkama cvali su sumporni cvjetovi. Ovdje na žalu, ja sam iščekivao smrt... Znao sam pouzdano, ovdje će me naći... ali u čemu će to biti? Onaj osjećaj prijelaza — toga nijesam mogao nikako poimati. Tomu osjećaju medju mojima nije bilo mjesta... I vjerujte mi, moji mili, od časa toga prividjenja mirnije mislim o smrti. Ja sam uvjeren, ona će doći, a da toga konačno svojim osjećajima ipak ne ću moći nikako osjetiti...

Gospodina je pukovnika usplahirilo neobično pričanje savjetnikovo. Dok je on pričao, pukovnik ga je slušao samo na pola: on je smišljao posve drugu priču. Njemu je bilo jasno, da je njegov prijatelj savjetnik teško bolestan i da će naskoro svršiti. On sam nije volio misliti o »osjećaju prijelaza«. Nešto mu je sapelo grudi, osjetio je neku gorčinu... i ne oprostivši se onako svečano, kako je došao, ostavi gospodju Anu i njezina neprijatnog gosta.

— Pukovnik je nešto suviše debeo — rekao je Petar Domjanović, kad mu je prijatelj izašao.

U sobu se ušuljao medjutim prvi sumrak. Bore na licu savjetnikovu pričinjale se kao crne pružice. Slabost svijetla očinjega htjela je da posve zamre u mraku. Malo jače blistala se samo zlatna naušnica u lijevom uhu savjetnikovu.

— Ah, kako ti je lijepa tvoja Mara, Ano... uzdahnu Petar Domjanović. A onda kao da nastavlja istu rečenicu :

— . . a moj se život svršava. O tom često mislim i sve jasnije vidim, da se moj život doista svršava. Ja sam već sve odredio. Moje će tijelo izvesti odmah na groblje. U kući to smeta. Boje se mrtvaca i vonj je neprijatan . . .

Ove su riječi bolesnikove zvučale nešto neprirodno. I bile su doista ishitrene, upravo hotimice: jedva ih je izgovorio bio, provale mu curkom suze na oči. I gospodje su stale tiho plakati. Petar Domjanović se je posve raznježio. On uhvati drhtavom rukom desnicu Aninu.

— Mi smo, Ano, sproveli mnoge ugodne časove: bili smo vazda dobri prijatelji. Nikojega čovjeka nijesam tako trajno i postojano volio kao tebe. . .

Klonulom snagom on pridiže Aninu ruku do usana i pritisne na nju suhi cjelov. Onda segne za štapom, otisne se njime s tla i uspravi. U taj čas priskoči Mara, obuhvati mu ljevicu i srdačno je poljubi. On je lako privuče k sebi i poljubi je u čelo. Čelo je mlade djevojke bilo toplo i sočno pod dodirom usana. I u taj se tren probudi u njemu osjećaj neobičan, tudj i nov: cijelo ovo vrijeme, otkad su mu se misli vrzle samo oko smrti, osjećao je on život, zavideći ga zdravim ljudima, kao neko predânje od smrti, u taj tren sunula mu je nenadano u pamet misao — kao velika objava prema njegovim lažnim potvorama : da život ipak nije samo predânje od smrti . . .

Gospodje su sprovele bolesnika do ispred dvora. Kočijaš ga je smjestio u kočiji, a kad su se zaklopila vrata na kočiji, pročula se u sumračju neobična, tjeskobna tutnjava.

ВЕЧЕРЊА ЗВОНА.

редсутонски је час.
Висок и златан крст са торња сипа зрак.
И трепти вас.
Залази сунце и окна горе
К'о пожар јак.
У небу свијетле се ласте
И вече све ближе
Стиже
И расте.

По граду гомила блуди,
Врева и хука:
Упоред иде Срећа и Мука,
Суза и Смијех;
Чедност и Гријех
Једно уз друго стоје
И све се комеша чудно
И врви.
А тамо, гори, на лазилима зграде,
Зидари раде.
Вече на раздрљене њихове груди
И голе руке и лице врано,
Све кречом поштрапано,
Просипа црвене руже своје . . .
И један облак, пун топле крви,
Над њима, гори, лебди високо
И кроза-њ, једно сјајно и будно,
Гледа их око . . .

Прве звијезде у сутон роне;
Сав пожар неба тихо се гаси
И гласи
Вечерњих звона звоне
И мирно теку
Кроз вече меку.
Но док се они лију,

Падају и дижу,
Уза њих, озго с високих скела, стижу
И бију,
К'о звона друга,
Удари чекића многих.
И мени све се чини:
Ти гласи у висини,
К'о неки,
Црни и меки,
Пун бехар расчупани,
Расипају се у сутон рани;
Миришу,
Дишу,
Шуме,
Јецају, плачу, к'о бона молитва дуга,
И упијају се у ме,
У душу сваки ми тоне
К'о јаук брата.
И док се сутон све више хвата
И тутњи град
И гори, из модре дубине неба,
Избија мјесец млад:
К'о клетва бона,
К'о јаук милијона,
Ја чујем како, с висине оне,
Силни чекићи звоне:
Хљеба нам!
Хљеба!
Хљеба!

АЛЕКСА ШАНТИЋ.

TEŠKE MISLI.

eške misli, crne misli,
jato davnih uspomena
k uzglavju se mojem skupi
poput zlobnih, mračnih sjena.

Dan za danom, noć za noći,
što su došli tek da minu,
u srcu mi ostaviše
samo pustoš i gorčinu.

Često u te duge noći
osjećam, gdje ti si došla,
pa si rukom samilosnom
preko čela meni prošla.

I te tvoje dobre oči
htjele bi toliko pitat,
iz mog oka tajnu srca
pogledom bi htjele čitat

A ja ne smjem tebi reći,
— ne ću da ti mladost smutim —
kako si mi bolno draga,
a to, vjeruj, teško šutim

— Umorna je moja duša,
srce život otrovao,
i kad usnem, da me voliš,
tebe mi je tako žao.

DRAGUTIN M. DOMJANIĆ.

SCHERZO.

Watteau.

ubovi drevni, a pod njima
zatišje sjenato, meko.
Na nebu oblaci prozirni
plove daleko, daleko.

Vaše su oči sve modrije,
sitna je ruka sve bjelja,
Vaše su usne sve rujnije,
plamnija moja je želja.

Razbludno mirišu rasuti
žarki klinčaci sred krila,
kristalnu čašu ste dignuli,
šaptom zašuštala svila.

I medaljon se zanjihao,
zasjao lančić od zlata,
lančić, što drsko se ovija
okolo snježnoga vrata.

Pjeni se vino plemenito,
biser se drobi i cakli,
s pjenom i kapi se rasuše,
kad ste se od sunca makli.

Pod dekoltéom je Vašim se
tajna uzbibala b'jela,
ko da je sakrita ptičica,
što bi poletjeti htjela.

Kažu, u dama i najljepših
za onim drhtavim snima
plaho je srce — al recite,
da li i u Vas ga ima? !

— Čaša se nagnu i razliva.
Šuma od smijeha zvoni.
Niz oči moje, niz obraze
suzno šampanjac se roni.

DRAGUTIN M. DOMJANIĆ.

РОДОЉУБИВА ПЕСМА.

Роде! Пун си крупних и ситних ружних страсти,
Примљених од отаца, и рођених у теби;
Од њих те туђа помоћ не може никад спасти,
С њима те к себи својски примио нико не би.

О Роде! Ти си мален, и све је у теби мало,
Растурен, ни сам не знаш докле ти допиру међе,
Ти брата свог не познаш, и мало ти је стало
Што су међ вама стазе све блеђе и све ређе.

О Роде! Нема наде, да скорим друкче буде:
Нит имаш доста снаге да сам се препородиш,
Нит носиш свест у души и љубав целе груде,
Да с душманима многим свуд једну борбу водиш...

Ја видим руљу с брега где јури да те скрха,
И гледам тебе како низбрдо и сам хрлиш,
И нигде светле тачке у визији, — од врха
До дна гранчице нигде да руком је обгрлиш. —

Па ипак, Роде, ми смо ту, и на све спремни, —
Воља нам наша расте с бројем невоља твојих,
И таки, ми смо јачи нег небо и шар земни, —
Веруј у снагу, Роде, добрих синова својих!

М. ЋУРЧИН.

МАГАРЕ.

Приповетка од М. М. У с к о к о в и ћ а.

жице је познато са свога социјализма и својих социјалиста. Моја генерација је нарочито учествовала у томе покрету.

Већ је много година прошло од тога доба, кад су још општински фењери расипали своју меланхоличну светлост по ћошковима, а цео седми разред ондашње реалке ишао средином улице, у једном реду, и живо дебатовао о преображају данашњег друштва.

Реч је водио Миле Дрчела, развијен деран, син једнога попа, озбиљан као полиција, висока чела и разбојничког погледа. Тројица-четворица од нас, који су били увек с њим, смели су допунити његов говор каквим објашњењем, стављати подпитања и правити доскочице на рачун буржоазије и средњешколске науке. Остали су имали само право да ћуте.

Кад би већ пала ноћ и радње се позатварале, нама би се придружио Крсто Ћанин, Црногорац и вечити калфа, два шнајдера и лаборант из Секулићеве апотеке. Шетње су се продужавале, од »Хотела« Абације, који је маркирао варош на истоку, па до Циганске Мале на западу. Ништа нас није могло омести: ни рђаво време, ни наредбе директорове, ни предострожност окружног начелника, ни поцепана обућа, ни насртљиве примедбе паланачких ћифтица, који су примали О д ј е к а мрзили Васа Пелагића, ни мртва паланачка средина, која би другима бола очи са очајним низом пиљарских шатри и предисториским касапским пањем, за којим Јован Солдат промукне вичући: »Ајде меса, пошто ко 'оће!« док не прода краву, заклану још прошле недеље. Четири официра из Окружне Команде, дванаест наставника реалке, пет полицајаца из среза и начелства, осам које учитеља које учитељица, по два поштара и апотекара, шест судија, по три лекара, свештеника и порезника, један штампар, марвени лекар, телеграфискиња, рачунко, »филијал« управе фондова, винкл-адвокат и кифлеџија, двадесет механџија и кафеџија, тринаестак пекара који у исти мах крчме ракију, нешто бакала око пијаце и у почетку вароши, казанџија, бербера, самарџија, опанчара и рабаџија, остатак до 226 пореских глава: онај свет што се не зна да ли су варошани или сељаци . . . ето, то вам је варош која представља социјалистичку Вандеју у Србији.

У тој маловарошкој средини, где мачке спавају на средини сокака, ми смо најозбиљније радили на друштвеном преображају, откидали од уста за пропагандистичке књиге, преведене са руског и бугарског, тражили доношење радничког законодавства, смејали се отачаственим идеалима, лепој књижевности, религији, моралу и љубави . . . »свима тим шареним лажима, којима послодавац успављује свест радног народа«, одбијали од себе Пелагићев утопистички социјализам, држали се чврсто Ерфуртског Програма и обрађивали »социјализам као науку«, на основу »књига за десет пара«.

Миле Дрчела је говорио једним новим језиком, у којем се свака друга реч свршавала на изам, пуним звонких фраза, духовитих парадокса, имена Карла Маркса, Ласала, Крапоткина, још неких Талијана. Он је изговарао та имена тако лако, као да је с тим људима играо трулих кобила по Беглуку. Глас би му задрхтао само кад би поменуо Адама Смита, »оца« политичке економије. Тај весели Смит и његова наука изгледали су нам нешто апостолско, човек који се измиче из земаљског царства, нешто недостижно као детету положај војног бандиста.

Можда је међу нама, децом од седамнаест година, било и таквих, за које су сва та имена била сувише страна, и сувише тешка да би постала симпатична; можда нам је кадгод тешко падало и то цинично смејање сну о освети Косова, ниподаштавање баладе о Предрагу и Ненаду, о зидању Скадра на Бојани; можда је међу нама неко осећао још какву другу љубав осим те љубави према непознатим фабричким радницима, можда нас је већ било рањених срца, која су уздисала за каквом плавом косом или црним оком, и можда би неко хтео био запевати:

Мој јаране, боле ли те ране? . . .

Али се то све морало дубоко крити од разбојничког ока Миле Дрчеле и оно неколико његових доглавника, и тешко ономе који покуша да се одрекне нове науке и извуче се испод тираније Дрчелине.

Једини међу нама, који се усуђивао да прекине божанствену тишину, што је владала кад је Миле Дрчела говорио, каквом детињастом шалом, био је син једног ситничара са Доње Чаршије: дечко џиглав, у неукусном оделу од памучне материје, испалих јагодица, продуженог

носа и браде, лица пуног плавих бубуљица, великих . . . врло великих ушију, нискога чела и влажних, маслинастих очију, што су гледале из својих дупља доброћудно, готове на несташлук и сузе.

Једне вечери, кад је Дрчела био напрегао све силе, да нам објасни Марксову теорију вредности и неплаћеног рада, од кога се образује капитал, ситничарев син је жватао једну лиску од багрена, слушајући пажљиво, као и сви ми, зујање страних речи и неразумљивих реченица. Дубока тишина заспале паланке владала је око нас. И звезде на небу изгледале су као да су се зауставиле у свом треперењу и управиле поглед на неугледну ужичку улицу, по којој је проповедао нову науку Миле Дрчела. Наједанпут, ова небеска тишина би прекинута јаким звиждуком на багренову листу, који испаде из уста ситничарева сина. Леса се заустави као окамењена. Миле Дрчела био је занемео и зацрвенео се као социјалистичка застава. Из разбојничких очију сипале су варнице гнева. Песница се стезала да сможди бунтовника. Али се вођа најзад савлада и рече свега једно презриво:

— Магаре!

Његов штаб се поврати такође од пренераженьа и, као по команди, прште у безобразан смех. Цела леса се такође засмеја свирепо, како само то могу другови из гимназије. И ја сам се смејао и понављао: »Магаре . . . магаренце«, као да сам хтео спрати љагу бачену на нашега апостола. Али ми би брзо жао исмејаног друга и погледах га с пуно саучешћа.

Он се био повукао у крај лесе, за читав корак и иза оног шегрта, кога смо то вече примили у нашу групу. Био је оборио главу и ћутао, невесело и јогунасто. Његове велике уши тресле су се по такту хода. Лице му је изгледало још црње од оних бубуљица. Поглед мек, врло мек, готов на сузе и, у исти мах, ћудљив, спреман на шалу и будалаштину. То јогунство, те уши, поцрнело лице, нос и брада продужене у њушку, и те влажне, ћудљиве очи давали су му много нечега магарећег, те се ја поново насмејах, поред свега сажаљења које сам имао за њега.

— — —

Од тога доба остао му је назив Магаре. Он се није љутио само да би могао остати у нашем друштву.

— Не могу сâм — говорио ми је. — Нисам, бога ми, хтео да се шалим. Десило се . . . не знам ни сам како . . . случајно, омакло ми се.

Али смо га ми ипак избегавали. Нарочито би се штаб заћутао кад би нам Магаре пришао. Он је то осећао, па нас је најзад и сам почињао избегавати. Пронашао неке млађе ђаке и с њима је врљао по замрзлим ужичким брдима, објашњавао им математику и трговао са поштанским маркама.

Пролеће се објављивало са свима својим чарима у планини. Дани постајали дужи, топлији и ражежени у светлини новога сунца. Полако, као по неком реду, ужичка су брда скидала са себе невеселу снежну одећу. Образовали се нови, безимени потоци, мутни, брзи и весели у свом кратком животу. По још црним гајевима су се белеле висибабе, мирисале љубичице, зумбули, лале и мокра земља. На воћке падао нови снег од густог, ситног цвета, врбе пупиле, зеленила се нова трава, по башагама се сагоревало ђубре, блејала прва јагњад. Небо било топло као осмех девојке коју волимо, и милиони боја играли се по осветљеним ливадама, открављеним њивама, прогрушаним забранима, росном брду и насмејаном кршу.

Али се ово није дотицало Мила Дрчеле и његова штаба. Развијање теорија о научном социјализму је ишло све даље: Из Београда су долазиле нове књиге за десет пара, а с њима нове непознате речи и суво-паран стил. Ко зна докле би то трајало, да нас једнога дана разредни старешина добро не изгрди што не радимо ништа у ђачкој дружини. — Изабрали људи управу још јесенас, па мисле да је то доста! — викао је он у разреду. — Срамота, срамота, људи! Да ми је да вас види покојни Даничић!... Омладино стара надо, омладино јаде млад.

Штаб је био донео раније једну одлуку да се не ради ништа у ђачкој дружини, јер »школа нема другог задатка него да спрема послушне чиновнике за господарећу друштвену класу; место рада једног позитивног социјалисте јесте у радном народу«. Али на моје велико чуђење, штаб промени одлуку и послуша разредног старешину. Разлог за оправдање нашао се одмах, као што се то увек нађе кад се хоће. Али се прави разлог крио: страх од разредног старешине на матури.

И једнога дана појави се дневни ред састанка ђачке дружине Напредак. Прву тачку заузимао је вођа својим радом: Материјалистичко Схватање Историје. Један из штаба приказивао је књигу Стуарта Мила: Уништење Жене. А трећу тачку, на опште чуђење, заузимао је Магаре својом песмом: Једном Цветку.

У ово доба кад су се гутали погледи Светозара Марковића на књи-

жевност, кад се уздигнуте главе понављала позната фраза, да више вреди пар кобасица но сва Шекспирова дела, кад су песник и будала били синоними, објавити једну песму било је више него дрскост. Али чуђење се брзо утиша, јер од Магарета нико није ни могао ништа паметније очекивати.

Професор који је председавао састанку не допусти Дрчели да говори о своме предмету, тражећи да рад буде написан. Уништење Жене прође без дискусије и неопажено. Судбина је хтела да се кола сломе на Магарету. Дрчела, сав зелен што му је забрањено да говори о предмету на којем је толико радио, нађе као изговор да узме реч: критику на песму Једном Цветку. Намршти се по свима правилима реторике за радничке зборове, положи песницу на сто, а другу диже у вис и отпоче своје: Оптужујем.

Не сећам се више Магаретових стихова. Као остатци неког сна, нетачни и несигурни, остале су ми, урезане у успомени, поједине мисли из ове гимназиске песме: Ти си мила као пољски цветак . . . сви те људи обожавају; мене нико не воли, сâм сам... свет ме окружава као пустиња.

Дрчела је напао на реч цветак, стављао у сумњу песниково познавање славуја и зоологије, осуђивао љубав као сентименталност достојну ученица из Школе Женског Друштва, исмејавао сиротог песника, правећи свирепе алузије на његов надимак, цитирао онај банални стих Стеријин о ђубрету и књижевним ливадама, давао савете с висине, достојне боговима, да се песник махне поезије, да се посвети науци, да иде упоредо са новим добом паре и електрицитета, посвети се човечанству које пати, радном народу, који сатире туберкулоза и прекомерни рад . . . да се баци у борбу живота, свестан својих права и човечанских идеала . . .

Беседник није био промашио ефект. Као сви фанатици, овај попов син, поред све плиткости својих студија и зликовачког погледа из зелених очију, био је узвишен, велики, већи од свију нас који смо га слушали. Његова дубока увереност у оно што говори освајала нас је брзо као муња; прав пут његова хода импоновао нам је; нико није био тако леп као Миле Дрчела, с једном песницом на столу а другом у ваздуху.

Ми смо жудно гутали његове речи, као очарани. И сам професор био се занео и није осећао да говорник све више заилази у забрањене регионе пелагићевства.

У једном тренутку спазих Магаре. Он се био увукао у врх разреда и начинио се мањи од макова зрна. Наслоњен на руку, отомбољених

усана, великих ушију, лица поцрнелог од бубуљица, продужене браде и носа, око којих су штрчале прве маље младости, ниског чела и детињастих очију, које су откривале цео један свет наивности, он је давао слику правог магарета. И он се смејао крвавим пошалицама свога друга... смејао се тим наивним, маслинастим очима, дугим магарећим ушима и ружним лицем . . . смејао се као да се тај подсмех не односи на њега, искрено, наивно и, у исти мах, дивље, као претучено псето што се смеје на нове каменице, које му више не наносе бола него убрзавају смрт.

Ко зна докле би трајало ово мрцварење, да се Дрчела, у својој ватри, не пребаци и помену име Светозара Марковића. Ово име трже присутног професора из заноса, и он приђе говорнику са речима:

— Доста! Одузимам реч, јер се говорник удаљио од предмета.

Неко протестова. Један из штаба узвикну:

— Доле с буржоазијом!

Начини се галама. И професор закључи збор

Магаре се не пожали ни једном речју на критику. Окрену ствар на шалу. Предаде се школским предметима. Догађај се заборави после три дана. И ток мртве паланке продужи и даље да тече, управо да стоји, као Мртво Море, по чијој неузбудљивој површини, одјекивао је само глас Јована Солдата:

— Ајде меса, пошто ко 'оће! — —

Магаре се озбиљно спремало за матуру. Учио је сâм, негде у једној пећини на Биоктошу. Тек с времена на време донео би у школу убијену змију, какву ретку биљку од оне чудне вегетације која расте само по неприступном кршу, совуљагу или перје од ређих тица, које су копци растрзали, па би онда окупио око себе сву дечурлију из млађих разреда, и с њима се кривио детињски, несташно и наивно.

Кад свршисмо испите, Магаре нам рече да хоће да ступи у Војну Академију.

— Зашто? — упитасмо га ми, још социјалисти и крвни непријатељи солдатеске.

— Да пуцам на фабричке раднике! — одговори нам он, смејући се само својим великим ушима.

После матуре смо се разишли: свако на своју страну. Неки су помрли, други су пропали, трећи се оженили, четврти успели, а сви смо

се одрекли социјализма. Чак и Миле Дрчела ! Он је сад ветеринар негде око Јагодине. С времена на време, појави се у каквом опскурном листу, који му штампа чланке за уређење ветеринарске службе и повишење плата службеном особљу. Од његова целог социјализма остали су још неки цитати из застарелих економских уџбеника.

Магаре је пак свршио Војну Академију и, у почетку службе, добио место у Ужицу. Одужио је дугове свога оца, удао је најстарију сестру, задужио се сâм до грла и, после, отишао је даље, у други неки гарнизон, по вољи министарских распореда. За то време, виђали смо се овда-онда, кад би нас матица живота нанела једног на другог. Било ми је увек мило да се с њим видим и поразговорим.

И ако официр, он се интересовао за лепу књижевност, за нове људе и нове правце. Примао је часописе, био повереник Српске Књижевне Задруге, куповао књиге, жудео за Београдом и сањао о његовим редакцијама.

Последњи пут сам га видео у Крагујевцу, са једном угојеном, младом женом, коју ми представи као своју. Дуго је наваљивао да вечерам код њега. И госпођа се придружила љубазно позиву свога мужа. Али на лицу ове добре паланчанке, која још није била научила да крије оно што је боли, био је јасно исписан страх да не замерим вечери, донетој из кафане, малом броју тањира и виљушака, сниској соби, непотпуном намештају нове породице, целој беди почетка, и ја одбих другарску понуду.

— Да се нађемо бар после вечере ? — замоли ме Магаре. — Дуго је до воза.

У његовим благим, животињским очима било је много нечега тужног, пригушеног, скривеног, нечега што је имао да каже своме другу из детињства, који ће га разумети, да се пожали, јер не може више да трпи сâм, да зајаукне али не пред женом.

Још нисам био свршио вечеру, кад он дође. Био је врло љубазан, готово разнежен. Хтео је да пијемо и звао келнера. Ја сам знао обичај наших официра. Хтео је са мном да начини ц е х, да ми покаже како му је мило што смо се видели и што сам му гост . . . Тако би га ово виђење скупо коштало и он би се сутрадан стезао за свакодневне потребе своје куће и оне доброћудне женице ; да бих му ову муку избегао, предложих да изађемо у варошки парк.

— Бићемо слободнији . . . ево, ови преко пута, већ су радознали шта разговарамо — наведох као разлог.

Магаре ме прекори:

— Погосподио си се... Шта би нам сметало да попијемо коју више овог јеличког вина...

Ноћ је била млака, од оних јунских ноћи, кад се по нејасном небу указује понека ретка звезда и облаци се повлаче, глатки, топли, меки... те се не зна да ли ће оросити киша или ће месец изгрејати.

У варошком парку, потонулом у таму, виђали су се само ђаци и питомци Техничког Завода, дуге косе и ружних качкета.

Сели смо на једну клупу у крај парка, густо опкољени силуетама заокругљеног џбуња.

Разговор је запирао, као што је то увек између два пријатеља који се одавно нису видели а хоће да остану и даље интимни и своји.

— Шта је с тобом?... Пишеш ли још песме? — запитах Магаре, тек да се нешто каже.

Очекивао сам одречан одговор и весео осмех, али Магаре ми одговори врло озбиљно:

— Ретко, врло ретко... Кад сам дежурни, па останем сâм... Знаш какав сам, тешко ми је кад сам сâм. Нешто ми се савије око срца, и ја осетим сузе без разлога, тако... без повода. Трудим се да заспим... да читам што. Обично и заспим, али понеки пут не могу, па да ме убијеш. Дигнем се из постеље, нађем чисте хартије и онда пишем... стихове, прозу, или цртам нешто, не знајући ни сâм шта. Но онда, поцепам хартију и не видећи шта сам урадио.

— Не треба да цепаш. У сваком случају прочитај. Сећаш ли се оне твоје песме из ђачке дружине? Ала смо били млади, ала смо били луди... А Дрчела, сублиман као да је члан Академије...

— Мамлаз! — прогунђа Магаре.

Међу нама наста она мучна тишина, која долази кад се изненадно открије један стари бол, дотле затрпан прашином времена, пригушен доцнијим уздасима, парализован новим боловима, а остао свеједнако незалечен и отворен. Као да је хтео демантовати своје понижено детињство, Магаре ми стаде рецитовати једну своју песму:

Једног дана ми смо били сами —
Бог ил случај то је тако хтео!
Поред тебе ја сам срећан сео,
Твоје косе дирали ме прами.

Моје срце растрзаху плами.
Како твоје? То ти сама реци.
Ал иначе, као да смо свеци,
Ћутали смо обоје ко ками.

— Како ти се допада? — упита ме он нехотично.

Мислио сам, да Магаре нема неких нарочитих претензија на поезију, па му хтедох ставити неколико искрених примедаба. Са гледишта наших данашњих песника, песма је била старомодна: Змај Јова, Прерадовић . . . Ритам несигуран, стих рапав, сликови местимично банални, извођење невешто, језик одвише песнички.

На прву моју примедбу, Магаре се угризну за усну и оклембеси главу.

Месец је био надвладао облаке. Његова блага светлост проливала се по целом врту. Један багрен блед, готово сав бео, издизао се изнад осталог џбуња. Општинска флора, засађена у мршаву пирамиду, дремала је под успављујућим ноћним дахом, који је с великом муком успевао тек да затрепти који лист или стабљику.

Мој поглед прелете цео парк, па се заустави на моме пријатељу. Он ми се поново учини исти онакав као пре толико година кад је прекинуо свечану дискусију о марксизму или кад је Миле Дрчела критиковао његову песму у Напретку, дружини ђака ужичке реалке. То је била иста она глава, покривена плавим бубуљицама, дугачке браде и носа, испалих јагодица, детињастих очију, ниска чела и великих . . . врло великих ушију; глава, која је поред све официрске качкете, опомињала на магаре, јадно, презрено магаре, које воли игру, шале, све што је лепо, магаре које у очима има пуно суза и доброте, али које свет презире, тера шалу с њим и, ако би се који пут ритнуло, туче га немилостиво, свирепо, разбојнички.

Хтедох уздахнути и рећи: »Ех, моје магаренце!« али се савладах. Искрено саучешће ме обузе за овога човека који пати, који заслужује бољу судбину и који ће скончати тако исмејан, пропасти бедно не оставивши ништа иза себе, умрети пун горчине од неуспеха, јер му нико није пружио руку помоћницу.

— Али — продужих наклоњено своју критику — има у овој песми ипак нечега непосредног, личног, чега обично нема код наших нових песника, нечега још неказаног а покривеног, једне болне љубави у тишини и неке природне наивности, без које нема поезије.

Магаре подиже главу и погледа ме зачуђено својим округлим, маслинастим очима.
— Ако хоћеш, препиши ми ове стихове и пошаљи. Покушаћу да их гдегод отштампам.
— Како хоћеш! — одговори ми он узбуђено. — Доста ми је кад ти се допадају. У сваком случају, добићеш их. Сачувај ту песму... бар као спомен. Ко зна кад ћемо се поново видети.
У његовим очима је сијала нека светлост, налик на сузе.
— Хајдемо да мало прођемо... по парку — рече ми он, и узе ме под руку, а другом руком придржаваше сабљу која је ударала по крупном шљунку.
— Видиш, Кремићу — говорио ми је он, држећи ме чврсто за руку и гледајући негде далеко... у небо, у крај неба, где се сударала месечина са тамним ноћним облацима. — Ја сам имао амбиција... ја сам почињао велика дела, ја сам осећао грозницу рада стварајући их... Један роман, једну драму... Оставио сам их пре него што сам их довршио, не жалећи, стидећи их се. Ја сам сневао да постанем велики војник, спремао сам се за Виши Курс, па сам то баталио пре него што сам сусрео и најмању препреку. Мислио сам да дам оставку на службу и посветим се политици; ја је волим, волим политику, ама праву... ону која има за циљ велика дела. Па после... одрекао сам се и тога плана. Ја сам и волео... љубио, ако је љубав осећање захвалности према једном срцу које ми је указало нешто симпатија. Оженио сам се не што сам хтео, већ тако... из захвалности... Ја нисам човек који је сâм себи довољан, који командује собом, који је сâм себи тиранин и обожавалац. Мени треба неко да ме помогне, да ме разуме, гура ме, да ми каже коју реч самопоуздања и да ме изгрди. И ја бих могао да починим чуда, да улетим усред непријатељског логора као и да напишем нову Марсељезу. Ја умем, ја могу... ја нисам глуп. Ох, у моментима, ја се осећам тако снажан, тако храбар и паметан; ја видим толико ствари које се могу урадити, поправити... Ја бих могао бити користан себи и своме народу. Али ја сам тако сâм... никога нема који ће ми казати коју добру реч, реч храбрости, пријатељске потпоре. Моја жена... она је добра, она ме воли, али се њен сан завршава на мојим еполетама, и од живота не тражи ништа друго до да не буде рата. Знај, Кремићу, ја ћу и даље остати сâм, ја то видим... остаћу овако некористан, неспретан, смешан, и људи ће имати право што ми се ругају, што ме зову магаре.

Негде, у даљини, накашља се патролџија. Ми пођемо у варош. Време је било возу.

У једном препорученом писму добио сам, одмах по моме доласку, поменуте стихове и поздрав од Магарета и његове госпође. Да бих га охрабрио, да бих му створио мало задовољства, покушао сам да му протурим песму у каквом познатом ми листу. Свугде ме одбише. Један уредник нађе овај, други уредник онај разлог. Само ми власник и уредник Препорода, познати циник, искрено рече:

— Знате како је... у нашој књижевности има и горих песама, али име је ново; први читалац ће ми казати да оскудевам у рукопису, а први сарадник ће ми се подсмехнути, да гајим нарочите симпатије за бесплатне прилоге.

Сирото Магаре! Предомишљао сам се да му песму однесем у какво уредништво које воли речене прилоге, али, помислио сам, ту је и он могао послати.

Једне летње вечери, кад се месечина просипала око мога стана, мека и млака, као у крагујевачком парку, сетио сам се стихова свога пријатеља и, у својој приповедачкој манији, сео сам и написао овај некролог једној поезији. Мислим да се мој пријатељ неће љутити на ово неколико недискретности из прошлих и садашњих дана. Као награду за стихове, поделићу с њим скромни хонорар, чиме ме почаствује мршава лира мога народа, и мала, пуначка паланчанка имаће везене папуче, купљене од поетског труда свога веселог мужа.

Женева, 1910.

JOSIP KOSOR: IŠČUPANA BILJKA.

I.

a sam bio umoran od puta nu više izmučen od dojmova, što sam ih doživio na parobrodu od Rijeke do Splita. Sve što je lijepo i veliko potresa me do bolesti, i kad sam se rastao s morem, s čarobnom, gigantskom koljevkom najčišćih prirodnih snova, bilo mi je kao djetetu kad ga neka okrutna nepoznata ruka trza naglo sa majčine sise... Krvna srodnost s pramajkom života, morem, uvijek je gorjela mistično u mojim prsima kô žižak u kandilu svetom... Njegove bezkrajne obale kao putevi u idealne nirvane, razine, što se protežu blijedom maglom u žive divlje slutnje, mistika njegove duše i dubina i igra valova i boja, njegov gorući bijes u divljem kriku vijoglave bure, uvijek su me opajali i zanašali zanosom, koji mi je bio jedina nagrada za život... za život inače bez smisla, za podli, niski, isprebijani, ogavni život čovječji...

Pa kad sam već putovao zagorjem u susret svome rodnom selu — u koje se vraćam od pete rodne, iza dvadeset i pete bezciljne putničke godine, u koje se vraćam, a da ga opet za uvijek ostavim — još uvijek bilo i disalo je oko mene more, slano, vlažno, mirisavo, pijano od vlastite prasile i mirisa, puteno, strasno, lukavo pritajeno more, kroz vrijeme i kosmos čarobno uokvireno u rubove kristalnog južnog neba i blijede plave gore sve do u bezkraj kao najgordji i najdivljiji spomenik tvorcu vječno sakrivenom u magli svemira... More — misao i strast božja... Još uvijek pasle su moje oči plave bijegave valove podobne vodenim konjima sa bijelim bujnim vijorastim grivama u propnju, ovalne sanovne gore, tvrde skokove gora na jasnom vidiku, samotna ostrvanca — čežnje samotnih putnika — svjetionike, otajstvene noćne stražare, a moja su pluća širila se i strasno udisala zrak mora... Za mojim parobrodom vili se zivkajuć galebovi u velebnom luku dižući me u osjećaju u azurno nebo, a sam parobrod jak i ponosan, s ponosom čovjeka izumilca, sjeko i zavrto je valove radjajuć siktaj, silnu bujnu pjenu i tanke bijele i modrikaste povlake, i gromko dišuć zavješen dalekom tamnom zavjesom dima iščezavao naglo morem i daljinom hitajuć za ledja vazda nove obale u nove mirisne krajeve...

Put sa mora nastavljen kroz Zagorje noću i mjesečinom zadahnuo me je nekim tihim nabožnim osjećajem i prilegao čedno uz silni golemi dojam mora. Bilo mi je izmed onih sivo tmastih gajeva maslina i rodnih vinograda, klisura i

strmina, sve poliveno mjesečinom i začinjeno sjetno i zamišljeno sjenama — kao da putujem u svetu zemlju na pobožno poklonstvo... Plahost i tjeskoba stezali mi prsi, što se više bližih zavičaju, baš kao da se moj sadašnji život pobojavaše sraza sa nekadanjim životom prije dvadeset i pet godina i sa uspomenama posijanim ranim djetinjstvom po gajićima, vrtićima, vinogradom, dubravama i gori... uspomenama oko ptičjih gnijezda, krotkog krda, mlina na rijeci, njiva, susjeda, a najpače oko dobre svetačke majčine ruke, što me je pazljivo vodila izmed drača i stijena... Ostavih dom kao nevino upiljena zjena u svijet, a vraćam se da ga vidim kao otrovano srce, kao hroma noga od bezkrajnoga puta...

Stigavši u malenu varošicu D. — poznato gnijezdo ljutih kajišara i dešparatnih trgovčića — odlučim da prenoćim kod liječnika i književnika M.; napitavši za njegov stan i ugledavši svjetlost u sobi uzpnem se uza stube. Liječnik i gospodja bijahu još budni. Rasprede se razgovor i umah se iznese vino i pršut za kasnog putnika.

— Majka vas nestrpljivo čeka, — reče gospodja, čestita Zadranka, čijoj ljubeznosti u saobraćaju nemogoh se dovoljno nadiviti; — ne vidi časa da vas vidi. Čestita starica! Svaki je dan u mene, donosi mi groždja. Koliko je da nijeste vidjeli roditelje?

— Pet godina.

— Oni su prije pet šest dana stigli, — progovori liječnik krupnim glasom. Ćaća ti bez prestanka navrće, da proda, nu ona neće pa neće. Veli: hoću na svom da ostavim kosti...

Svrha dolaska mojih roditelja, koji su inače boravili stalno u Slavoniji, bila je, da preostali zadnji posjed od našeg dobra prodadu i za utržak kupe što stanja u novoj postojbini, a onda naš sastanak iza pet dugih godina.

Kratka historija udesa mojih roditelja bila je, da su prije dvadeset i pet godina postradali imućtveno. Moj otac, koji je vazda bio neobično ponosan i pustolovne ćudi, nije nipošto htio, da ga u poniženju siromaštva gledaju njegovi sumješćani. Jednog ranog jutra 188..te, taman je zora cvala u plamenu — krenula se jedna brojem ogromna karavana, koja se sastojala iz žitelja više sela, put Hercegovine, Bosne za Slavoniju. To jutro u crvenom ciku plamene zore spada medju najpotresnije momente u mom životu. Srce je bilo tada previše mlado, a da pameću raščinja dojam. Ja sam tek ćutio: kako se nešto kida, lomi i krvari iščezavajuć daleko i bezkrajno u nepovrat. Neprestano sam se tjeskobno obazirao prema mojoj kući, a nje je nestajalo i nestajalo dok je nije progutala daljina. Još su se samo vidile planine u jutarnjoj magli dok i one nisu izginule.

Od toga dana pala je moja majka u doživotnu korotu. Sve godine, što sam ih proživio pod roditeljskim krovom, vidio sam je u vječnom teškom pečalnom razmišljanju. Neprestano jadikovala je ona i venula kao čempres, kao biljka kad

je prenesu na tudje tle... Uvijek poslije u predodžbi, u slici njezinog lika, vidjeh je, gdje mu drago boravio, u podobi lomnog tužnog čempresa... I baština moje daleke sjete nesumnjivo je urodila na tom čempresu...

Otac je bio posve drugog kova. Pust, nehajan, prezirljiv prema svakom udesu, zadržao je u svakom času života svoj neslomivi karakter. On je sa tvrdim smiješkom na usnama rušio svoje dobro i sa istim smiješkom dočekao svoje rasulo i prikore majčine. Ja ne znam što sam sve od njega baštinio, nu poslije prvih godina krupnijeg razvoja i meni je bilo sve jedno, što se sa mnom dogadja i u svakoj zemlji umio sam da odkrijem prazavičaj izgarajuć u nekom općem kosmičnom osjećaju... Stoga sam valjda i ostavio svoje u dvanajstoj godini, a da ih što jače ljubim u čežnji...

Sa gospodjom i liječnikom zabavljah se dugo u noć.

— Nu teško da će se naći kupca, — reče liječnik iza stanke: — ako ga se i nadje, teško da će kupac imat para. Sirotinja ti je to, puka sirotinja i golotinja, nemaju ljudi šta da jedu. Sve što se dade privrijediti, je u ugljeniku u Prominama.

— Al inače je to pošten narod, je li?

— Mile i lijepe duše narod, — zače on življim glasom, — pametan i radišan. E da ga kajišari nisu utamanili, bio bi ovaj kraj dika zemlje.

— A zar naš težak, za koga se veli, da je tako pametan, ne zna, da se opre lihvaru?

— Po bogu brate, gdje će da se opru gladna usta u „zlo doba u godine gladne“.

— Malarija hara na kamare — preuze liječnik. — Ja kad polazim u sela, uvijek mi je, kao da se gibam u nekom bezkrajnom tamnom sprovodu. Ispod planina iz onih jadnih selaca izlaze matere golih, suvih, uvelih prsiju, na kojima se previjaju dojenčad u smrtnom grčevitom trzaju A onda ih posuše ospice i sto drugih zala, bože te sačuvaj... No pustimo te jade. Dobro mi došo! — i liječnik natoči čaše na što se sve troje kucnusmo, nu gospodja nije mogla piti od uzbudjenja.

Poslije je liječnik uhvativši prigodu htio govoriti o literaturi, nu opazivši kako mi se oči umorno zaklapaju kod razgovora o literaturi, prestane. Ja se preporučim i zaputim se u opredijeljeno konačište.

II.

Sutra poslije podne bio je sastanak sa roditeljima i rodnim selom. Liječnik me sprovadjaše. Sve to vrijeme patio sam goreć od čežnje a ipak pribojavah se časa, kad ću se s njima sastati. Neprestano mi je bilo, da se odgadjam i štedim za taj čas bola i slasti...

Vozili smo se kočijom do sela a onda uputili se pješke. Čudni se dojmovi zaradjahu u meni. Spominjući se djetinstva i u svim poznijim uspomenama, ponesoh dom u nekom čudnom tajnom uveličavanju. Polja su bila neobično daleka, vinogradi brojni i prostrti po čitavom kraju, jablani ticahu nebesa a gore su naprosto grmjele u bezkraj. Pasući sada strastan pogled po svemu, sve se oko mene stiješnjavalo, sužavalo i manjilo. Polja su bila tako kratka, vinogradi stisnuti, jablani nevisoki a gore čedno polegle... Najednoč smo stali susretati ljude iz moga sela, koji nas prijazno i osmijehnuta lica pozdravljahu. Zapažajući poslije čudio sam se nemalo, da su svi ti ljudi, pa i oni u najvećoj bjedi, vječno nasmijana lica. Većina suvih mršavih gladnih lica, iz kojih viri užasna patnja, nu ipak sa osmijehom — znak neobične duševne snage. Sva su nasmijana kao vječno nasmijano južno nebo.

Prolazeći pokraj kuća ogranaka moje loze, stao me liječnik upoznavati sa rodbinom, što je povrvila na dvor ili bavila se u polju. Oni su me umah prepoznali po liku i sličnosti i ako me dugo i dugo a neki od mladjih nikad ne vidješe, i stali me grliti nježno i sa milošću duše...

— Eno ti ćaće i maje uvr' vinograda! — povikaše neki.

Kad sam nastavio s liječnikom prema vinogradu ugledavši moje, postane mi korak nesiguran a prsi se stale boriti sa silnim uzbudjenjem. Sunce je sjalo neobično žestokim strasnim plamenom i oboje oni stajahu u razgovoru, ogrnuti posve svijetlom, pokraj bujnog, dozrelog, bogatog vinograda. U njegovom licu sa krupnim ovješenim brkom bio silan, nehajan izražaj, a u njezinom blagom dugoljastom sa plavim očima zrcalio se neki meki i bolesni. Ona, čim je stigla u rodno selo, obukla čedno narodno odijelo, a on ostao u smedjem stranom sa visokim lakim čizmama, u jednoj ruci držeći štap a u drugoj, koja se vrlo plastično u sjeni prsiju isticala, krupni crni grozd. Kad me majka ugleda gdje dolazim, poteče mi u susret, onda trenut stade nijemo preda mnom dok me ne složi u zagrljaj. Dugo nije smogla ni slova nego se tek trzala u jecaju... Ja se izljubih s njome a onda s ocem. Prvo, što mi je progovorio otac, bilo je, da mi je pružio krupni crni grozd.

— Okusi, iz našeg je vinograda!

Ja uzeh grozd i nešto čudna odjeknu svom mojom dušom. Dvadeset i pet godina bijah daleko od toga grozda, od zemlje i sunca, što su rodili taj grozd, čarobno božje biće, u kojem se najdivnije izražava miris i sila i krasna duša prirode... Dvadeset i pet godina lutah što s roditeljima, a u poznijim godinama sâm poput ciganina Slavonijom, Bosnom i Hercegovinom, a onda poslije tudjim svijetom, tudjom rasom, lutah za-

ražen i otrovan kulturnim i lažima ljudskim, srkah otrov knjiga, umjesto da ostah tu i krijepih se pravom istinom božjom: — svijetlom sunca i sokom ovog grozda: — Zavičajem svetim zanosa i pjesme ... — I bezbroj tamnih i jadnih uspomena na moj dojakošnji život, lutanja, patnje, progonstva, udesa stalo vrviti mojom dušom, dok ju nije stegnuo vatreni prezir prema svemu: — prema kulturnim lažima, velegradu i Europi, i opet opojio zanos rodnog sunca i vina... I čisto u nekom pobožnom ganuću prinesoh jagodu grozda na usta...

— O kako smo te dugo čekali, o što si nas izmučio! — zavapila majka i opet zajecala.

— Pa pisao sam vam majko, zar nisi primila pisma?

— Pismo, pismo, milo mi je tvoje pismo, nu oči moje 'oće da te vide.

Najednoć se ona zadube pogledom u moje oči i lice. — Kako si mi nekud čudan, vrlo čudan ... Biće, što te nisam dugo vidila, — i njenim licem preleti drhtava sjena...

— Dabome, majko, nisi me dugo vidila... — A u sebi pomislih: — bijedna starice, tužni čempresu, i sama ne znaš, šta je, no ti ćutiš nehote moju otrovanu dušu.

— Opet ćeš se naviknut na me, majko.

— Sinko moj! — zače ona najednoč silnim vrelim glasom. Evo sam došla, nu ja moga ne prodajem, nigda! Ja sam pristala na put da vidim svoje. Ovaj stari vuk, — i pokaza na oca, — hoće na silu, jer je njemu svejedno, nu meni nije. O ne prodajem ja svoga ni pod živu glavu, hoću ja da tu ostavim svoje stare kosti ... Tu sam se ja rodila, tu sam rodila tebe i braću ti i pokojnu stariju sestru na sunce i ... i ... O sinko moj ... — Suze i jecaj pretrgoše joj glas.

— Majko! — uzeh ju za ruku i poljubih — Ti čini samo ono, što ti hoćeš, što je tebe volja. Znam da bi bilo korisnije po nas, da tu prodaš i u Slavoniji što kupiš ... Nu i ja srcem nisam za to da prodaješ.

— Štogod vas volja, — rekne otac hinjenim ravnodušjem. — Nu mi od toga nemamo nikakve koristi, a u Slavoniji bi mogli imati kuću i bašću i zemlje, i život bi bio stoputa bolji ... No što si me stara onda nagovorila na put...

— Ja te nagovorila?! — pogleda ga ona u čudu. — Dà, dà, jedino stoga, da vidim svoje... Sinko moj, — obrati se ona k meni, — možeš li zamislit kakva je meni radost vidit svoje?

— Podjimo vinogradom da vidiš kakvo je to zlato. Nazoblji se groždja do sita. Pa treba da vidiš susjede svoje i gradinu, gdje je bila kuća, gdje

si svjetlo ugledao. A kako vi gospodine doktore! — obrati se zatim k liječniku, s kojim su se umah oboje u početku kao sa starim znancem srdačno pozdravili.

— Hvala, dobro je. Moja vas žena srdačno pozdravlja.

— O! — uzdignu majka glasom. — Pozdravite je po sto puta, kako mi je draga, Bog je pozdravio.

Vinograd je zapremao četvrt jutra i ležao ravno pod planinom, tek što ga je dijelila od nje uska livadica. Sa jakih loza visjeli krupni crni i bijeli grozdovi. Prolazeć vinogradom prostruji me najednoć neki čudni jaki osjećaj kao da se život djetinjstva rastvara preda mnom dozivljući se uskrslim glasovima sa davninom. Ja sam jedva brojio tada tri godine, nu sjećam se vrlo dobro kad je taj vinograd bio zasadjen. Spomenuh se, da me je starija sestra, koja je umrla u Slavoniji, vodila tada o ruku. Spomenuh se množine težaka, s kojima je otac zasadjivao lozu, objeda, večera, južnih noći, što smo ih boravili noćivajuć pred kućom i nekog neizrečenog milja... Sav se stresoh, u grlu me stište grč i dugo ostah u nabožnom ganuću usred vinograda, usred najjače i najbliže uspomene moga ranog djetinjstva. I gle, kako je vinograd urodio i sazreo prekrasnim plodom, — pomislih najednoć; — a ja... — O zašto ne ostah vjeran rodnoj grudi, zašto udes ne dade, da prirastem uza nju kao ova sveta loza...

— Cvijo, Mare, Stane! — prozivaše majka prema hrpi žena, što se oko nas okupiše. — Ovo je moj srednji!

— To je onaj mali, što je nosio uvijek patrice oko vrata, — i tu me nazvaše imenom iz djetinjstva, — što smo mu proricale dobre dane. Tko bi reko, Gospe moja! — odvraćale žene. — Kako ti je mili, kako? — zapitkivahu one.

— Hvala, drage tetke, puno vam hvala, dobro je. A kako vas Bog pomaže?

— Dobro Bog pomaže, al ljudi odnemažu, rode naš!

I zatim stalo oko mene uskršavati čitavo selo lica navaljujući na me uspomenama i predočujući mi nekadanji čisti, nevini, prirodni život polja, drage, gore i vinograda. Na zapadu plamtilo je sunce gordim požarom zlata i krvi rišući blijedo-plavim dalekim lukom neba prividjenja božje fantazije, crvene valove, veličajne tanke linije, visoke karminom zažarene zavjese na dočaranim vratima raja, čarobno lepršave tek ružično i modro zadahnute odore mističnih bića, lake veličajne kretnje tek naslućene žive ljepote, tanke gracije plovećih oblačnih pahulja a pod tim zatravljivim purpur-požarom neba sterale se daleke visoke gore, plodna polja i

bujni bogati vinogradi sa spuštenim nabreklim krupnim dojkama do zemlje, kao iz milošte prema zemlji, kupajući se sladostrasno i požudno u razlivenoj nebeskoj krvi . . .

Dugo i dugo stajah nijem i ukočen potonuo u stvaranje božje, pred vječnim požarom purpurnog, mirisavog, rodnog juga okružen uspomenama i živim licima svoga sela . . . Prsa mi se gibahu silno u svetom ritmu molitve, čiste djetinske molitve i sav zamirah goreć u ekstazi ljepote pijan od vrelog zemljinog daha, od sunca i zanosa . . .

III.

Noću dok su moji i dok je selo spavalo, izadjoh ispod kamenog krova pod veličajni zvjezdani svod, pod planinu — povučen čudnim uzburkanim osjećajima. Potresni momenti uspomena i ljubavi nisu mi dali spavati. Razlivena mjesečina plamtjela je tanko modro planinom i selom, a na nebu su drhturile blijede sanjarske zvijezde. Tihe, neosjetljive sjene badema, maslina, jablana križale su tlom nježeći se u svjetlu, gusta skupina narančinih krošnjica crnila se sjetno u vrtu . . . Ponad čitavog sela krilio se neki sveti duh mira, koji obećavaše dobre dane selu . . . Sva okolica hvatala se srca neizrecivim čarom budeći u njemu neko bolno nirvansko čeznuće i harajući ga svojom dirljivom ljepotom . . .

Prošavši ispod planine spustih se u vrt, a onda obidjoh naranče, čemprese, loze i svako drvce, koje me je mamilo, dok se opojene duše uspeh opet pod goru i tu polegoh na jednu pećinu, a da se sav prepustim noći, mjesečini i duši ovog kraja.

— Gospode Bože! — stale se rojiti misli u mojoj glavi. — Zašto ja srćem bez cilja po svijetu? Zar mi cio svijet ljudi može dati sa svim svojim bijednim izumima veći užitak, nego jedna mjesečasta, ružičasta, narančasta južna noć?! šta li ja tražim u kulturnoj Europi kad mi ona ne može ništa da dadne osim otrova duševnog, kad mi ništa ne može da dadne od ove vječne harmonije, za kojom duša postojano kao sa bijele uzkuvane pučine za mističnom lukom vapije . . . Ta harmonija, taj biblijski raj, ta slamka umirućih i utjeha prosjaka, je oko mene tu na pećini polivenoj valom mjesečine, tu u vrtiću badema i naranča, u mirisu zemlje . . . — O, sve ću prezret i tu ću ostat, gdje sam nikao; samo ovdje mogu da dozrijem kao plod vinograda. Lutah tražeći ljubav kao čedo, što izgubi majku, a ljubav je tu u rukama moje majke, oca, u rukama moga puka. O, sve ću prezret i živjet ću sa svojima, živjet ću tu na pećini . . . Rad ljubavi svojih, rad ljubavi zemlje i puka ostaću i sjedinit život s rodnom grudom.

Prsi mi se nadimahu, lica su mi gorjela i što dalje razmišljah sve su mi jače rasla krila, da me ponesu božanskom milošću ekstaze... Sva rodna gruda, nebo, zemlja i sunce i požarna vizionarska prilika mirisavog juga, bila je taj čas u mome zagrljaju i ja zajecah u noć: Nebo moje, sunce moje! Majko! ja ostajem s tobom pred purpur-požarom... Kao mistični putnici kročit ćemo u mirluhu viječnih bašta... Ko dva sjetna čempresa sa visoke žalobne gore motrićemo tijek vremena i prirode i bićemo sretni u suncu i rosi...

No tu se dogodi nešto, što me je potreslo do u dno duše i napunilo užasom. Iz polutame sjena virilo je prema meni jedno lice, vrlo dobro poznato lice i kesilo se demonski mome zanosu... Ja sam to lice upoznao već iza prve svoje jače svijesti i u svim važnijim prilikama moga života stajalo je to lice na granici izmedju dobra i zla... To je lice bilo moj udes, a ja njegov rob. Ono me je pratilo kao tamna sjena. U ranijoj dobi imalo je nešto prkosna, objesna, nešto satirskog sijući razdor izmedju mene i svega, što se mene doticalo, a u poznijim godinama poprimilo je strogo lik žene, čarobne zavodljive žene, slatke bludnice sa fosfornim obmanjljivim sjajem očiju i nečujnim šuljavim krokom kao u grabežljive zvijeri. Njezin realni tip odkrih na ulicama i zabavištima sviju velegrada, što ih vidjeh. To je lice zapalilo svu tajnu borbu u meni i hvatanje o slamku... Ono je meni pomoglo kod sviju uspjeha i ismijalo me podlo iza svakog uspjeha dokazujući mi, da je to bio mjehur od sapuna... Ono mi je varilo napitke u magičnoj kuhinji i u svaki ulijevalo po kap otrova... U svaku slast, u slast seksusa, zanosa, molitve natrunjivalo mi bolju i... i... ja sam tvrdo uvjeren, da je na dan udesa u onom crvenom ciku plamene zore, što je svjetlila moj put u karavani, imalo to lice udjela...

— Ja sam pripremila sve arene, zavjesila ih crvenim zastavama i bacila plamen u strasti, a ti hoćeš da sve povučeš, podli crve! — progovorilo ono najednoć i nasmijalo se ledeno i smijalo se sve crnje i paklenije smijehom koji ubija...

Ja zadrhtah i zgrčih se na pećini. Pokornički, ropski pogled poslah tome licu i više nisam bio gospodar svojih misli i osjećaja, jer je sa mnom posve ovladalo to žensko i demonsko lice, zovući me u arene... Kultura je žena!...

IV.

— Popusti majko, popusti, — govorio sam joj sutradan pred kućom jednog susjeda kad je otac bio doveo povoljnog kupca. Oko nas nalazila

se množina sumješćana sa vikom, rogoborom i neobičnim mahanjem i otezanjem ruku, koji su to hvalili i dizali to omalovažavali cijenu posjeda. Liječnika nije bilo tu. On se sinoć umah povratio u varoš ispraćen našim pozdravima. U licu moje majke odražavala se briga i pečal. Ona me gledaše kao da nevjeruje svojim očima.

— Što to čujem sine moj ! Isukrste Bože, zar si me i ti izdao? !

Ja je povukoh nježno za ruku na stranu pri čem mi otac lukavo namignu, da što više utječem na prodaju.

— Vidiš, majko, — započnem ja, pri čem me ona izmučenim pogledom promatraše, — ja te ljubim i svi te mi ljubimo, i ti znaš, ako te ja na što nagovaram, da to dolazi iz duše. Nije to u moju korist, u korist je braće i sviju vas, da tamo gdje boravite osigurate svoj krov i svoje ognjište. Svi mi, majko, ljubimo Dalmaciju, nu mi moramo ljubit i onu zemlju u kojoj živimo. A onda Slavonija je krasna i plodna zemlja i čeljad je tamo tako dobra, pa već zbog toga zaslužuje, da je ljubimo . . . A onda što je još važnije, svi mi djeca tvoja proživjeli smo tamo veći dio života . . . Uspomene vežu nas za tu zemlju, ta je zemlja naša druga domovina . . .

Ona mi dobaci prijekoran pogled.

— Je li moguće, zar si me zbilja izdao . . . O jadne mene !

— U istinu, majko, tako je.

— Nije tako, — uskliknu ona bolno. Ti sve što imaš u sebi je od Dalmacije, i nek se izrodi deset pokoljenja od vas, sve će bit od te zemlje . . .

— To ti govoriš samo iz prevelike ljubavi.

— Ja govorim, jer je tako . . . Jer koliko je naših predja proživjelo u ovoj zemlji i koliko su oni primili u dušu od sunca i ove zemlje . . . Ovo je sunce jače i ljepše . . . Ja ne ću da napuštam ovo sunce . . .

— Mi sunce moramo, majko, prije ili poslije ostavit . . . E, kad bi mi mogli uvijek biti uz sunce ! — rekoh u po šale. — Nu što je čudno, ti si i bez toga sunca proživjela pod drugim suncem dvadeset i pet godina.

— Ja znam, ti si uvijek ginula, nu ipak ipak . . . bila si se privikla . . .

— Nigda se ja nisam bila privikla, ja sam samo čekala čas, da se povratim.

— Dvadeset i pet godina čekala? !

— Pa ja bih mogla i pedeset godina čekat samo kad bih znala, da ću se kad tad povratit, — odvrati ona mirnim glasom, punim vjere.

Mene prodje jeza.

— I vi sad hoćete, da mi presječete put, — doda ona bolno.

Ja se sagnuh i poljubih joj ruku.

*

— Ja te, majko, ne smijem više nagovarat... Ne prodaji!...

U taj čas pristupi otac k nama i dojavi, da kupac pristaje na svotu, koju je on tražio. — Promašimo li sada, — pridoda on, — izgubili smo najbolju priliku za dugo i dugo, možda za uvijek. — Iznova navali na majku dokazujući joj probitačnu stranu prodaje i nekoristnost u kojoj posjed sad mrtvo leži.

Moja je majka bila zaglušena od boli i misli. Ona svrati oči k meni i dugo dugo zadrža pogled na mome licu blijedeći i podrhtavajući.

— Rodjeni moj! — progovori ona. — Ja sam i tebe i braću podjednako volila, nu uvijek sam tebi upirala oči kao nadi svojoj, reci tvoju zadnju riječ i nek bude tako.

— Ne prodaji! — rekoh ja odrješito.

Otac me pogleda, krv mu udari u obraze, nu osta u nijemom muku.

— Ne prodaji... — odvrati ona gorko. — Nu lice tvoje govori »prodaj!« i kako tvrdo! O poznam ja tvoje lice, ja sam rodila tvoje lice.

— Ne prodaji! — ponovih ja istim glasom.

Ona mi se iznova zagleda u oči i zatreptavši, odvrati se naglo od mene. Nesigurnim korakom ode na gradinu naše srušene kuće, sjede na stijenu i tu zalama rukama tužno tužno kao žalosna vrba u nasrtaju tamnog večernjeg vjetra...

Ubrzo su došla kola, da nas odvezu u varoš, gdje će biti sastavljen ugovor.

Kad je ona davala podpis na ugovor, tresla se je kao prut i podupirajući je svojim rukama lomnu i nemoćnu, šaptah joj sinovski zavjet, koga uzeh na savjest:

— Majko, bude li ikad išta moj život vrijedio, biće u triumf starosti tvoje. Ja ću te povratit tvome suncu.

Sutra dan izljubih se sa svojima i rastadoh, i opet preuzelo me je more, da me nosi izmučena i raztrovana po vojli svojih silnih bezkrajnih valova...

ТУГА.

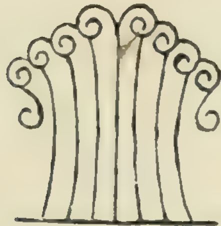
то ти је тако, сине, бледо, студено чело?
— С јабуке, што ће у мају да црни к'о присен смрти,
Уморно и тихо каплье свијено лишће свело.

Зашто немоћно тако отпушташ руке, је ли?
— Гле, оче, с јаблана сухог празно је пануло гнездо,
Пусто, јер гласни тић се над плавом пучином сели.

Зашто ти поглед блуди даљином некуд, сине?
— Високо над нашим кровом пролазе мргодне роде,
Немо, хитро и право, к'о слутња душом кад мине?

Што ћутиш? Што ти се усне за реч речену кају?
— Мир, оче, мир; у овоме часу
Жива и болна срца једно за другим стају.

ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ.

ПРИЧА УМИРЕ.

убоки грабик мирује. Са труди,
као с лепезе, суза једна кану.
У трулом пању ушара се буди,
а у честару месец немо плану.

Стојим и чекам, да се прича јави:
— на сочној гљиви патуљак са круном
од сувог злата на суморној глави
и до појаса с проређеном вуном.

На маховини ту без колосека
скрива се душа старих, добрих снова.
Од кошутина она живи млека,
а умире од сече и ловова.

И кад се сруши круна задњег дебла
и црно зрно од некуда плане,
она ће пасти рањена, озебла
негде у мразу — ко последње лане.

ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ.

СЕНИ.

»Из Дневника Јанка Рајчевића«.

ио сам вас готово заборавио. Ишчезли сте испред мојих очију као што ишчезава људска прилика у предвечерје раног и магловитог пролетњег дана. Скрила вас је плавичаста магла и однела узбуркана гомила. Све што сте оставили у мојој души, био је један блед траг који су затрпале честе буре и исплакале досадне кише мутних дана.

Не тражим да ми ико, па ни ви који не ћете никада читати ове ретке — а ја ни сам не знам зашто их пишем —, не тражим, велим, да ми верујете да сам, од времена кад сам се последњи пут видео с вама, проживео један непрекидан низ страховито глупих дана, испуњених још глупљим катастрофама. Господе Боже, кад помислим колико се за мене некад великих и светих ствари сурвало, за вечна времена сурвало у онај бездан који зија пред сваким човеком, у колико га он примећује, и то за тако кратко време. И ја сам преживљавао и преживљујем те моменте са циничким осмехом човека којега ништа не може да потресе, са немарним и блазираним гестом, и са цигаретом у зубима.

Јесте, седео сам и седим на ломком обронку тога бездна, бацајући у њега као онај који изгуби свест или сасвим полуди, све што имам. И нисам био сам ; помагали су ми великодушно други у том послу. Само, ако су они суновратили једну ствар, ја сам распикућски сурвавао десет, климатао немарно ногама, и смејао се свему суровим, грубим, одвратним смехом. А под собом сам осећао нестални и склиски камен који се љуља, очекујући, без страха, лудачки, кад ће да ме са собом понесе у понор који се црни.

Слушао сам хуку и ломљаву падова чији се је одјек јављао стотине пута у мојим ушима. И био сам оглухнуо од тог перфидног шума који опија и убија као алкохол. Моја душа постала је непријемчива, неприступачна, глуха за све. Само се на мом лицу каменио један презрив и ружан осмех. Једино још нисам сазнао, да ли тај презир и смех управљам самом себи или другима. Можда не грешим ако чиним обоје у исти мах.

Држим да ћете сада разумети зашто нисам мислио на вас. Уосталом, ја не знам ради чега треба или да вас се сећам или да вас заборавим.

Ја нисам знао никада шта сте ви били за мене ни шта сам ја био за вас. И можда то никада не ћу знати. Преко мога неба била су прошла ваша два велика сјајна ока као два метеора, и утопила су се за горама у тами.

То је било све, и зар није то тако мало а да бих требао да вас се сећам? Време се разлило између нас као једно непребродиво море. Буре су унаказиле моју душу, и бродоломи сатрли моју младост. И мени се чини да су ме таласи избацили на једну туђу и непријазну обалу као морнара без брода, којему је од свих навика остало само да пије, да се коцка и да псује, и да се сентиментално шета уз жало, гледајући у пучину.

Ништа више није бунило монотонију мога живота. Био сам угушио себе у себи ; ни свој глас више нисам могао чути. Моје очи су гледале и нису виделе ништа, моје уши су слушале и нису чуле ништа.

И ви сте дошли да пореметите ту бурну тишину и ту нечујну грмљавину. Кроз мој сан прошла су поново ваша два велика сјајна ока као два метеора, и запарала један огњен траг који облаци не могу да помраче нити ветрови да угасе.

Којим тајним путевима и на која скровита врата ви уђосте поново у моју душу? Зашто сте дошли да обасјате тим оштрим и белим светлом бесплодна поља са погаженом и сажеженом травом, и брда са извађеним дрвећем? Зашто сте ми показали моју пустош страшнијом него што је? Којим правом?

Поново сте завитлали олуј у мојој души, и мене сече његов хладни и сухи хук који се бескрајно отеже и понавља. Ја не знам више куда да се склоним, да побегнем, да се сакријем. Мој немар и смех немоћан је да вас и даље лаже, јер сте све видели и све осетили. За вас више нема тајне. Мене свуда прогоне ваше велике сјајне очи, и мене боли сажиже и постиђава њихов лепи и тужни сјај.

ВЕЉКО МИЛИЋЕВИЋ.

MAČ I LEPEZA.

onom kutu skrovitom,
Kud rijetko pogled zaluta,
Kud gizdavu ružu bacaju,
Kada je povenuta:
U onom kutu skrovitom
Dvije čudne se sastale stvari:
Lepeza vrlo raskošna
I mač, što krvlju se žari.

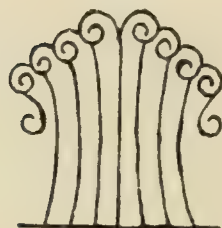
Al nitko ih nije vidio,
Baš nitko osim mene,
U kutu, kud ružu bacaju,
Kad počne jednom da vene —
Baš ja sam morao vidjeti
Tu grubu, nespretnu šalu,
Baš ja , koji volim sanjati
O ženi k'o idealu —

Tu lepezu tako raskošnu
Ja znadem od onoga plesa,
Kad glazba nam srca dizala
Visoko do samih nebesa —
A sada me muči pitanje,
Što radi samo to dvoje,
U doba, kad noć raširila
Vampirske kreljuti svoje —

Ne slavi li možda bakanal
Uz pune šampanjske čaše
Tu blizu negdje muški struk,
Što mačem tim se paše?
A s njim u društvu ženska put,
Kojoj ta lepeza služi,
Kad vatra muških pogleda
Oko nje plamsa, kruži?

I nitko ih nije vidio
Baš nitko osim mene —
A ja sam Vam onaj, što ludujem
U ljubavnoj mreži te žene !
Ej srce, srce, vidiš li
Taj mač, što krvlju se žari?
Ej ženo, ženo, da vidiš ti
To srce, što tako krvari!

STJEPAN KRALJ.

MILAN BEGOVIĆ: BISKUPOVA SINOVICA.

Vesela igra u jednom činu.

OSOBE:

BISKUP orleanski, (60 god.),
JEANNE-MARIE, njegova sinovica, (17 god.),
GASTON, paž, (18 god.),
MARQUIS DE CHAPEAUROUGE (63 god.),
biskupov MAJORDOMUS,
VIKAR,
par ABBÉ-A, nekoliko FAMULA i DOMESTIKA.

Dogadja se u biskupskoj rezidenciji u Orleansu. Vrijeme: druga polovica XVIII. vijeka — Januar — oko ponoći.

POZORNICA: Biskupova spavaona. Ovalna dvorana sa kaneliranim stupovima i karnišom od štuka. Plafon u sredini modar, naokolo bijelo-zlatne štukature: girlande i festuni od voća. Isti uresi nad vratima opkoljuju jedan medaljon, uz koji stoji par amoreta. Po zidovima zrcala i gobleni. Počamši s kraja lijeve strane pokućstvo je ovako poredano: prozor, kamin, nad kojim stoji veliko zrcalo uzidano u štukature. Na kaminu višeručni, srebrni svijećnjaci. Pred kaminom par fotelja, a onda, više prema sredini, sto i stoci, malo dalje holandeski klavir. Vrata, što vode u koridor. Sekreter, a na njemu par vaza i figura od porcelana. Krevet sa baldahinom. Pod baldahinom regal sa knjigama i sličica plesačice *Guimard,* od Fragonarda. Uzkrevet lijevo *paravent,* desno ormarić, na kome stoji mali svijećnjak. Pred krevetom *chaiselongue.* Klecalo sa molitvenikom. Nad klecalom veliki krst. Napokon sprijeda, desno vrata, što vode u ostale biskupove sobe. Prozor i vrata zastrti su bogatim i teškim brokatnim zastorima. Stil: Louis XV.

PRIZOR I.

Majordomus *i* Famuli. *(Famuli ulaze žurno nose kandelabre sa gorućim svijećama, polažu ih na stô ili ormarić. Uregjuju sobu. Dva prigju krevetu, odgrnu zastore baldahina, otkriju krevet, prirede biskupovo noćno ruho i izvade papuče. Treći nosi bocu šartreze i čašice. Izvadi biskupovu noćnu kapicu i stavi je kraj molitvenika. Majordomus nadzire sav taj posao. Na koncu pogje jedan famulus i donese grijaču, pa dok drugi podigne pokrivač, dotle on gladi grijačom krevet. Megjutim razvija se megju njima slijedeći dijalog :)*

Majordomus: Hitro, djeco! Hitro! I tako smo odocnili. To tamo. — Vodu!

1. Famulus: Evo je.

Majordomus: Je li čaša čista?

1. Famulus *(gleda čašu prema svjetlu)* : Kao sunce !

2. Famulus : Bome danas ne će *Monseigneur* tako rano doći !

3. Famulus : Nije svadba svaki dan.

Majordomus : Hitro — hitro — Jeste li čuli? Pol dvanaest je. A svadba bila ili ne bila njihova milost ne ostaje iza ponoći. Sutra je sv. misa !

2. Famulus : Šta to mari?

1. Famulus : Njihova milost ne treba da jede poslije dvanaest. Može se ustrpit.

3. Famulus : Budalo! Ti znaš, da *Monseigneur*, baš prije nego legne, mora popiti svoju običnu čašicu šartreze —

2. Famulus : I dvije — i dvije —

Majordomus : Mičite se — Ti, jesi li pogledao ima li još šta u boci ?

1. Famulus : Malo !

Majordomus: Dakle — hitro : novu bocu.

1. Famulus : Odmah ! *(Ode i poslije malo nosi bocu).*

Majordomus *(pokazuje na papuče)* : A ti, derane — kako stoje ove papuče?

2. Famulus: Molim, molim! *(Stavi jednu uz drugu).* Evo sad su u redu!

1. Famulus *(oko kamina)*: U ostalom zimus dobivamo nekakva drva da te bog sačuva. Mokra i kvrgasta ! U sobi od *Mademoiselle* Jeanne-Marie ne će nikako da gori . . .

Majordomus : Pa ko ti je i rekao, da tamo ložiš? Ta Jeanne-Marie ne spava više ovdje.

1. Famulus : Da, da — ona će odsad spavati preko — *(zlobno).*

Majordomus : Pst ! Jezik za zube, prostačino !

2. Famulus : Ona bi voljela ovdje —

3. Famulus : I ako su naša drva mokra i kvrgasta. *(Izlazi).*

1. Famulus: Rad bih znao, šta će Marquisu onako mlada žena . . . Tvrdoglava kao jare —

2. Famulus: Živahna kao buha —

3. Famulus *(nosi grijaču)* : Otkri Kaspar !

1. Famulus *(podigne pokrivače na krevetu)* : Marquis de Chapeaurouge ima mnogo ljepšu grijaču —

3. Famulus : Žalibože !

2. Famulus : Škrtica ! Jeftino ju je dobio !

3. Famulus : Promisli, kad sam popodne odnio tamo njezine stvari, dao mi je pet *novčića* dobre ruke. Otišao sam u crkvu i bacio ih u škrabicu za duše u čistilištu —

M a j o r d o m u s: Žurite se i prestanite s bezobraznim primjedbama
3. F a m u l u s: A što mi govorimo? Bome, to znadu svi, da *Mademoiselle* Jeanne-Marie nije Marquisu par . . .
1. F a m u l u s: Kako je *Monseigneur* dozvolio —
2. F a m u l u s: Dozvolio ! Ta ona je, moj dragi, ima već tri godine s njim vjenčana. Još dok joj je otac bio živ. Vele, da je bio dužan Marquisu. — Nju su ostavili u samostanu dok ne dozre za muža. Pa eto — danas je dozrela i tamo se slavi naknadna svadba.
M a j o r d o m u s: Dosta više ! To nisu vaši posli. Ragje pogledajte je li sve na mjestu? Da ne fali šta? Jesu li na noćnoj košulji sve vrpce u redu?
3. F a m u l u s: Potpuno.
M a j o r d o m u s: A kapica ?
2. F a m u l u s: Gle — zaboravio sam ! *(Vadi kapicu i stavlja je uz molitvenik).*

(Vani zazvoni).

M a j o r d o m u s: Pst ! *Monseigneur !* Georges — hitro — otvori! (2. F a m u l u s *ode*). Kad zazvonim, onda Kaspar —
1. F a m u l u s: Na službu, *Monsieur.* *(Famuli odu).*
M a j o r d o m u s *(pogleda još jednom naokolo, da vidi je li sve u redu i otvara vrata misleći da dolazi biskup).*

PRIZOR II.

Marquisov D o m e s t i k *u livreji vodi* G a s t o n a *blijeda i iznemogla.* M a j o r d o m u s.

M a j o r d o m u s: Bože — Gaston ! Šta je?
D o m e s t i k: Najednom mu je pozlilo, *Monsieur !* Njegova milost naredіše mi, da ga dopratim i rečem, da ga polegnete u krevet i da se pobrinete oko njega . . . Bude li potreba, da pošaljete i po liječnika.
M a j o r d o m u s: Oh, siromah ! Amo, amo na kanape. Tako ! Šta je, Gaston, šta je?
G a s t o n: Ništa — ništa . . . Malko u glavi . . . Al proć će . . .
M a j o r d o m u s: Da, da — proć će ! *(Domestiku.)* Sjedite časom ovdje ! *(Domestik sjede i prihvati Gastona, a on pogje i nosi jednu bočicu).* Nije ništa ! Malko *eau de Cologne.* *(Maže mu čelo).* Tako ! Oh, bio sam se prestrašio na prvi mah ! Sad jednu muskatrozinu — tako! Bit će već bolje . . . Kako ti je?

G a s t o n : Bolje, Charles. Hvala!

M a j o r d o m u s : Ovog puta ne ćeš umrijeti. Glupa nesvjestica. Prolazni napadaj. Potresno srce. Znam ja to. Još jednu muskatrozinu. To uzimlje i *Monseigneur* kad mu je gorko u ustima. Tako. A sad hurra, *mon cher* — veselo . . .

D o m e s t i k : Zapovijedate li još što, *Monsieur?*

M a j o r d o m u s : Ništa. Možete otići. Recite njegovoj milosti, da je mladom gospodinu puno bolje. Recite — ležerna omaglica! Al hoće li *Monseigneur* skoro kući?

D o m e s t i k : Ne znam. Njihova milost nije ništa rekla.

M a j o r d o m u s : Dobro, dobro — laku noć!

D o m e s t i k : Dakle: ležerna nesvjestica — potreseno srce —

M a j o r d o m u s : Da, da . . .

D o m e s t i k *(nakloni se i ode).*

PRIZOR III.

M a j o r d o m u s i G a s t o n.

M a j o r d o m u s *(digne se) :* No je l' već dobro?

G a s t o n *(sjedi snužden na kanapeju, klimne glavom).*

M a j o r d o m u s : Eto vidiš — izliječio te je tvoj stari Charles! Barem djelomice. Nesvjesticu smo otjerali . . . a sad nam ne preostaje neg ono ludo, potreseno srce . . .

G a s t o n : Charles!

M a j o r d o m u s: Da — moj dragi! Tako je. Kao da ja ne znam — kao da ja ne vidim — kao da ja nisam sve otkrio i našao . . .

G a s t o n : Što si našao?

M a j o r d o m u s : Kad ste vi popodne otišli na svadbu, ja sam pospremao stvari naše male Jeanne-Marie. Znaš — valjalo joj je poslati sve onamo — preko —

G a s t o n *(uzdiše) :* Znam —

M a j o r d o m u s : I sve sam poslao: vrpce, čipke, češlje, lončiće, doze, bočice, knjige, listiće, pisma i šta ti ja znam. A pridržao sam samo jednu puderdozu — znaš onu od sèvresa, što ju je dobila za rogjendan od *Monseigneura.* I promisli, Gaston — U toj dozi našao sam u sred pudera zakopano jedno srce: živo, krvavo, uzdišuće srce . . .

G a s t o n : Kakvo srce?

M a j o r d o m u s : Pravo ljudsko srce — da! — krvavilo je i uzdisalo —

G a s t o n : Al Charles —

M a j o r d o m u s : Da, da. Tvoje srce —

G a s t o n : Ah —

M a j o r d o m u s : Ne ne — Za to te i boli glava, za to te i hvata omaglica : izgubio si puno krvi.

G a s t o n : Al prestani, Charles ! To su tvoje fantazije . . .

M a j o r d o m u s : A onda sam ponovo zaklopio sèvrsku dozu i nisam je htio poslati u kuću Marquisa de Chapeaurouge. Pridržao sam je za te. I evo ti je. Uzmi opet svoje srce. Stavi ga na njegovo staro mjesto, Gaston ! *(Daje mu dozu.)*

G a s t o n *(ne će da je primi, a Majordomus je položi na stô)*: Ti se sa mnom rugaš, stari !

M a j o r d o m u s : Al ne, ne. Ako je Jeanne-Marie stalo do tvog srca, ona će sigurno doć po nj. I to čim prije —

G a s t o n : Prestani, Charles ! Meni je Jeanne-Marie deveta briga —

M a j o r d o m u s : Deveta briga ? Gaston ! Ne misliš valjda, da ja ne znam tvoje boli? Ta šta te je smutilo večeras i odagnalo sa svadbene svečanosti?

G a s t o n : Šta?

M a j o r d o m u s : Ljubomor, moj sinko.

G a s t o n : Perfidan si ; duše mi, perfidan si —

M a j o r d o m u s : Pa dobro. A čiji su ono strastveni madrigali i koketni rondoleti, Gaston, što još leže tamo, u sekreteru, u sobi naše male Jeanne-Marie?

G a s t o n : Šta, nije ih sobom ponijela?

M a j o r d o m u s : Ne trebaju joj — ta zna ih na pamet. U srcu su joj. Tamo ih ne će moći naći ljubomorni Marquis . . . Oh, Gaston — znam ja sve —

G a s t o n : Varaš se, varaš se —

M a j o r d o m u s : Pa dobro, nek se varam. Ali —

G a s t o n : Ne govorimo više o tom !

M a j o r d o m u s : Pa ne govorimo. Meni je pravo. I onako je sve uzalud. Križ preko svega. Amen ! Samo upamti : ja sam ono tvoje srce stavio na uho i prišapnulo mi je još koješta.

G a s t o n : Hoćeš li prestati ?

M a j o r d o m u s : Hoću — hoću. Ne smijem te uzrujavati. *Monseigneur* te je povjerio mojoj skrbi. Moram s tobom oprezno. Ta ti moraš sutra u zoru na put — u Paris ! Veseliš se?

Gaston *(nehajno)*: Dakako!

Majordomus: Eh — počimlje život za te. Krasni študentski život. Brzo ćeš zaboraviti našu biskupsku rezidenciju i mirni Orleans i — prvu ljubav. Sve će to iščeznuti iz tvoje misli kad zaviriš u zlatni, poput živog perivoja udešeni *Palais-Royal*, kad se prošetaš promenadom *des Longchamps*, kad vidiš — ako u opće još imaju volje i razpoloženja — slavnu *La Camargo*, gdje se u elegantnim *piruettes-ama* vrti na visokoj peti, ili čarobnu *Sallé*, koja izvagja svoje voluptuozne kapriole... Ali ako njih više nije, to ćeš za stalno vidjeti onu — koju mi ovdje ne smijemo ni spomenuti — onu, mršavu — čija slika visi ondje, nad krevetom... *(Pokazuje pod baldahin na sliku plesačice Guimard)*. Darovala je ona našem *Monseigneuru* mnogo sreće — doduše — ali i mnogo brige, razočaranja i — dugova. Sveopći bankrot!... Dakle i ti eto ideš u Pariz! Oh, i mi smo prošli tamo sjajnih dana, Gastone! Mi! Ja i *Monseigneur!* Posvuda sam ga pratio. Alaj smo živjeli! Alaj smo ludovali! Ludovali i ljubili! Znaš — ludost i ljubav rogjeni su u jednoj koljevci. Ja ne mogu, da pomislim maloga Kupidona bez crvene kapice sa praporcima... A da si vidio *Monseigneura* kad je počeo da uči plesati!... Ona mu je dala prvelekcije —

Gaston: Jeanne-Marie?

Majordomus: Jeanne-Marie zadnje — al ona *(pokazuje palcem na Guimardovu)* prve — Pa zabave u teatru u Pantinu! Zapravo nisu baš bile takove, da su ih biskupi mogli pohagjati... al bile su čarobne, deliciozne — božanstvene. No, ne znam, je l' to sve još danas tako, al ako je — vidjet ćeš najljepše, što je ikad bilo u Parizu i na svijetu...

Gaston: Meni nije ni za čim stalo. Ja imam svoje knjige.

Majordomus: Ne budi licemjerac — Gastone. Ti si već sve naučio, što valja da znade savršen *abbé*. Znaš uzdisati kad hoćeš, znaš plakati kad hoćeš, zavraćati očima, tražiti pod stolom nožicu nogom, uvlačiti se noću u budoare mladih dama —

Gaston: Zbogom —

Majordomus: Kamo, momče? Večeras ne treba, da se tako žuriš. Soba male i ružične biskupove sinovice je prazna. I njezin krevetić je prazan —

Gaston: Što govoriš?

Majordomus: Sve što znam, Gastone. Ostani ovdje. Tamo te ne čeka više niko. Ostani i otkri svoju dušu starome majordomusu, koji pozna sve staze ljudskih želja i čežnja. Ta dosta je on po njima izderao obuće — ljubavni invalid!

G a s t o n : Ti si nas uhodio, stari!

M a j o r d o m u s : Ja? Nije trebalo, moj sinko! U ovo petnaest dana, otkad je Jeanne-Marie izašla iz samostana i došla amo, da dočeka svadbu i pregje u vlasništvo Marquisa de Chapeaurouge — u ovo petnaest dana, velim, imali ste vremena da se potpuno razumete, vas dvoje, ludih i mladih. Al niste bili dosta oprezni. Šaputali ste preveć glasno — uzdisali ste preveć burno — cjelivali ste se preveć žarko. A ja sam stari vještak, Gaston! I sad te boli — je li? Eh — doduše, Jeanne-Marie je božanstveno dijete!

G a s t o n : Je l' da jest — Charles! Jest — jest — Pa eto — kako sam je izgubio, ko mi ju je odnio...

M a j o r d o m u s : Nit si je izgubio, nit ti ju je ko odnio. Kad se vratiš iz Pariza...

G a s t o n : Ne, ne, Charles! Sve je svršilo. Kad samo pomislim... Oh, ti ne znaš —

M a j o r d o m u s : Znam, znam — kako ne bih znao, Gaston! Al da je i za uvijek izgubiš — čemu tolika žalost? Nijedna žena nije jedina lijepa žena na svijetu. Suknja ostaje suknja.

G a s t o n : Drugo su riječi, a drugo su osjećaji, Charles! Da si je samo vidio večeras. Rumena od burgundca, kao onda, kad sam je onamo, u malom paviljonu, prvi put izljubio! Krasna je bila večeras. Još sam se jednom u nju zaljubio. Oh, u onoj bijeloj, čipkama obloženoj opravi, sa kvadratnim *decolleté-om*, u spretnom korzetu — a oko vrata joj visi biserni *collier*, sa koga se spušta jedno zrno niz prsi — Ah, Charles, mene boli, ovdje — srce me boli...

M a j o r d o m u s : Budalo jedna! Ti ni ne znaš, šta je u tvom srcu (*Pokazuje na dozu na stolu*). Otvori! Čitaj!...

G a s t o n *(uzme dozu, diže poklopac, vadi jedno srce, otvara srce, nagje u njemu jedan billet-doux, zavezan rumenom vrpcom, čita i od radosti se preobrazi. Te geste prati ovim riječima) :* Charles! U istinu srce, Pravo pravcato srce!... A unutra? Nekakav papirić. Šta veli papirić?... Charles! Ti si za to znao, pa mi ne veliš ni riječi.

M a j o r d o m u s : Ti si mogao bolje znati od mene.

G a s t o n : Ja? Što? Kako?

M a j o r d o m u s : Da, ti — a ne ja. Znao si dobro koliko te Jeanne-Marie ljubi!

G a s t o n : Al stari — ta ona se ovo sa mnom ruga! Ja odlazim sutra čim svane — a ona piše, da ćemo se prije mog odlazka vidjeti. *La petite*

inhumaine! Ja ću sjesti u kola — a ona će spavati držeći svoju ručicu u kosama Marquisa de Chapeaurouge... kao što je to sa mnom činila...

Majordomus *(prasne u smijeh)*: Al ti si zbilja u oblacima! Ta Marquis de Chapeaurouge je potpuno ćelav — evo ovako, kao moj dlan!

Gaston: Imaš pravo. Na to nisam ni mislio. Al kako i gdje ćemo se vidjeti?

Majordomus: Ne znam, Gastone. Tajni su puti ženskoga mogućstva, kao i božjega. Muško snuje, a žensko odregjuje.

Gaston: To je šala, kruta šala, Charles!

Majordomus: Malodušan si, moj sinko. Malodušnost je najveći dušmanin ljubavne sreće. Pst — *Monseigneur*...

PRIZOR IV.

Vrata od koridora se otvore i ugje najprije jedan Famulus *i ostane kraj ulaza. Odmah za tim ulazi* Biskup, Vikar *i par* Abbé-a. Famulus *ode i zatvori vrata.*

Biskup *(prama Gastonu)*: No — Gaston — kako je? Nisi u krevetu?

Gaston: Nisam — bolje mi je, *Monseigneur.*

Biskup: Oh, hvala bogu. Bojao sam se, da ne ćeš moći sutra putovati...

Gaston: Oh, mogu — mogu.

Biskup: Pa dobro, *mon cher!* Poslije ćemo se još razgovoriti — samo nek opremim ovu časnu gospodu... *(Sjede i ostalima reče:)* Izvolite.

Vikar *(gesta — ne će da sjedne)*: Molim — molim.

Biskup *(Majordomusu)*: Charles! Šartreze!

Vikar: Ne, ne — *Monseigneur!* Za nas ne. Ponoć je prošla.

Biskup: A ne ćete ni da sjednete?

Vikar: Hvala. Nije čas, *Monseigneur*!

Biskup: Pa dobro. Htjeli ste mi nešto privatno reći, dragi vikaru. Izvolite.

Vikar: Da, *Monseigneur.* Znate, sutra moram propovijedati u katedrali, a moj je manuskript još kod vas...

Biskup: Da — zbilja — vi bi htjeli vaš manuskript!

Vikar: Morao bih repetirati prije podne...

Biskup: Ali preveć, preveć radikalno, intranzigentno, dragi vikaru. Mnogo mržnje u vašim riječima. To nije naše oružje. Naš Spasitelj je pobijedio ljubavlju...

V i k a r : Oh, *Monseigneur* — da vi znate . . .

B i s k u p : Znam, znam, prečasni gospodine brate : slobodni duh otimlje maha . . .

V i k a r : Gore— gore . . .

B i s k u p : Zabave, gozbe, plesovi bolje su posjećeni nego crkvene svečanosti.

V i k a r : Još gore — *Monseigneur* ! Danas je Voltaire u svačijim rukama ! Ima i svećenika, koji čitaju njegova bogumrzka djela . . .

B i s k u p : Što vam je skrivio siromašni Voltaire, prečasni ! Čavrlja — i ništa više. Doduše malko bockavo, malko malicijozno, malko prkosno...

V i k a r : A napadaji na vjeru, *Monseigneur* ?

B i s k u p : Znam, znam. Neki kušaju, da svrgnu s priestolja našeg dragog dobrog Boga. Ali, prečasni : ta svaki vladar ima stranku nezadovoljnika. Kako na nebu — tako i na zemlji . . .

V i k a r : Vaša se biskupska milost izvoljeva šaliti.

B i s k u p : Moguće, prečasni. Do sad smo pirovali i ja sam još pod dojmom onog veselja. *(Majordomusu :)* Charles, donesite mi onaj manuskript sa moga stola. *(Majordomus ode lijevo).* Vi vidite preveć crno, dragi vikaru. Svijet je bio uvijek ovaki. Malko raj zemaljski — a malko Sodoma i Gomora. *(Majordomus dogje i preda biskupu manuskript).* Neko služi Jehovi — a neko Baalu. Čemu pakao, da smo svi za raj ? U ostalom evo vam vaš manuskript. Nisam puno križao. Samo one grube riječi protiv gospodina Voltaire-a. Sad laku noć, gospodo ! Al da — prečasni ! Budem li se osjećao sutra umornim, ostat ću u krevetu. Ne dogjem li do deset u katedralu, pontificirajte mjesto mene. Laku noć !

V i k a r i A b b é - i *(se naklone i odu).*

M a j o r d o m u s *(komu je biskup dao mig, ode za njima i zatvori vrata).*

PRIZOR V.

B i s k u p i G a s t o n.

B i s k u p : Napokon evo me s tobom, dragi Gastone. Svadba naše Jeanne-Marie spriječila nas je, da se prije tvog odlazka razgovorimo. Al eto — došao je i naš čas. Dogji amo, sjedi. Ovdje, kraj mene. Tako. Rado bih te, vjeruj mi, ovdje pridržao, al ne ću da kidam tvoja krila. Ja sam još danas — sutra . . . A ti si tek počeo živjeti. Eh — dakle u Pariz ! U lijepi Pariz. Tamo ostaje čovjek vječno mlad. U ove dvije godine što ga nisam vidio, dvostruko sam ostario . . . Al pustimo mene. Sad je o tebi govor. Ti

ideš tamo, a ja ću ti dati samo jednu preporuku. Uputit ću te samo na jedno čeljade — *(zvoni)*

G a s t o n : Hvala, *Monseigneur* !

M a j o r d o m u s *(ulazi iz koridora).*

B i s k u p : Charles, na mom stolu leži jedno zapečaćeno pismo — donesite mi ga, molim vas.

M a j o r d o m u s *(izlazi lijevo).*

B i s k u p : Izmegju mene i onog čeljadeta nije više prijateljstvo, kao što bijaše nekada. Al ja sam za nju mnogo učinio.

M a j o r d o m u s : *(nosi pismo na tasi, dolazeći s lijeva) :* Je li ovo, vaša milosti ?

B i s k u p : Jest. Hvala. *(Uzme pismo, Majordomus izlazi u koridor).* Velim za nju. To je jedna dama, Gastone. Mi nismo o njoj nikad govorili. Preko godine dana bio si ovdje, a nisi od nikoga čuo njezino ime. *Mademoiselle* Guimard. Eno ona. *(Pokaziva na okvirić pod baldahinom).* To je Frago naslikao! Ne ću ti pričati što je ona bila za me. Ovdje joj pišem, pozivljući se na naše mnogogodišnje i srdačno prijateljstvo i molim je, da te u Parizu preporuči i uvede u život. Ona to može. Njoj je to lako. Samo pazi, da te ne uvede u svoje srce. Tamo nije tako udobno. Velika stiska — prepuno gostiju.

G a s t o n *(nasmiješi se).*

B i s k u p : Da — tako je. Al pustimo to. Pogji dakle k njoj, u njezin prekrasni hotel u Chaussée d' Antin, »za koji je ljubav troškove platila, a strast nacrte izradila«*, — i predaj joj ovo pismo. Ostalo će doći po sebi.

G a s t o n *(uzimlje pismo) :* Oh, hvala !

B i s k u p : Upita li te za me, reci, sve što znaš i vidiš. U Parizu ti se ne ćeš tako lako izgubiti. Ta već si čovjek ! *(Zazvoni.)* Oh, kolika je naslada biti čovjek !

M a j o r d o m u s *(ugje iz koridora).*

B i s k u p : Charles, donesite mi tisuću škuda.

M a j o r d o m u s *(malko ga začugjeno pogleda i ode desno).*

B i s k u p : Za to ti ne dajem bogzna kakve savjete. Dat ću ti ragje nešto novaca. Jedan *louisdor* vrijedi više neg stotinu savjeta . . .

M a j o r d o m u s *(ulazi s desna i predaje biskupu novce) :* Vaša milosti. —

B i s k u p : Znam što ćete da rečete, Charles. Al što ćemo? Zar je iza pira Jeanne-Marie moglo išta ostati u mojoj kesi? *(Gesta rukom. Major-*

* V. Grimm : Correspondance.

domus odlazi.) Evo, dragi Gastone, ovo je tvoja plaća. Služio si me pošteno! *(Daje mu novce.)*

G a s t o n *(poljubi mu ruke) : Monseigneur!* Hvala!

B i s k u p : Uči koliko možeš — uživaj koliko hoćeš. To je moj jedini savjet. Nagješ li se u nevolji — piši. A nemoj nas zaboraviti, ako te sreća obljubi. A sad pomozi mi, da se svučem. Za zadnji put. *(Digne se — Gaston mu pomaže svlačiti se.)* A kad ideš?

G a s t o n : Čim svane.

B i s k u p : Imaš li sve što trebaš?

G a s t o n : Sve, *Monseigneur.*

B i s k u p : Želiš li još što?

G a s t o n : Ništa — hvala vam, *Monseigneur.*

B i s k u p : No, drago mi je. Da se ne potužiš na svoga štitnika. Na mene se nije niko nikada potužio.

G a s t o n : To vjerujem —

B i s k u p : Davao sam uvijek onoliko koliko sam imao, a nisam nikada mislio, da i meni mora nešto ostati. Ko tako daje, najbolje daje. Nego — Gaston, ti si mi nešto žalostan —

G a s t o n : Zar bi vam bilo pravo, da se u ovaj čas veselim?

B i s k u p : Ja sam se uvijek veselio kad sam god išao u Pariz. Tamo je život vječna svečanost.

G a s t o n : Meni je ovdje bilo vrlo lijepo. Ne bih bio nikad otišao odavle!

B i s k u p : A što bi ovdje, Gaston? Sada, u ovoj pustoj biskupskoj rezidenciji, uz starog biskupa . . . sad gdje je eto iščezao i zadnji posmjeh : Jeanne Marie? . . . Ne, ne . . . Ajde, moj sinko! Ovdje nije tvoje mjesto. Daj mi kapicu! *(Gaston mu doda kapicu sa klecala.)* Oh, Jeanne-Marie! Kako je bila vesela večeras. Toliko se je nećkala, da pogje k onome Marquisu, a gle — sad je sve prošlo. Popila je par čašica burgundca — i pregorila. To ti je ženska ljubav : umjetnost nerava. Može šta hoće . . . A pleše, pleše — kao ona tamo *(Pokaziva na sliku Guimardove.)* Ti si ju malko volio — Gastone, znam ja —

G a s t o n : Al, *Monseigneur* —

B i s k u p : Ništa, ništa — ne treba da se stidiš. To je tvoje pravo Ja bih inače volio, da je ti uživaš, nego onaj preko . . . Ali u ovom poslu drugi su odlučili prije mene. Da . . . da . . . Je li topla moja postelja — tako mi zebu noge . . .

G a s t o n *(opipa) :* Jest, jest — možete leći.

B i s k u p : Samo dok se pomolim. *(Klekne na klecalo i moli. Gaston klekne na tle. Pauza.)*

(Dok oni mole, naglo i snažno zazvoni zvonce izvana. Obojica se trgnu.)

G a s t o n : Šta to znači?

B i s k u p *(digne se)* : U ovo doba? Daj mi haljinu — brzo! *(Gaston pomaže biskupu.)*

PRIZOR VI.

B i s k u p. G a s t o n. J e a n n e - M a r i e.

(Prije nego biskup zakopči haljinu, stupi u sobu sva izvan sebe J e a n n e M a r i e. *U prekrasnom, bijelom, noćnom ruhu sa vrpcama i čipkama. Oko vrata joj biserni gjerdan. Na glavi joj noćna kapica. Na nogama papuče sa visokim peticama. Ispod oka i duboko na vratu crne se dva umjetna madeža. Njezina je uzrujanost malo karikirana.)*

J e a n n e - M a r i e *(baci se biskupu u naručaj, zaplače i zavapi): Mon oncle !*

B i s k u p *(primi je srdačno) : Ma chère enfant !* Šta je? Ti dršćeš! Gaston — jedan mantel ! Il ne . . . ne . . . U krevet, u moj krevet —

G a s t o n *(ide ka krevetu) :* Bože ! Bože !

B i s k u p *(vodi je, ljubezno) :* Dogji, dogji — umiri se —

J e a n n e - M a r i e *(jeca) :* Oh, *mon oncle !*

B i s k u p : Šta je — šta se je dogodilo? Moja slatka Jeanne-Marie!

J e a n n e - M a r i e : Nisam mogla više . . . oprosti — *(opet jeca).*

B i s k u p : Mir, mir ! Najprije legni — *(Ona legne u krevet, on ju pokriva.)* Tako. Umiri se, pa ćeš nam onda sve reći. Ne boli te? Hoće li Gaston poći po liječnika?

G a s t o n : Idem — idem —

J e a n n e - M a r i e : Ne, ne, Gaston. Ne fali mi ništa. Zdrava sam. Al sam vrlo uzrujana. *(Oćuti u krevetu grijaču.)* A što je ovo? Tu nešto peče ! *(Vadi grijaču.)* Ta ovo tebi ne treba, *mon oncle ? !* To je za staru čeljad — *(Baci grijaču na zemlju.)*

B i s k u p : Jeanne-Marie, katkad mi noge zebu . . .

G a s t o n : Moj otac ne bijaše tako star kao *Monseigneur* — pa ipak —

J e a n n e - M a r i e : *Monseigneur* nije star — To je perfidno od tebe, Gaston ! Je li *mon oncle*, ti nisi star? —

B i s k u p : Nisam, moje dijete — sigurno nisam . . .

J e a n n e-M a r i e : A ono, *(pokazuje na grijaću)* slobodno pošalji Marquisu de Chapeaurouge ! Ha ! ha ! ha ! *(Smije se.)*

B i s k u p : Jeanne-Marie !

J e a n n e - M a r i e *(grli ga) :* Oh, *mon oncle !* On će sigurno doći ovamo. Nije me doduše vidio otići, al nije moguće da ne će zaviriti u moju sobu . . . Al ti me ne smiješ više njemu dati . . . Je li da ne ćeš? Obećaj mi — molim te —

B i s k u p : Al šta je bilo — pripovijedaj . . . Zašto nisi ostala kod svog muža?

J e a n n e-M a r i e : Ah, *mon oncle* — Da ti znaš . . .

G a s t o n : Da te nije zlostavljao? Da nije —

J e a n n e - M a r i e : Ne, ne . . . Nego — Marquis de Chapeaurouge nema kose ispod perike . . . Al — ni jedne jedine vlasi . . .

G a s t o n : Oh !

B i s k u p : I zato si pobjegla ?

J e a n n e - M a r i e : Oh, ne samo za to. Već ću ti sve pripovijedati. Sram me je pred Gastonom.

G a s t o n : Ja ću otići, Jeanne-Marie —

J e a n n e-M a r i e : Ne, ne Gaston —

B i s k u p : A ti valja da pripovijedaš.

J e a n n e - M a r i e : I hoću. Al ostani i ti. Ne mari — Ja mislim, *mon oncle*, da Gaston može ostati. On nije više dijete. A ti — što ti misliš ?

B i s k u p : Pa nek ostane.

J e a n n e - M a r i e : Al ja ću reći sve kako je bilo.

B i s k u p : Dakako. To i moraš, moje dijete !

J e a n n e - M a r i e : Dakle čujte. Nakon što su gosti otišli, povele su me moje sobarice u krasnu spavaonu. Krevet : zlato i bielo. Veliki prozori. Izgled u baštu. I mala vratašca koja vode u baštu. Jedna mi je sobarica dala malen, srebrn ključić, a onda su me svukle, legle, ugasnule svijeće i — otišle. Zastori nad mojim krevetom bili su odgrnuti, a mjesečina je punila moju sobu. Kao san. Oh, *mon oncle !* Bila sam skoro sretna. Žao mi je bilo za tobom i Gastonom, al uživala sam što sam eto postala mala *Marquise* . . . Napokon sklopila sam ruke i počela moliti — *(trgne se)* —st !

B i s k u p : Al što je ?

J e a n n e - M a r i e : Neko dolazi?

G a s t o n : Nije niko, Jeanne-Marie.

B i s k u p : Pa što je bilo onda?

J e a n n e - M a r i e : Što? Strašno. Ja sam još molila, kad u to se polako otvore vrata. Ugje nekakva duga, bijela sjena, sa okruglom, glatkom lubanjom . . . Uh, mislila sam : smrt !

B i s k u p : Ludo dijete !

J e a n n e - M a r i e : Da, da — baš prava, pravcata smrt. Pokrijem glavu, prestanem disati i — čekam. Oh, kako mi je srce tuklo ! . . . Ti ne vjeruješ, Gaston? . . .

G a s t o n : Vjerujem, Jeanne-Marie !

J e a n n e-M a r i e : To je lijepo od tebe ! . . . Ja sam se tako boj jala. Na jednom prigje sjena k meni i počme zvati: »*Jeanne-Marie ! Ma-petite Jeanne-Marie !*« — Slušam. To nije bogme nikakva smrt. To je poznat glas. Otkrijem glavu — a što vidim? Preda mnom stoji ona užasna, velika lubanja. A ja odmah : glavu pod pokrivalo. Ovako! *(Turi glavu pod pokrivalo.)*

B i s k u p : Gaston, je li, to je vrlo čudnovato?

G a s t o n : Jest, *Monseigneur*, vrlo!

J e a n n e - M a r i e *(otkrije se) :* A onda . . . a onda . . . Uh, *mon oncle* — ja se tako sramim ! Da to znade časna sestra Doroteja ! Ona. besramnik ! . . . Vidiš, Gaston, to baš nije potreba da čuješ. Okreni se tamo — ne gledaj me —

G a s t o n *(okrene se malko):* Ovako?

J e a n n e - M a r i e : Da, tako. Da, *mon oncle* — a onda . . . Al to se ne da pripovijedati . . . *(Trgne se.)* Pst ! Neko zvoni ! On je —

G a s t o n : Al nije niko —

J e a n n e - M a r i e : Oh, šta mi srce tuče ! Daj ruku, *mon oncle*.

B i s k u p *(stavlja joj ruku na srce) :* Oh, malo, preplašeno srdašce . . Tik, tak, tik, tak . . . Umiri se, Jeanne-Marie !

G a s t o n : Evo, uzmi — *par dragées* !

J e a n n e - M a r i e *(uzme dozu od Gastona i u razgovoru zoblje jednu dragée za drugom) :* Oh — *merci !* Oh l' *oncle*, to nije bilo lijepo od njega. U opće — rad bih znala, šta je on htio od mene? Ja sam pak vikala, što sam bolje mogla : — U pomoć ! — U pomoć ! — Tako nas je naime naučila časna sestra Doroteja. Baš su izvrsne ove *dragées*, Gaston ! Da — rekla nam je : »— Ako vas napastuje koji muškarac : vičite u pomoć i prekrižite se. Gjavo bježi od križa«. I *Marquis* je zbilja pobjegao. A ja sam onda ustala, ušla u baštu i brže bolje amo . . .

B i s k u p : Da si se barem obukla —

J e a n n e - M a r i e : Ah, tražila sam barem ogrtač. Al ničesa. I sad me

evo tu. Ležim u tvom krevetu i jedem Gastonove *dragées*. Evo : još ovu . . . pa još jednu . . . i *(okrene bonbonieru)* nema više.

Biskup: A sad, *ma chère petite*, sad ćeš lijepo natrag. *(Zvoni).*

Jeanne-Marie: Šta?

Biskup: Ne ćemo skandalâ. *(Ugje Majordomus).* Charles, nek je *coupé* gotov . .. Gospodja Marquise ide doma. *(Majordomus izagje).*

Jeanne-Marie: Ne, ne molim te —

Biskup: Al to ne ide, Jeanne-Marie — ti moraš svakako kući . . .

Jeanne-Marie: Poslije svega onog što sam ti rekla —

Biskup: Sve jedno. On je tvoj muž.

Jeanne-Marie *(izagje iz kreveta) :* Ah, *mon oncle!* Ne daj me, *mon oncle! (miluje ga.)* Ako dogje, reci mu barem, da bude sa mnom drukčiji . . . Ja sam jedva izašla iz samostana . . .

Majordomus *(ugje) : Coupé* je gotov. *(Malo kašnje izagje.)*

Jeanne-Marie *(govori hitro samo da zabašuri) :* Neka čeka. Još malo. Moj svadbeni *diner* bio je božanski — je li? Ah, one kostanje u muškatnom vinu ! Deliciozne ! U ostalom, *mon oncle*, moram ti još nešto reći. Ti nisi večeras najbolje plesao. Tvoja *allemande* nije baš savršena. Govorila sam, da ti još treba jedna lekcija.

Biskup: Nije nam ostalo vremena —

Jeanne-Marie: Naravno ! Svi ste se žurili sa tim bedastim pirom. Da svi. I ti, i Marquis, i Gaston —

Gaston: I ja?

Jeanne-Marie: Ne, ne — ti ne. Ja i ti se nismo žurili. Ja sam htjela još, da *oncle* nauči plesati *allemande* — a onda nek bude . . . U opće trebala je još samo jedna lekcija, pa da plešeš *comme il faut*. Inače — ja ne mogu pomisliti, da ti ne znaš perfektno *allemande, mon oncle!* Pa kad opet budemo slavili koju svečanost, da mi praviš krive korake? . . Ne, ne — to ne ide. To ne smije da bude. Gaston, daj — onaj motiv, znaš : la, la, la la . . .

Biskup: Al, Jeanne-Marie — sad ?

Jeanne-Marie : Sad. S mjesta. Alò ! Gaston ! *(Gaston kraj klavira.)* La, la, la, la — tako ! *(Nakloni se graciozno pred biskupom) Monsieur !*

Biskup *(blažen, smješka se i nakloni): Madame ! (Allemande.)*

Jeanne-Marie *(plešući) :* Tiho ! — Nježno ! — U taktu ! *(Iza nekoliko taktora otpusti joj se biserni gjerdan oko vrata.)* Pardon !

(Prestanu plesati.) Otkopčio mi se *collier! (Gaston prestane svirati i gleda na njih.)* Brzo! Zakopči!

Biskup *(trudi se da zakopči):* Ah — ne ide... Ja to ne znam...

Jeanne-Marie *(nestrpljiva): Mon Dieu* — Gaston — daj ti! *(Pritrči k njemu, on kuša, u to biskup sjedne, odmarajući se.)*

Gaston: Pokvarilo se. *(Zakopča ustima, pa pri tom neopazce poljubi Jeanne-Marie na vrat. Tiho:)* Ja te ljubim!

Jeanne-Marie: Sviraj dalje... *(pred biskupom.) Monsieur!*

Biskup: Šta, još?

Jeanne-Marie: Dakako... još... Dakle — ovako... Hitro — —strastveno — *(Iza par taktova zazvoni izvana naglo. Ona se trgne, zaviče.)* On je! Moj muž! U pomoć! *(Poleti u krevet.)* Recite mu, da me nema! *(Pokrije glavu pokrivačem.)*

PRIZOR VII.

Biskup Gaston, Jeanne-Marie, Marquis de Chapeaurouge.

(Ulazi Marquis de Chapeaurouge, *noseći preko lijeve ruke odjeću i mantel od Jeanne-Marie, a u ruci njezine cipele sa visokim peticama. U desnoj ruci ima štap sa ručicom od bjelokosti. Prestravljeno i plaho ogledava se po sobi.)*

Marquis: Oprostite, *Monseigneur* —

Biskup: Molim, izvolite, dragi Marquis...

Marquis: Ne, ne — ne ću vas zadržavati. Tako kasno —

Biskup: Molim, molim — sjedite.

Marquis: Znate — nešto se je dogodilo. Naime... našao sam krevet prazan —

Biskup: Da, da, saberite se. To će se već urediti —

Marquis: Ali, molim vas... ona je otišla, po ovoj zimi — prehladit će se... dobit će reumu... Samo da znam gdje je! Da joj odnesem ovu odjeću i ove cipelice. *(Ganut — ogleda cipelice.)* Gledajte, kako su sitne: kao Pepeljugine! *(Sjede.)*

Biskup: Al, dragi Marquis, umirite se...

Marquis: Ah, *Monseigneur*, vi ne znate... Ona je otišla — Nestalo je! Moja mala Jeanne-Marie! Bez ičesa, polugola — po toj zimi...

Biskup: Al nemojte se uzrujavati — nje nije sigurno nestalo...

Marquis: Oh, donio sam joj i malko makrona —

Jeanne-Marie *(naglo se otkrije):* Ha! tu sam, *mon vieux!* Gdje su makrone?...

Marquis *(digne se, začudi se, pak, sav blažen, reče):* Jeanne-Marie! Ti si tu?! Dakle nisi pobjegla! Oh, moja mala, slatka Jeanne-Marie! Sladokusna mačice! Je li se još srdiš na me? *(Stavi robu i cipele na dnu kreveta.)*

Jeanne-Marie: Daj makrone —

Marquis: Evo — evo — *(vadi iz džepa bonbonieru i daje joj je.)* Jeanne-Marie... Kako si ti draga!

Jeanne-Marie *(jede makrone):* U ostalom mogao si napunit bonbonieru. Al ne mari. Dobre su. No, *mon vieux* — *(pruži mu ruku)* poljubi! *(On hoće da uhvati za ruku.)* Ne — ne — nije potreba. Samo poljubi.

Marquis *(poljubi ruku):* Oh, *mon coeur!*

Jeanne-Marie: Tako.

Marquis *(okrene se k biskupu):* Pardon, *Monseigneur* — mi vas ne ćemo dugo smetati...

Biskup: Molim, molim —

Marquis: Mi ćemo odmah otići —

Jeanne-Marie: Nikada!

Marquis *(prestravljen):* Nikada! Oh, Bože! *Monseigneur*, molim vas — recite joj vi...

Biskup: Dakako — morala bi se povratiti —

Marquis: Da, da — morala bi, čuješ Jeanne-Marie...

Biskup: Na koncu konca vi ste njezin muž.

Marquis: Čuješ li — na koncu konca ja sam tvoj muž...

Jeanne-Marie: Još nisi — *mon vieux!* Imaš li još makrona?

Marquis: Nemam —ovdje nemam — al kod kuće... Čuj — Jeanne-Marie! *Monseigneur*, šta ćemo? Ne izgleda li vam sve to malko neobično?

Biskup: Doduše, moj dragi Marquis! Kaprisa — malko kuriozna kaprisa. Al držim, vi ćete naći načina, da ju sklonete na povratak... Mi vas ostavljamo same. Možda vam tako pogje bolje za rukom... *(Odlazi s Gastonom desno.)*

Marquis: Oh, hvala — hvala...

(Pauza.)

PRIZOR VIII.

Marquis i Jeanne-Marie.

Marquis: Je si li čula?

Jeanne-Marie: Jesam. Čuješ, ti si vrlo neskladan!

Marquis: Al zašto?

Jeanne-Marie: I još pitaš? A jesi li donio moju *lorgnette*?

Marquis *(vadi iz džepa njezinu lorgnette i daje joj je)*: Evo — evo — Ja sam na sve mislio . . .

Jeanne-Marie *(gleda ga kroz lorgnette)*: Hvala!... Ti u opće ne znaš, kako valja postupati sa djevojčicama, koje su stoprv jučer izašle iz samostana! Koje još ne znadu, što je zloba i pokvarenost svijeta!

Marquis: Al Jeanne-Marie — ja sam tvoj muž —

Jeanne-Marie: Al nisi — još nisi —

Marquis: Jeanne-Marie —

Jeanne-Marie: *Mon vieux!*

Marquis: Dogji — vrati se . . .

Jeanne-Marie: Ne . . . ne . . . ne . . .

Marquis: Al zašto?

Jeanne-Marie: Tako. Ne ću, pa ne ću.

Marquis: To nije lijepo od tebe. Ja te tako ljubim, Jeanne-Marie! Ja sam toli željno iščekivao, da navršiš sedamnaestu, pa da budeš moja . . . Jeanne-Marie, slatka moja Jeanne-Marie! *(Hoće da je poljubi.)*

Jeanne-Marie: Ne, ne... Vikat ću! Što misliš? To je drsko od tebe! *(Uzme s postelje jednu cipelu i baci se za njim.)*

Marquis: Eto — eto — Ne činim ti ništa! *(Digne cipelu i stavi je, gdje je i prije bila.)* Oh, Bože!

Jeanne-Marie: Ti si preveć buran, *mon vieux!*

Marquis: Je li? I ti to opažaš?

Jeanne-Marie: Jest — al to nije za te.

Marquis: Oh, *ma petite!* Dogji! Vrati se! Vigjet ćeš, kako će ti kod mene biti lijepo! Sve šta hoćeš — imat ćeš. Dosta da rečeš: »Ja hoću ovo!« i bit će tako.

Jeanne-Marie: Zbilja?

Marquis: Zbilja. Reci, šta hoćeš — reci . . .

Jeanne-Marie: Najprije moraš mi naručiti — naravno iz Pariza — jedan lagani *coupé*, od sivomodre kože sa velikim staklima, . . . Za moje svagdanje posjete —

Marquis: Hoću, *ma chère* — hoću. Šta još...

Jeanne-Marie: Od cipelara Bourbona, *rue de Vieux-Augustins*, par cipela od crnoga marokina sa srebrnom kopčom, posutom dijamantima. I još —

Marquis: I još —

Jeanne-Marie: Šešir sa velikim perjem i manšete od čipaka — ali samo iz dućana nenatkriljivoga *Pagelle!* Pa kod kralja bonbona, gospodina *Grimaud*, tucet bonboniera punih najfinijih *dragées*. I još —

Marquis: Šta još?

Jeanne-Marie: Da još. Jednu opicu, što će svako jutro sa mnom piti čokoladu i— i

Marquis: i —

Jeanne-Marie: Konačno jednu uvježbanu papigu, koja govori nepristojne riječi... Hoćeš?

Marquis: Da, da — sve, samo dogji...

Jeanne-Marie: Al ja se ne zadovoljavam praznim obećanjem —

Marquis: Jeanne-Marie —

Jeanne-Marie: Čuješ. Noćas odlazi Gaston u Pariz. Daj mu novce, a on će sve to kupiti i amo poslati...

Marquis: Al mi ćemo poći skupa u Pariz — na proljeće —

Jeanne-Marie: Da, da — kad dopusti tvoja štovana podagra! Ne, ne — Ti se nećkaš. Pa dobro. Mala Jeanne-Marie spavat će odsada gdje i dosada...

Marquis: Ali — ovdje nemam...

Jeanne-Marie: Ti uvijek imaš kesicu oko vrata...

Marquis: Eh, eh... *(Vadi novac.)* Evo. Sve šta imam.

Jeanne-Marie *(Uzme novac i pruži ruku):* Poljubi! *(On poljubi ruku.)* Možeš još jedanput!

Marquis *(poljubi joj opet ruku):* A sad — obuci se!

Jeanne-Marie: Još nešto.

Marquis: Šta!

Jeanne-Marie: Sad ćemo lijepo kući!

Marquis: Oh, Jeanne-Marie!

Jeanne-Marie: Al pod uvjetom... Bit ćeš tako diskretan i ne ćeš danas doć u moju sobu —

Marquis: Ali —

Jeanne-Marie: Ništa ali! Ti ćeš odmah u krevet i počinuti. Tebi treba mira. A ni meni nije odobro. Imam migrenu!

M a r q u i s : Oh, ne, ne — već prvu noć migrenu ! Oh, Jeanne-Marie, ja ću do zore probdjeti uza te . . . ja ću . . .

J e a n n e - M a r i e : Al ti ne ćeš ništa! Jesi li čuo? Ništa. Jer ja ostajem ovdje. Sutra pošalji ovamo sve moje stvari . . .

M a r q u i s : Molim te !

J e a n n e - M a r i e : Pusti me. Ja hoću da spavam. Laku noć! *(Okrene se na drugu stranu.)*

M a r q u i s : Jeanne-Marie ! *(Ona ne odgovara.)* Jeanne-Marie ! *(Ona ne odgovara.) Ma petite* Jeanne-Marie ! Sve će biti kako ti hoćeš !

J e a n n e - M a r i e : Je li?

M a r q u i s : Sve. Noćas imaš migrenu i spavaš sama — a sutra —

J e a n n e - M a r i e : Sutra ne ! *(Pruži mu ručicu, koju on dva put poljubi.)* Još jednom ! *(Poljubi i treći put.)* Sad ajde ! *Mon oncle* će bit nestrpljiv. Reci mu, da je sve u redu. A Gastona pošalji amo.

M a r q u i s : Gastona?

J e a n n e - M a r i e : Da mu dam novce.

M a r q u i s : Da — da — *(Izlazi desno).*

(Mala pauza, Jeanne-Marie se digne, stane iza paraventa i hitro se oblači, a u to udje G a s t o n.*)*

PRIZOR IX.

J e a n n e - M a r i e i G a s t o n.

G a s t o n *(ogleda se okolo, ne vidi Jeanne-Marie — zove) :* Jeanne-Marie !

J e a n n e-M a r i e *(iza paraventa) :* Pst — tu sam ! Oblačim se —

G a s t o n *(poleti k njoj) :* Oh, *mon coeur* — hvala !

J e a n n e-M a r i e : Pst — tiho ! *(Vadi iz prsiju ključić) :* Evo !

G a s to n : Ključ?

J e a n n e-M a r i e : Od moje sobe — Preko bašte. . .

G a s t o n *(snuždeno) :* Al šta će mi? Ti se šališ sa mnom . . . To nije lijepo od tebe . . .

J e a n n e-M a r i e : Šta? *(Miluje ga.)* O malo, ludo momče. . . ti . . .

G a s t o n : Ta ja moram na put —

J e a n n e-M a r i e : Znam. Pak? Doći ćeš valjda, da se oprostiš . . . Ja sam sama — Pô sata prije odlazka, čekam te . . .

G a s t o n : Oh, kako sam nesretan —

Je a n n e-M a r i e : Gastone — ja ne ću da ostanem ovdje. . .

Gaston: Jadna moja Jeanne-Marie!
Jeanne-Marie: Ja idem s tobom!
Gaston: Sa mnom?
Jeanne-Marie: Da, u Pariz!
Gaston: U Pariz? Ti si dobre volje, Jeanne-Marie! U opće, izgleda, da ti je malo stalo...
Jeanne-Marie: Dosta, dosta — ne gubimo vremena. Netom svane dodji k meni, a onda ćemo dalje...
Gaston: Al što ćemo, bez ičije pomoći, bez zasluge, bez novaca! U velikom svijetu! Ja imam samo tisuću škuda —
Jeanne-Marie: A ja dvaest tisuća! *(Pokaže.)*
Gaston *(zagrli je)*: Jeanne-Marie!
Jeanne-Marie: Pst — ne luduj! Dakle — čekam te —
Gaston: A *Monseigneur?*
Jeanne-Marie: Oprostit će nam. Molit ćemo ga za oproštenje pismeno — iz Pariza. U ostalom, nikad mu nije bilo pravo, da se udam za onoga — Pst! *(pokažu se na ulazu* Biskup i Marquis.*)* Eto ih... *(Daje Gastonu novce.)* Evo, Gaston — dvaest tisuća *škuda.* I pazi: *Coupé* u sivomodroj koži, sa velikim staklima... Preporuči *Grimaud-u* radi bonbona. Samo prva vrst. Papigu ispitaj sam, šta zna i šta ne zna...

PRIZOR X.

Biskup i Marquis *ulaze razgovarajući se.* Jeanne-Marie i Gaston.

Marquis: Ah, zlatno djetešce, zlatno djetešce, *Monseigneur*...
Biskup: Mogao bih Vam do sutra o njoj pripovijedati...
Jeanne-Marie:: Sad možemo ići, *mon vieux!* Gotova sam!
Biskup *(Marquisu)*: Rekao sam ja! Prolazna kaprisa! *(Sinovici)* No — hvala bogu — ti, mala kapriciozna golubice!... *(Zvoni.)*
Jeanne-Marie: Ah, *mon oncle* — sjetila sam se riječi iz svetog pisma »i ostavit ćeš svoj dom i poći ćeš za svojim mužem«...
Majordomus *(ugje).*
Biskup: Jesu li kola gotova?
Majordomus: Jest, *Monsigneur* — ima već čitav sat...
Biskup: Dakle, dijete — *adieu!* — ima već čitav sat...
Jeanne-Marie *(koja se je megjutim obukla i ogrnula mantelom)*: *Mon oncle, adieu! (Ogrli ga.)* Sretan put, moj mali pažiću! *(Poljubi ga.)*

Na, jedan poljubac — prvi i zadnji ! Misli na me. *(Odlazi, a Majordomus za njom.)*

M a r q u i s *(opraštajući se s biskupom) :* Laku noć ! Oprostite — *Monseigneur !* Oprostite na smetnji ! Oh, sirota — samo da ne dobije reumu ! *(Odlazi.)*

PRIZOR XI.

B i s k u p i G a s t o n.

B i s k u p *(skida sa sebe mantel. Pauza) :* Daj, Gastone, ugasi svijeće . . .

G a s t o n *(gasi pomalo svijeće na kandelabrima).*

B i s k u p : Sad možemo i mi na počinak! Današnji je dan bio vrlo buran

G a s t o n : Doduše —

B i s k up : Baš jój se ne da — al — priviknut će se . . . *(Pauza. Sjede na krevet.)* I na gore se čovjek privikne.

G a s t o n : Hoće li *Monseigneur* malo muzike prije nego zaspe?

B i s k u p : Ne, ne — ragje čitaj — Evo *(digne se, uzme sa regala knjigu)* nešto vesela. Da se malo rastresemo. »*La Pucelle*«. Oh, moj dragi *Monsieur* Voltaire ! *(Sjede ponovo na krevet.)*

G a s t o n *(uzme knjigu — lista)* Odakle ?

B i s k u p : Proslijedi — znaš, gdje smo nekidan ostali. A onda, molim, još čašicu šartreze.

G a s t o n : A sveta Misa, *Monseigneur ?* Ponoć je davno prošla. *(Natoči.)*

B i s k u p : Ah, Vikar će je reći mjesto mene. *(Ispije čašicu.)* Još jednu. *(Gaston natoči, a on promatra punu čašicu.)* U istinu Bog je stvorio koješta lijepo na ovom svijetu. *(Ispije.)* Nije zaslužio hajke, koju protiv njega digoše moderni filozofi. *(Leže.)* Ah, tako ! Sjedi.

G a s t o n *(sjedne uz krevet.) :* Hvala.

B i s k u p : Ha — krevet je još topao od Jeanne-Marie ! Oh, tu se leži slatko ! Čitaj — sinko — *(zatvori oči).*

G a s t o n *(čita) :* »Utopljeni oboje u naručaju slasti, uživali su —
»sve sretniji, sve žarči — bez ikakve sumnje u srcu, bez ikakve tegobe,
»bez duga časa. Ljubav i vrijeme, uz Agnezu, ne osjetiše da imadu krila.
»Charles, u njezinom zagrljaju, cjelivajući je plamenim poljupcima, go-
»voraše : — Zlatna Agnezo, dušo moje duše, čitav svijet ne vrijedi ko-
»liko tvoja ljepota . . . .«

(Zastor polagano pada.)

AUTOBIOGRAFIJE PISACA ALMANAHA

Pisci Almanaha umoljeni su, da, uz prilog, pošlju i kratak svoj životopis (predlog gospodina Milana Begovića); kako koji hoće. Oni se štampaju onako kako su napisani. — Nisu poslali nikako gospoda Babić-Gjalski, Mihovil Nikolić i Tomislav Krizman.

ЈОВАН ДУЧИЋ рођен је у Требињу, у Херцеговини, 5. фебруара 1874. Основно и средње школовање свршио је у отаџбини, а универзитетске науке слушао је у Женеви и Паризу. После скоро десетогод. бављења на Западу, и по свршеном лисансу женевског универзитета, вратио се у Србију. Ту је био три године чиновник Министарства Спољних Послова, а затим је 1910 постављен за аташеа Срп. Краљ. Посланства у Цариграду, одакле је премештен у С. К. Посланство у Софију, где сад борави. — Господин J. Дучић је писао песме, приче, путописе и критике. Његове »Песме« и »Песме у Прози« изишле су обе књиге 1908 године као дефинитивно издање његова досадашњег поетског дела. Песме које је после написао, изишле су у »Срп. Књ. Гласнику«, у коме је песник и до сада штампао све своје ствари. Песме Г. J. Дучића превођене су на немачки, француски, руски, чешки, бугарски и друге језике.

ANTE TRESIĆ PAVIČIĆ rodio se je u Vrbanju na ostrovu Hvaru u Dalmaciji 10. jula 1867. Tu je dovršio pučke škole, gimnaziju u Splitu, Zadru i Kotoru, sveučilište u Beču, gdje je bio promoviran na čast doktora filosofije. Ne htjede ući u državnu službu, da se može slobodnije posvetiti književnosti i politici. Tu je odluku održao do danas, često stradajuć, nikada ne klonuv duhom. G. 1904 izabran je za zastupnika na dalmatinskom saboru, a g. 1907 izabraše ga otoci Hvar, Brač i Vis za zastupnika na carevinskom vieću. Putovao je mnogo, najviše u naučne svrhe. Mnogo je i radio toliko na književnom koliko na političkom polju. Uregjivao je listove »Prosvjetu«, »Novi Viek«, »Hrvatsku« i »Jadran« (u Trstu, hrvatski i talijanski). Pisao je osim toga mnogo političkih i književnih članaka u domaćim i stranim novinama.

Od književnih djela spominjemo pjesme: »Glasovi s Mora Jadranskoga«, »Nove Pjesme«, »Gjuli i Sumbuli«, »Valovi Misli i Čuvstava«, »Sutonski Soneti«. Sada priprema za tisak novu zbirku pjesama.

Novele: »S u d b i n a I z d a j i c e«, »P o b j e d a K r i e p o s t i«, »M o ć L j e p o t e«, itd.

Drame: »L j u t o v i d P o s a v s k i«, »S i m e o n V e l i k i«, »K a t a r i n a Z r i n s k a«, trilogiju »F i n i s R e i p u b l i c a e« (I. »C i c e r o n o v o P r o g o n s t v o«, II. »K a t o n U t i č k i«, III. »B r u t o i P o r c i j a«), »Ž i v o t K r a l j a H i r u d a«. Ima gotovu za tisak jednu dramu iz modernog hrvatskog života, i nekoliko drama u osnovi.

Putopise: »P o L i c i i K r b a v i«, »P o B o s n i i H e r c e g o v i n i«, »P o M o r u«, »P o l e t i o k o B i o k o v a«, »P o R a v n i m K o t a r i m a«, »P r e k o A t l a n t i k a d o P a c i f i k a«.

Osim toga, izdao je nekoliko filosofskih brošura, od kojih jednu franceski, prigodom kongresa psihologa u Parizu g. 1900. Trilogiju »Finis Reipublicae« preveo je na talijanski, te će skoro izići sa predgovorom Guglielma Ferrera. Preveo je na talijanski nekoliko svojih pjesama, koje mu stekoše priznanje Carduccia.

B e č, maja 1910.

IVO ĆIPIKO. Rogjen 1869 u Kaštelnovome kod Trogira od porodice de Cippico Ceppione — čiji predci sagradili su donja Kaštela, — negda jedna od najuglednijih patricijskih dalmatinskih porodica, glasovita u Trogiru još iz 1300 god. Od starine književne tradicije u porodici jake. Djed posrnuo materijalno, vjenčao pučanku, isto i otac. Učio državnu gimnaziju u Sinju i stanovao kod fratara-franjevaca. U trećem razredu gimnazije zagrijavao se za srpsku misao i pomoću svoga profesora popa Grubkovića, Srbina katolika, čitao narodne pjesme, Šapčanina i Milićevića i, nemiran, pod tim utiscima pobjegao u Bosnu. Pošlje svršio viši šumski odijel križevačkoga učilišta. Kao šumar na ostrvu Braču već u 26.—7. god. čitao radi zabave Veselinovića i čitajući ga pomislio da bi i on mogao što takova napisati, te pod jednim istinitim utiskom napisao »Pogibe ko od šale«, što se dru. Tresiću, koji je izdavao »Novi vijek« u Spljetu, vrlo dopalo. On i braća Ostojići obodriše ga na rad, a osobito Kranjčević rado je za »Nadu« primao njegove prve stvari.

S a r a j e v o, maja 1910.

СВЕТОЗАР ЋОРОВИЋ. Родио сам се 1875 год., 29. маја, у Мостару. Ту сам свршио и основну и трговачку школу. Почео сам писати 1889. год. у »Голубу« и то — пјесме. Приповијетке сам почео писати 1891 године.

МИЛАН М. РАКИЋ. Рођен 18. септембра 1876, учио права у Београду и Паризу. Штампао песме и позоришне критике у »Књ. Гласнику«. Ступио у службу у Мин. Иностр. Дела и сад се налази у Приштини као шеф консулата.

СВЕТИСЛАВ СТЕФАНОВИЋ. Родио сам се у Новом Саду, 20. октобра (1. новембра) 1877. Остав рано без оца одрастао сам у свога деде — по мајци — једног бирташа у Ст. Футогу код Н. Сада. Гимназију учио у Н. Саду. Медицинске науке најпре у Прагу, затим у Бечу. Промовирао 1902 год. Затим био општински лекар у Јагодини и Ћуприји. Потом 1907 и 1908 провео у Бечу на студијама енглеске и упоредне историје литература. Крајем 1908 год. постављен за среског лекара у Обреновцу. — Оженио се срећно 1900 године. — 3 књиге »Песама« оригиналних и преведених (преводи из Шекспира, Поа, Росетија, Свинберна, Вајлда); 1 књигу »Скица«; 1 књигу »Есеја« из енгл. књижевности; приличан број есеја и књижевних чланака по разним часописима. Из Шекспира превео и штампао »Отела«, »Магбета«, »Јулија Цезара«, »Коријолана« и др. У нем. часописима штампано: „Das angelsächsische Gedicht Die Klage der Frau«; Zu »Dlor« V. 14—17 (Anglia 1909—1910); Ein Beitrag zur ágs. Offa-Sage (Zeitschrift für deutsche Philologie 1910); Die Crescentia-Florence-Sage (Romanische Forschungen 1910). — Спремио за штампу 4. књигу »Песама« и драму у четри чина: »Агнеса Контић«.

Обреновац (Србија), маја 1910.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV, književnik, trgovac, bivši presjednik »Matice Dalmatinske«, nastanjen u Zadru. Rodjen 8. siječnja (januara) 1869 u Voloskom, danas Volosko - Opatija (Abbazia) u Istri. Otac mu bijaše pomorski kapetan, košto mu i svi predji bijahu pomorci. Pučku školu talijansku započeo je u svom rodnom mjestu, a nastavio hrvatsku poslije majčine smrti u Kostajnici (hrvatskoj Krajini). Kako mu je otac bio po moru, uzeo ga k sebi ujak Župančić, financ. nadzornik u Kostajnici. Oko 1877 došao je na Rijeku tu svršio četvrti razred talijanske pučke škole i nastavio nauke u hrvatskoj gimnaziji na Rijeci. Poslije VI. gimnaz. razreda stupio je u riječku trgovačku akademiju talijansku (danas magjarsku). Tu je maturirao 1887 i nastavio nauke u Beču. Kao trgovački činovnik služio je u Beču, Trstu, na Rijeci i u Zadru. Od god. 1897—1900 bio je u München, Parizu (dve i pol godine), i Londonu (godinu dana). 1900 vratio se u

Zadar, gdje je i danas kao drug u tvrci Čorak i Drug. Objelodanio je više knjiga pjesama »Pozdrav istarskog Hrvata«, »Mrtvoj majci«, »Primorkinje«, »Zadnje pjesme«, »S moje lire« i »Sa Jadrana«). Pisac je mnogih crtica od kojih je objelodanio »Crtice iz Istre«, koje su bile zaplijenjene. Manje crtice i pjesmice u prozi sabrao je u knjizi »Inje« (knjiga je doživila 3 naklade). Za djecu je izdao pjesmice i pričice »Vesela mladež«, a i sada uredjuje sa Viktorom Car Eminom omladinski list »Mladi Hrvat« u kojemu i sam mnogo piše pod pravim imenom i pseudonimom »Barba Rike«. God. 1904 izdala je »Matica Hrvatska« njegove izabrane pjesme. Pisao je mnogo i na talijanskom jeziku o hrvatskoj i srpskoj književnosti, osobito u fiorentinskoj »Nuova Rassegna«. Sa Viktorom Car Eminom iznio je mnoge slike, crte i portrete iz Liburnije pod firmom Jeretov-Emin. God. 1897 izdavao je u Zadru i beletristički list »Lovor« sa pjesnikom Dinkom Sirovicom. Uredio je i sedam godišnjaka koledara-almanaka »Svačića« u Zadru, u kojem su suradjivali i neki srpski pisci iz Dalmacije.

Zadar (Brodarica), maja 1910.

VLADIMIR NAZOR. Rodio se 30. maja 1876 u Postiru na otoku Braču u Dalmaciji. Maturirao je god. 1894 u Splitu. Učio je prirodne znanosti, matematiku i fiziku na sveučilištu u Gracu, Beču i Zagrebu. Službovao je kao suplenat na gimnazijama u Splitu i Zadru, te kao profesor na gimnaziji u Pazinu i na učiteljskoj školi u Kopru. Sada je na učiteljskoj školi u Kastvu.

Izdao je: »Slavenske legende« (Zadar, 1900), »Živanu«, mitski ep (Zadar, 1902), »Knjigu o kraljevima hrvatskijem« (Senj, 1904) i drugo.

»Društvo hrv. književnika« izdat će ove godine zbirku njegovih lirskih pjesama.

Kastav (Istra), maja 1910.

BRANIMIR LIVADIĆ rodio se je 30. rujna 1871 u Samoboru u starom plemićskom dvorcu na Gradni, uz još živo ognjište ilirizma. Osnovne je škole svršio u Samoboru, srednje u Zagrebu kao pitomac kr. pl. konvikta, što je na osobit način utjecalo na njegovu književnu individualnost. Sveučilišne nauke svršio je u Beču, gdje je i promoviran na čast doktora filozofije. Kao gimnazijalni je profesor služio medju inim i u Senju, gdje ga je dodir s morem i kamenom potakao na obradbu mnogih motiva. Sad službuje na zagrebačkoj gimnaziji i uredjuje književnu reviju „Savremenik". B. Livadić objelodanio je osim pjesama (u devedesetim godinama), eseja,

kazališnih kritika i dvadeset i pet novela. Zbirka kraćih novela izašla je nakladom Društva hrvatskih književnika, kao druga knjiga edicija „Savremeni pisci hrvatski“ za god. 1910.

АЛЕКСА ШАНТИЋ. Рођен 27. маја 1868 у Мостару. Основну школу свршио у мјесту рођења. Год. 1880 и 1881 похађао трговачку школу у Трсту и Љубљани. Први пут јавио се у »Голубу« 1887. — Дјела: Пјесме 1891. Пјесме 1895. Лирски интермецо (Хајне) 1897, два издања. Пјесме 1901. „Под маглом“, позоришна слика, 1907 у два издања. Пјесме 1908. Из њемачке лирике 1910.

Мостар, маја 1910.

DRAGUTIN MILIVOJ DOMJANIĆ rodio se 1875 12. septembra na imanju Krčima kraj Zagreba. Sve škole svršio u Zagrebu, te je 1899 promoviran u Zagrebu na čast doktora prava. Od g. 1898 je u zemaljskoj službi, te je sada sudbeni pristav u Zagrebu. Piše najviše pjesme (ponešto i prozu). Od g. 1895 , kad je štampana pjesma »Ridi Pagliaccio« u »Viencu«, suradjuje gotovo u svim hrvatskim i nekim srpskim časopisima. 1909. izdalo je Društvo hrv. književnika u knjizi njegove »Pjesme«. Čita njemački, ruski i nešto francuski.

To je sve !

Zagreb, aprila 1910.

МИЛАН ЋУРЧИН. Родио сам се новембра 1880, у Банату (Панчево). Најтежи посао, који сам имао да савладам досад, био је уређивање овог алманаха. Ако је требало још нешто, да ме утврди у уверењу да су Хрвати и Срби један народ, то је била преписка око уређивања : ту сам искусио у многом погледу, да смо исти и једнаки. Да то, уосталом, није замерка сарадницима алманаха, показаћу најбоље, што ћу их чим пре опет позвати на слично предузеће.

МИЛУТИН УСКОКОВИЋ. Рођен сам 4. јуна 1884 у Ужицу, од оца трговца. Школовао сам се . . . и т. д. Догађаји који су се збили у моме раном детињству, показали су ми сурово, да, изван најужег породичног круга, најбољи пријатељи су : природа и књиге. У истини, то троје ме никад нису преварили. И примали су ме, оберучке и својски, кадгод бих се из осталог света вратио, рањен физички или морално. Ма како да су искуства била сваки пут врло опора, једном окрепљен

ја сам остављао сва та три пријатеља, да се вратим поново у свачији свет, да се наново радујем и жалостим, надам и разочаравам, радим и беспосличим. Ето, ти преласци из једног у други од та два света, то је цео мој живот. Он је био често горак, досадан, тежак, бесмислен, пун увреда, али, у тренутцима присебности, изгледао ми је увек такав да га не бих дао ни за чији други, кажем вам искрено.

Женева, маја 1910.

JOSIP KOSOR. Rodjen sam 1879 u Trbvunju kod Drniša u Dalmaciji i po mojem sadanjem osjećanju bolje bi bilo, da nisam bio rodjen, jer po poredbi sa Svijem Rodjeni ne znače ništa kao i Nerodjeni. U petoj mi godini prenijela me, ne osvrćuć se na ciktaj bola, ruka sudbe ko za šalu iz rodnog tihog zagorskog sela na slavonsku ravan, gdje mi i sad roditelji žive. Do 18. godine provodio sam život u Slavoniji, od 18. do 23. u Bosni i Hercegovini i na skokove u Slavoniji. Od 23. — 28. u Zagrebu, a otad promićem se Monakovom i Bečom i kako gdje dospijem. Samouk sam. Svoja zvanja ne spominjem, jer nisu bila zvanja moje volje. Posljedak mojih osjećaja — osvrnem li se neplodnom širokom njivom života — je taj, da sam se najviše stidio . . .

Beč, maja 1910.

VELJKO PETROVIĆ se rodio 1884 u Somboru u Vojvodini. Svršio madžarsku državnu gimnaziju, apsolvirao prava u budimpeštanskom univerzitetu. 1906—7 uredjivao s Hrvatom I. Gašparcem u Pešti reviju „Croatia". Radio u uredništvu zagrebačkog „Srbobrana", uredjivao jedno vrijeme „Srpsku Misao" u Mitrovici, sada je urednik „Srpske Riječi" u Sarajevu. U posljednje vrijeme manje piše pjesme, jer sve više naginje novelistici. Sada se bavi jednim ovećim romanom. U raznim srpskim i hrvatskim listovima mu je dosada objavljeno do stotinu stihova, ali knjigu nije htio da izda.

ВЕЉКО МИЛИЋЕВИЋ. Познато је да сваки смртни чини у животу три фаталне глупости: да се роди, да се ожени, и да умре. Вељко Милићевић, не бројећи остале ситније будалаштине, учинио је до сада од тих само прву, то јест, родио се (2. Јануара 1886 у Чаглићу) у Славонији коју је, у раном детињству, заменио Ликом. Гимназију је учио у Госпићу и у Загребу, одакле је, због сарађивања на социјалистичкој *Нашој Снази*, био истеран с неколицином својих другова. Матуру

је положио у Београду. Разуме се да је доцније, чим се је, бар у том погледу, мало опаметио, сасвим напустио социализам.

Као дете од девет година имао је штампаних стихова у дечјим листовима. Кад је, 1901, Г. Др. Бранко Дрекслер, као реакцију тадашњој клерикалној литератури, покренуо Младу Хрватску, тада је натерао и њега да напише своју прву причу. 1903 ушао је у Српски Књижевни Гласник с Мртвим Животом, и поред Вихора и осталих приповедака ту је штампао свој кратак роман Беспуће. Сарађивао је и у Савременику. Спрема ове године једно дефинитивно издање својих радова.

После матуре, Вељко Милићевић се је потуцао по свету, студирајући у Женеви, Лондону и Паризу. Сада се налази у стародревној Тулузи.

Тулуза, маја 1910.

STJEPAN KRALJ rodio se u Zagrebu 18. novembra 1880. god. Početne škole i gimnaziju svršio je u Varaždinu, a prava u Zagrebu, gdje je i promoviran na čast doktora prava. Godine 1900 za Marjanovićeva urednikovanja prvi put se je javio pjesmama u karlovačkom »Svjetlu«. Godine 1902 bio je urednikom »Mlade Hrvatske«, te je iste godine počeo suradjivati u »Vienac«, a poslije u »Savremenik«. Godine 1904 stupio je kao perovodja u odvjetničku pisarnu dra. Pere Magdića, te je od toga vremena preuzeo uredjivanje političkog tjednika »Naše Pravice«.

Varaždin, aprila 1910.

In voluptate ars.

MILAN BEGOVIĆ. Rodio sam se u Vrlici 19. jan. 1876. Majka — neumorna dobrota ; otac — slavenski epikurejac.

Slobodno tumaranje po šumi i polju, to je moje djetinjstvo.

U Spljetu dovrših realku. Dvije jake impresije ispunjuju to vrijeme : more i prijateljstvo Vladimira Nazora.

Gimnazijalnu maturu i prve godine sveučilišta u Zagrebu.

U Zagrebu sretoh onu, koja je kasnije unijela pod moj krov svijetlo i sreću, Chopina i Beethovena.

1898 — 99 u Beču. Pokret Moderne i sjajni grad na Dunavu preobrazuju moj duh. Zoe i Xeres.

1900 Italija.

Na povratku imenovan za profesora na realci u Spljetu, gdje proživjeh

osam godina punih nemira i želja. Pokušaj za pokušajem, da se otmem atmosferi, koja me je gušila.

U ovo doba nastadoše drame: »Myrrha«, »Menuet«, »Venus victrix«, »Gospodja Walewska«, »Stana«.

Al vječni san moga života bijaše: pozorište.

Moja nada: nezaboravni Miletić. Ispunitelj moga sna: barun Berger. S njim se upoznah u avgustu 1908 u kupalištu Topolšicu. On me pozva u Hamburg, da kod njega učim pozorišnu umjetnost i režiju.

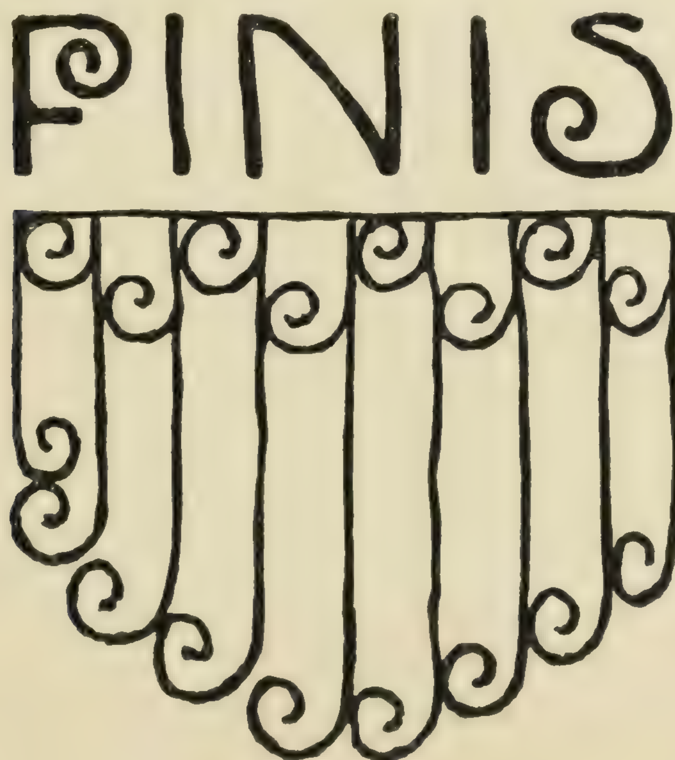
U februaru 1909 prispjeh sa porodicom u Hamburg. U januaru 1910 ponudi mi uprava hamburškog »Deutsches Schauspielhausa« mjesto dramaturga.

I evo me ustaljena u tugjini. Radim na polju tugje kulture, al radim zanosno i s ljubavlju. Kao da radim za svoje! Tugjina mi je dala ono priznanje, koje mi je draga domovina škrto davala, a pohlepno oduzimala...

Najdraži su mi pisci Boccaccio i Shakespeare.

Najmrži mi je čovjek: Tartuffe.

Mene pak neumoljivo mrze: Terzites i Trissotin.

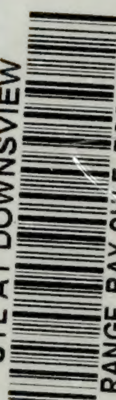
SADRŽAJ ALMANAHA.

ОВА ЈЕ КЊИГА ШТАМПАНА У 2000 ПРИМЕРАКА, ОД КОЈИХ СУ 800 (ЗА ПОВЕЗ) НА НАРОЧИТОЈ ХАРТИЈИ.

ЦРТЕЖЕ ЈЕ ИЗРАДИО Г. ТОМИСЛАВ КРИЗМАН (ЗАГРЕБ); ГЛАВУ Г. Ј. ДУЧИЋА (ЦРТЕЖ ОЛОВКОМ) Г. ЉУБА ИВАНОВИЋ (БЕОГРАД).

: : : : ТЕХНИЧКА ОПРЕМА ЈЕ : : : : ДИОНИЧКЕ ТИСКАРЕ, У ЗАГРЕБУ.

ЦЕНА ЈЕ КЊИЗИ ПЕТ КРУНА (ДИНАРА), У ПОВЕЗУ СЕДАМ ДИНАРА (КРУНА). (ПРЕТПЛАТНИЦИ СУ ЈЕ ДОБИЛИ ПО ЦЕНУ ОД 3·50, ОДНОСНО 5 ДИНАРА ИЛИ КРУНА.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 16 16 18 12 023 7